

Történeti topográfiai adattár / Historical-topographical Gazetteer

Összeállította: Jankó Ferenc, Kiss Melinda, Kücsán József és Szende Katalin /
Compiled by Ferenc Jankó, Melinda Kiss, József Kücsán and Katalin Szende

Az Adattár elsősorban az alaptérképnek tekintett 1856-os kataszteri térkép által kijelölt keretek között a 11. század elejétől 19. század végéig létezett vagy fennállt topográfiai jelenségeket és közösségi célú objektumokat veszi számba, tematikus bontásban. Római kori jelenségekre csak kivételes esetben utalunk, amennyiben az meghatározta az későbbi topográfiát. Szintén csak kiemelten fontos esetekben utalunk az első világháború utáni jelenségekre és intézményekre. Kivételt jelentenek az utcanevek, ahol a visszakereshetőség érdekében a jelenkorig vezetjük az adatsort. Az idézett forrás- és szakirodalmi hivatkozások az objektum helyét és fennállásának időtartamát jelzik, nem törekednek teljességre azok működését illetően. Az egyes alegységeken belül a címszavak az utcák, dűlők és természeti képződmények esetében betűrendben, egyéb esetekben (ha másként nem jelöljük), időrendben követik egymást.

1 Név / Name

1.1 Történeti elnevezések / Historic name forms

Scarbantia (vö. Mollay 1944, 2–31.; Kovács P. 2007)

- Oppidum Scarbantia Iulia* 23–79. A. D.: C. Plinius Secundus: *Naturalis Historia*. III. cap. 24. Leipzig, 1906, 292.
DEC(urio) SCARBANTIAE 69–100: RIU 195.
DEC(urio) MVN(icipii) FL(avii) SCARB(antiae) c. 100: CIL III. 4243, RIU 174.
Σκαρβαντία 100–178, Ptolemaios: *Geographia* II. cap. 14. Ed. Cuntz, Otto. Berlin, 1923, 74.
Scarbantia 211–217: *Itinerarium Antonini*. 233,6.; 261,6.; 262,7.; 266,5.
Ed. Cuntz, Otto. Leipzig, 1929, 34., 38., 39. (Reprint: Stuttgart, 1990.)
civitas Scarbatensis, basilica ad Scarabetensem portam 308 u.: Passio S. Quirini. In: Ruinart, Theodor: *Acta Martyrum*. Ratisbonae, 1859, 521–524.
Sarabantia, Scarauantia 365–366 u.: *Tabula Peutingeriana* V,2. In: Miller, Konrad: *Itineraria Romana*. Stuttgart, 1916, 456.
Episcopus Scaravacensis 571, 579: MGH LL₃ Concil. 2/2, 588 (Tóth E. 1974, Tóth E. 1977, 320).

Sopron (vö. Mollay 1944, 106–130.)

- Cyperon* 1125 k./1185: Gombos 1937–1938, 421., Mollay 1944, 106.
Š.b.r.w.n.h 1153, al-Idriszi: Elter 1985, 56., 58.
in comitatu Supruniensis 1156 k./1412: Sopronm. Oklt. I. 1., UB I. 21–22.
Supprun 1193: ÖmOlv 61, 1225: Sopronm. Oklt. I. 9., UB I. 103–107.
Supronium 1274: Sopronm. Oklt. I. 37., UB II. 51.
S:IVDICIS.ET.CIVIVM.CASTRI.SVPRVNIENSIS 1277 utáni városi pecsét lenyomata 1297. évi oklevélen (Heimler 1936, 79., Horváth 1991, 19–20.)
de Supprunio 1307: Sopronm. Oklt. I. 1., UB III. 30–31.
Simpronium 1308/1330: Górká 1916, 45.
civis Supproniensis 1312: Házi I/1. 24.
hospites... de Soprunio, civitate nostra Sopruniensis 1331: Fejér VIII/3. 531.
S+CIVITATIS+SVPRONIENSIS 1340: ez évből fennmaradt városi pecsétnyomón (Heimler 1936, 79., Horváth 1991, 20–26.)
hospitum nostrorum de Soprunio, 1353: Házi I/1. 99.
civitatis Sopproniensis 1411: Házi I/2. 40.
Zhpron, Zhapron 1493: Házi I/6. 117–118.
Sopronj varas 1593: Házi 1928, 201.
civitatis Somproniensis 1598: Házi 1928, 203.

Sempronium (humanista névhasználat)

- Semproniensis* [comitatus], *Sempronia... colonia* 1487–1490: Bonfini I.1.376.
civitatis Semproniensis 1526: Házi I/7. 217.
in Semproniensi dieta 1681: Suttinger-metszet szövege, C.3.1 kép

Ödenburg (vö. Mollay 1944, 38–39.)

- Odenburch*, 859 bizonytalan azonosítás: Kehr, Paul: *MGH Die Urkunden der deutschen Karolinger* I. Berlin, 1934, 142.; UB I. 4. (kétségbe vonja: Mollay 1944, 55–69.)
Deserta Civitas 1065 az előbbi fordításaként, bizonytalan azonosítás: *Annales Altahenses maiores*. Gombos 1937–1938, 104. (kétségbe vonja: Mollay 1944, 43–55.)
Oedenburch 1273–1300: *Continuatio Vindob.* Gombos 1937–1938, 784.
Oedenbuorch 1276–1300: *Continuatio Chron. Magni presb. Reichersperg.* Gombos 1937–1938, 758.
Oedenburc 1309–1308/15. sz.: *Ottokar von Steier Österr. Reimchronik.* Gombos 1937–1938, 1811.
Odenwürch / Ödenwurch 1350–1400: Házi II/1. 141.
Odenburch 1352: WStLA Urk. 414. Mollay 1982, 122.
Odenburch / Ödenburch 1361: Házi I/1. 124.
Ödenburg 1379: Házi I/1. 183.
Oedenburck 1389: HO IV. 225.
Ödenburg 1390: Házi II/1. 2.
Ödenburg 1393: Házi II/1. 143.
Odenburg 1400–1423: Házi II/6. 14.
Edewurcht 1408: Házi I/2. 14.
Edenburg / Edenburg 1412–1423: Házi II/6. 44.
Adenburg 1414: Házi I/2. 81.
Ädenwürckh 1418: Házi I/2. 143.

Orenbüurch / Ernburch 1423: Házi I/2. 239.

Oydenburg 1426: Házi II/6. 77.

Öudenwurck 1481: Házi II/1. 198.

Edinbuergk 1498: Házi I/6. 166.

Erennburg 1505: Házi I/6. 216.

[számos további írásváltozat]

1.2 Jelenlegi elnevezések / Current spellings

Sopron

Ödenburg

1.3 A nevek etimológiája / Etymology of the names

Scar(a)bantia: talán olyan összetétel, amelynek utótagja egy illír *Bantiä ('hely, település, erődítmény'), előtagja egy kelta *Scarä ('szétszórt, elkülönített, különálló') kifejezés. Vö. Kiss L. 1988, 489., Kovács P. 2002, 163–170.

Sopron: puszta személynévből keletkezett, magyar névadással, vö. 1235 Suprun szn. (ÁÚO II. 25.). Az alapjául szolgáló személynév forrása a latin/gr. Sophronius szn. lehet, amely szláv közvetítéssel kerülhetett hozzánk. Vö. Kiss L. 1988, 489.

Sempronium: humanista kreáció, hangzásbeli hasonlóság alapján. A város római nevének hiteles feliratokon való azonosítása előtt kreálta Bonfini a történeti munkájához kapcsolódó országleírásban: „a Sempronia nobilissima Romanorum colonia dictus” (Bonfini I.1.376).

Ödenburg 'elpusztult / puszta vár', egyes vélemények szerint a népvándorláskorban is látható római városfalak romjai, mások szerint a 13. század végén a kiköltözési hullám miatt elhagyott erődített belváros lehetett a név forrása. A jelen munka szerzői a név népvándorlás vagy honfoglaláskori eredetét tartják valószínűbbnek. Ld. részletesebben a topográfiai tanulmányban (2.4.2 alfejezet). A névnek az Erdburger dűlőnévvel való összekapcsolása (Mollay 1944, 91–93.) téves.

2 Jogállás / Legal status

2.1 Terminológia / Terms

Oppidum Iulium Scarbantia 23–79 A. D.: C. Plinius Secundus: C. Plinius Secundus: *Naturalis Historia*. III. cap. 24. Leipzig, 1906, 292.

Municipium Flavium Scarbantia c. 100: CIL III. 4243., RIU 174.

terra ville Soproniensis 1156: Sopronm. Oklt. I.1., UB I. 21–22.

Supruniensis castris 1162: Sopronm. Oklt. I.2., UB I. 24.

in comitatu castris Supruniensis 1212: Sopronm. Oklt. I.8., UB I. 62.

iobbagiones castris Supruniensis 1262: Sopronm. Oklt. I.25., UB I. 276.

Petrus castellanus Supruniensis; in commetaneitate civium Supruniensium 1265: Sopronm. Oklt. I.29.

civium Supruniensium 1269: Sopronm. Oklt. I.33., UB I. 357–358.

Stephani villici de Suprunio; terram castris nostri Supruniensis Zoan 1277: Házi I/1. 7.

Cives de Suprunio... castrum nostrum Supruniense 1277: UB II. 102–104.

Castrum Soproniense 1277/1297 pecsét (ld. fent)

hospites de Suprunio... terras castris nostri Supruniensis Rowozd et Vyz... in fine civitatis predicti castris 1283: UB II. 162–163, 171–172.

iudex Supruniensis et ceteri cives de eadem 1317: Házi I/1. 26–27.

civitatis nostre Supruniensis 1317: Házi I/1. 29–30.

iudicibus (!), iuratis et universis civibus civitatis Soproniensis 1328: Házi I/1. 55.

iudex... et civis de Suprunio... pro universitate concivium seu cohospitum 1340: Házi I/1. 76–77.

S+CIVITATIS+SVPRONIENSIS 1340: ez évből fennmaradt városi pecsétnyomón (Heimler 1936, 79., Horváth 1991, 20–26.), készíttetésének engedélyezése *universitati civium et hospitum nostrorum de Suprunio*: Házi I/1. 77–78.

Szabad királyi város – *libera regia civitas*

Az 1440-es évektől a hét szabad királyi város (Buda, Pozsony, Sopron, Nagyszombat, Kassa, Eperjes, Bártfa) kisajátítja a városok fellebbezési bíróságát, a tárnokmesteri ítélőszéket.

Törvényhatósági jogú város 1871

Járásai jogú város 1954–1971

Megyei jogú város 1990-től

2.2 Kiváltságok (Középkor) / Privileges (Middle Ages)

Utalás kiváltságotlásra – feltehetően vámmentesség, *sicut Budenses et Albenses*, szabad beköltözés joga, valamint a bíró- és esküdttválasztás és a dézsmaszedés szabályozása: IV. Béla alatt, tartalmi megerősítés: 1317. november 12. (Házi I/1. 30., UB III. 103.) Ld. a topográfiai tanulmány 95. jegyzetét is; további megerősítése: I. Lajos, 1346. január 22. (Házi I/1. 85–88.)

Előbbi megerősítése – V. István alatt, hivatkozás az 1277-es oklevélben, ld. a következő tételt.

Városi kiváltságok – fentiek mellett az ispán joghatósága alóli felmentés, hetipiac szabályozása: IV. László, 1277. szeptember 3. után (UB II. 102–104., Elenchus III/2. 68–71.). Megerősítései: III. András, 1291. szeptember 21. (UB II. 254–255.); III. András, 1297. október 18. (UB II. 307.); Vencel, 1304. július 7. (HO II. 26.); I. Károly, 1317. október 20. (Házi I/1. 26–27.); Győri káptalan, 1324. december 19. (Házi I/1. 42–43.); I. Károly, 1327. január 21. (Házi I/1. 49–50.); I. Károly, 1327. január 28. (Házi I/1. 52–53.); Zsigmond brandenburgi örgróf, 1386. április 13. (Házi I/1. 213–214.); IV. Frigyes német király, 1441. március 6. (zálogjog fenntartásával, Házi I/3. 213–214.); utóbbi megerősítése: Miksa német király, 1506. április 4. (Házi I/6. 221–222.); Ferdinánd főherceg, 1521. június 10. (Házi I/7. 18–19.). Minden kiváltság megerősítése: Mátyás, 1458. április 6. (HO IV. 395.); uő. 1463. augusztus 29. (Házi I/5. 77–78.); uő. 1464. április 12. (aranybulla,

Házi I/5. 107–112.); II. Ulászló, 1498. május 29. (Házi I/6. 167–169.); II. Lajos, 1524. november 18. (Házi I/7. 136–137.), utóbbi átírása, csornai konvent, 1528. június 8. (Házi I/7. 314–315.).

Vámmentesség – *nullum tributum debere persolvere iuxta libertatem eis a sanctis progenitoribus nostris concessam*: 1281. december 31. (UB II. 149.). Megerősítése: Győri káptalan, 1386. február 10.; *ab omni tributi de rebus et mercibus eorum exempti penitus habeantur*: 1291. szeptember 21. (UB II. 254.); *ab omni solutione tributi sicut cives Albenses et Budenses per totius regni nostri climata tam super aquam Danubii et aliis fluviis... quam super terram immunes penitus sint*: III. András, 1297. október 31. (UB II. 308.); *nullum tributum nullumque telonium vel vectigal aliquod per vias ab eis usque ad aquas seu fluvios Sarwiz et Raba nuncupatos*, Lajta és Rába közti területre: I. Károly, 1323. április 10. (Házi I/1. 39., UB III. 153.); utóbbi megerősítése: I. Lajos, 1367. július 5. (Házi I/1. 143–144.). Országos vámmentesség megerősítése: Zsigmond, 1397. május 2. (Házi I/1. 252–253.); uő. 1398. október 11. (Házi I/1. 255–256.); uő. 1402. szeptember 15. (Házi I/1. 276.); uő. 1436. március 18. (Házi I/3. 128–129.), Albert, 1439. május 23. (Házi I/3. 168–169.), Mátyás, 1458. április 6. (HO IV. 395.); II. Ulászló, 1493. május 13. (Házi I/6. 110–111.); I. Ferdinánd, 1528. május 27. (Házi I/7. 313.).

Helyi szokásjog elismerése – *secundum legem et consuetudinem municipalem*: I. Károly, 1317 (Házi I/1. 29–30.).

Új pecsét készíttetésének engedélyezése – *novum sigillum sculpendo faciant preparari*: I. Károly, 1340. április 21. (Házi I/1. 77–78.) (28. ábra).

28. ábra Sopron város 1340-ben készített pecsétnyomójának lenyomata egy 1389. évi oklevélen

Fig. 28 The imprint of the municipal seal of Sopron (1340) on a charter from 1389 Soproni Levéltár, SVL DI. 276. Fotó / Photo Kúcsán József

Évi vásár engedélyezése – 1. *congregatio seu nundine et liberum forum annuale*, Szt. Margit napját (július 13.) megelőző és követő 8 napon át, I. Lajos, 1344. január 10. (Házi I/1. 82–83.); 2. *nundinas liberas seu forum annuale*, Szt. Erzsébet (november 19.) napját megelőző és követő 14 napon át, I. Lajos, 1371. november 11. (Házi I/1. 159–160.); 1–2. megerősítése: Erzsébet királyné, 1440. december 11. (Házi I/3. 209–210.). 3–4. *nundinas liberas seu fora annualia*, Invocavit vasárnapot követő keddi napon; Fülöp és Jakab apostolok napján (május 1.), Mátyás, 1465. február 14. (Házi I/5. 155–156.).

Harmincadmentesség – *vina et fruges ipsorum... absque omni tricesimaria solucione* saját termésű borra és gabonára, tűzvész után: I. Lajos, 1370. augusztus 24. (Házi I/1. 157.). Megerősítései: I. Lajos, 1375. november 30. (Házi I/1. 170–171.); Mária királynő, 1383. április 11. (Házi I/1. 197–198.); Zsigmond örgróf, 1386. április 13. (Házi I/1. 211–212.); Zsigmond király, 1399. július 29. (Házi I/1. 261–263.), uő. 1406. június 30. (Házi I/1. 293–295.); uő. 1422. december 10. (Házi I/2. 234–235.); Mátyás, 1458. április 6. (HO IV. 395.); II. Lajos, 1524. november 16. (Házi I/7. 132–133.), utasítás ez ügyben, 1530. január 8. (Házi I/7. 374–375.).

Árumegállító jog – *von niderlag wegen der kaufmanschaft*: Zsigmond, 1402. január 22. (Fejér X/4. 108–112.; Házi I/1. 267.); október 1. elvben hatálytalanítva, de tovább gyakorolták. Megerősítése: Mátyás, 1463. augusztus 29. (Házi I/5. 78–81.). Vizsgálat ez ügyben: 1500. február–április (Házi I/6. 189–193.), újbóli megerősítés: 1508. június 24. (Házi I/6. 238–242.); II. Lajos, 1523. május 24. (Házi I/7. 67–68.), uő. 1525. január 6. (Házi I/7. 138–139.); tárgyalás erről, 1528. július 17. (Házi I/7. 316–320.).

Vörös viasszal való pecsételés joga – *ad sigillum dicte civitatis nostre cera rubea uti*: Mátyás, 1465. május 11. (Házi I/5. 181–182.).

Szabad borszállítás – Mátyás, 1478. február 7. (Házi I/5. 365–366.); megerősítése: II. Ulászló, 1498. május 30. (Házi I/6. 169–170.). Bor Ausztrián való szabad átszállítása: Miksa német király, 1506. április 4. (Házi I/6. 200–221.); Ferdinánd főherceg, 1521. június 11. (Házi I/7. 20–21.); I. Ferdinánd, 1527. január 4. (Házi I/7. 236–237.).

3 Birtokviszonyok / Proprietorial status

3.1 Birtokosok / Owners

10. századtól királyi birtok: ispánság, királyi vármegye székhelye, majd 1277-től szabad királyi város (1441. február 25. – 1463. IV. Frigyes német királynak [III. Figyes német-római császárnak] elzálogosítva).

3.2 Eltérő birtoklású területek / Districts under separate ownership

A város határán belül idegen birtokoshoz tartozó birtoktestek nem voltak. Egyházi szempontból eltérő jogállású volt a Wieden, amely a város-plébánosnak dézsmált, aki ezen utca bordézsámája fejében lemondott az egész város bordézsámájának öt megillető egy-tizenhatod részéről (Házi 1939a, 286, Mollay 1955b, 77.). Ld. 8 Utcák: Wieden.

4 Határok / Municipal boundaries

4.1 Külső/belső határvonal / Boundary line, delimited from inside/outside

Határok térképi ábrázolása: SvT 1/1–17.: II. József-kori kataszteri térkép a határ egyes részéről; SvT 2.: *Delineatio recinctum civitatis Soproniensis repraesentans*, 1786.; SvT 6.: *Königliche Freistadt Oedenburg*, Klausz Adolf, 1869, 65 szelvény. (ld. 29. ábra)

Határjáró oklevelek

Meggyes és Sopron között, 1254. június 4. (Sopronm. Oklt. II. 137–136., átírva Zsigmond 1429. november 3-i oklevelében).

Ravazd és Víz (Kópháza), valamint Sopron között, 1283. január 26. (UB II. 162–163.).

A soproni határba tartozó Págya és a győri püspök birtokában levő Rákos között, 1333. szeptember 20. (Sopronm. Oklt. II. 138., átírva Zsigmond 1429. november 3-i oklevelében).

Nyék és Sopron között – eskütétel a Nyéki János f. Miklós és Sopron városa közt vitatott határrészen, 1349. november 25. (Házi I/1. 93–95.).

Bizonyoságlevél Sopron határának bejárásáról (részletes leírás nélkül), 1356. április 5. (Házi I/1. 110.).

Sopron és (Fertő)rákos határának vitatott része, 1428. szeptember 25. (Házi I/2. 371–371.).

A Sopron városához tartozó Balf és Harka faluk és Víz nevű föld, valamint a Kanizsai család Boz, Vámoscenk, Totsok és Keresztúr nevű birtokai között, 1429. október 21. (Házi I/2. 398–403.).

4.2 Bekebelezett területek / Territorial acquisitions

A város határába olvasztott földek

Udvarnok – *Bela dei gracia Hungarie... rex... terram udvorniciorum nostrorum Wduornok nuncupatum interiacentem terris ipsorum cum omnibus utilitatibus et pertinenciis suis eisdem civibus dedimus*: 1269 (UB I. 357.). [Az udvarnok eredetileg a királyi curtisok szolgálonépét jelölhette, a 13–14. század fordulóján általában a földet művelő szolgálonépeket (Heckenast 1970, 128.).]

Luer – *medietatem sagittariorum de villa Luer circa dictum castrum existencium*: 1277 (UB II. 95–96.); megerősítése: 1282 (UB II. 161.).

Ravazd és Víz (Kópháza) várföldek – *quasdam particulas terre castri Supruniensis Rowozd et Wyz vocatas in comitatu Supruniensis*: 1283. január 26. (UB II. 162–163.), adománylevél: 1283. július 23. (UB II. 171–172.).

Págya – *super quadam terra Pachya vocata, prope civitatem adiacente*: 1324 (Sopronm. Oklt. I.97., UB III. 167–168.); vásárlás Págyai László özvegyétől: 1324 (Fejér VIII/2. 579., UB III. 173.), területe nagyjából a Kőhid-telepek felel meg.

Egered – *quandam terram castri nostri Supruniensis Egered vocatam*: 1284 (UB I. 183.); Sopron ávrmege alispánja és szolgabírái bizonyítják Sopron város tulajdonjogát: 1358 (Sopronm. Oklt. I.288.); további rész vétele Harkai Péter és fia Istvántól, 1389 (Házi I/1. 228–229.); ld. alább Harka és 23.1 Dülök: Egered (Kapuy 1938, 124–132.).

Konradshof – Konrad comes soproni polgár (eml. 1317–1338) nevéből, aki egykor a majorságot és a hozzá tartozó földeket birtokolta. Halála után polgári, ill. nemesi tulajdonban, 1494-től Sopron városé (Házi I/6. 138.). Ld. 23.1 Dülök: Konradshof.

A város jobbágyközségei: Határuk a szomszédos községekkel, ill. birtokosokkal, 1760–1780: SvT 68. (8 szelvény). Áttekintő térkép, 1856: SvT 199. (Charte der Herrschaft Ödenburg, művelési ágak szerint); Sopron birtokjogának megerősítése: I. Ferdinánd, 1557 (SL APOe. Lad. A. Fasc. I. Nr. 16.); megszerzésükről: Bél 2006, 206–207. Urbérrendezés, jobbágyközségek határának megváthatása: 1849 (Horváth 1976, 46.).

Az egyes községek (29. ábra)

Ágfalva – *in dicta possessione Daag... civitati Supruniensis commetanealiter et contigualmente adiacente* vásárlás három részletben: 1373 (Házi I/1. 162–166.); további rész vétele: 1396 (Házi I/1. 249.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.; vö. Mollay 1961.

Balf – falu felét Károly Róberttől adományban: 1325 (HO II. 38., UB III. 204.) másik felét vásárolták Ikervári Péter fiaitól, Jánostól és Páltól: 1336 (Szarhalmi-erdő keleti része) (Házi I/1. 68–70.); további részt vásároltak Ugodi Chenik mestertől: 1342 (Házi I/1. 78–79.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.

Bánfalva – *quandam villam castri nostri Supruniensis Zuan vocatam*: 1291 (UB II. 259–260.); *villam Zoan... eisdem civibus nostris restituimus possidendam*: 1296 (UB II. 298.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.

Harka – *possessiones Harka et Egered vocate*, Harkai Pétertől és feleségétől, 1410 (HO IV. 264.); Sopron város birtokba iktatásának kísérlete: 1426 (Házi I/2. 319–320.); határjáráskor Sopron birtokaként felsorolva: 1429 (Házi I/2. 398–403.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.

29. ábra. Sopron jobbágyközségei (sötétszürke színnel jelezve) és az azokkal határos községek, 1291/1546–1849
 Fig. 29 Tenant villages belonging to Sopron (marked with dark grey) and the villages bordering on them, 1291/1546–1849
 Tervezte és szerkesztette Kücsán József / Design and cartography by József Kücsán

Kelénpatak – *mein dorf Chlingendorf genant*, vásárlás a bécsi Weisbacher (Weyspacher) családtól: 1416 (Házi I/2. 105–107.); Sopron birtokba iktatása: 1417 (HO IV. 272.), 1418 (uo. 275.), 1419 (Házi I/2. 153.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.
 Kópháza – *possessio Kolbhaza*, Zsigmond király adománya, 1430 (HO II. 244.; Házi I/3. 5., 7–8. (birtokba iktatás), 10–12., privilegiális adománylevél); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.
 Lépesfalva – *Loipersbach*, vásárlás, 1546.
 Meggyes – *possessio vel villa Medvus vocata prope Fertew in comitatu Supruniensi*: Mária királynő adománya, 1385 (Házi I/1. 204–209.), említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189.
 Mai városterület: 1950-ben Bánfalva, 1985-ben Balf lett közigazgatásilag Sopron része.

4.3. A város jelenlegi belterületi határán kívüli lakott helyek és egyéb építmények /

Inhabited sites and other buildings outside the present town boundary

Balf, Brennbergbánya, Erdei iskola, Görbehalom, Jánostelep, Ó-Hermes, Sopronkőhida, Tómalom, Újhermes, Balfürdő vasútállomás, Brandmajor, Brennbergvölgyi tábor, Fáberréti erdőszet, Halászcserda, Harka vasútállomás, Kossuthmajor, Mucki órs és panzió, Nádas sor, Nyugatimajor, Préháztelep, Rollház, Sopronpuszta, Tánicsmajor, Tunhardmajor, Vasúti őrházak.

5 Közigazgatási besorolás / *Administrative location*

5.1 Világi közigazgatás / *Secular administration*

Megye: Sopron megye
 Megyei joghatóság alól kivéve: 1277 (ld. 2.2 Kiváltságok)
 Soproni járás székhelye – 1984-ig
 Megyei jogú város: 1990-től
 Sopron-fertői kistérség székhelye 1994-től

5.2 Egyházi közigazgatás / *Ecclesiastical administration*

5.2.1 Katolikus

Püspökség, 6. sz., székhelye a városon belül ismeretlen, *Vigilius episcopus Scaravacensis*: 572–577.; 579. (Gradói zsinatok, MGH LL₃ Concil. 2/2, 588., vö. Tóth E. 1974; Tóth E. 1977, 320.)

Esztergomi érsekség (kb. 1000-től)
 Győri püspökség (1009 e.)
 Soproni főesperesség (11. századi alapítás).

5.2.2 Evangélikus

Dunántúli Egyházkerület (1576–1952), Északi Evangélikus Egyházkerület (1952–2000), Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület (2000-től)
 Soproni esperesség (1584–1608: székhely Németkeresztúr), Győri esperesség 1681–1781
 Soproni Evangélikus Egyházmegye 16. század végétől, változó határokkal (1952–2006: Győr-Soproni Egyházmegye).

6 Közigazgatási beosztás / *Administrative divisions*

1379: belváros és a külváros egyaránt 10–10 kötéltre (*sailmas, sailmazs*) felosztva, mindegyik kötéltben átlag 10 házzal (Házi I/1. 183–190., vö. Mollay 1959, 121., 193., Mollay 1964, 1–14., Dávid 1978, 24–31.).

1380-as évektől 1785/1786-ig (ld. 25. ábra):

Belváros – *in der stat*

Külváros – *vorstat*: 1418 (Házi II/1. 160.), 1–4. negyed (*viertail, quartale*).

Negyedenként 4 adókörszet – *ansag*: 1489 (Házi II/5. 1–16.), 1490-től 1–4-ig számozzák egy-egy fertály adókörszeteit, ami az összeírás sorrendjét is meghatározza (Mollay 1989, 22.).

Belső külváros (Kovácsok utcája, Fapiac és Állatvásártér – ld. 8 Utcák) nem funkcionált közigazgatási egységként. Térképi bemutatása: Mollay 1983, 203.

Közigazgatás: A 24 tagú külső tanács 16 tagja a külváros 4 fertályának 16 körszetét (*ansag*) képviseli, a többi 8 pedig a belvárosból kerül ki. Az 1417. évi bordézsmajegyzék már e beosztás szerint készült. A tanács létszámára: *Item das mein heren, der rat mitsampt den vrvvndczwainczigen vnd mit der gmayn*: 1403: Házi II/1. 12., Mollay 1964, 6.

18. század

Belváros „külső” és „belső” köre: leírása 1739: Waigand 1965, 263–264.; leírása: Bél 2006, 170–171.; 18. századi állapotok: Thirring 1939a, 16–22. Várkerület („belső” és „külső” köre): 18. századi állapotok: Thirring 1939a, 22–26. A Várkerület belső övének első említése az

adókönyvekben *Graben-Runde* néven 1776/1777-től, tanácsjegyzőkönyvben 1782-ben (Csatkai 1937a, 67.). 1785/1786-tól: külváros negyedeiben 4 helyett 3 kerület (SVL 1785/86. katonai év adójegyzéke).

A 18. századra érvényes belváros + négy adónegyed és azokon belüli további négy adókerület beosztás tanulmányozható a Thirring Gusztáv adatai alapján szerkesztett B.2.1–3 számú térképeken, vö. Thirring 1939a, 26–34.

1848-as népszámlálástól történelmi elővárosok megnevezve:

Újteleki előváros (Neustift Vorstadt)
Bécsi előváros (Wiener Vorstadt)
Fertői előváros (See Vorstadt)
Győri előváros (Raaber Vorstadt)

7 Népeség / Population

7.1 Házak száma / Number of houses

Sorszám	Év	Belváros			Várkerület			1. negyed			2. negyed			3. negyed			4. negyed			Külváros összesen			Városfalán kívül			Város összesen			
		A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	A háztulajdonosok száma	A házak száma	A lakások száma	
1	1379	93																	290								383		
2	1424/27	73					76			125			104			136			441								514		
3	1440	85					74			104			113			133			424								509		
4	1458	84					69			109			103			128			409								493		
5	1488	89					68			104			81			131			484								473		
6	1505	84					62			96			71			98			327								411		
7	1532	97					73			96			80			119			368								465		
8	1588	104					86			112			119			138			455								559		
9	1686	108					103			161			151			163			578								686		
10	1715		106															332									438		
11	1734*	118	106	192			119	93	197	161	129	323	158	127	236	183	143	351	621	492	1107					739	598	1299	
12	1748*	130	106	188			123	92	201	167	132	254	178	133	239	205	147	316	673	504	1010					803	610	1198	
13	1766	120	106	292			149	92	356	172	146	433	199	141	425	234	152	564	754	531	1778	38	38	153	912	675	2223		
14	1784	116	118	335	52	51	92	142	99	419	194	146	587	210	146	556	220	153	628	818	544	2282	59	67	218	993	780	2835	
15	1798*	135	118		108	106		165	99		205	146		235	148		238	154		951	547		73	74		1159	845		
16	1810*		122	187		116	112												544	1581			114	70		896	1950		
17	1828		115			116													543				111			1362	885		
18	1848		114	482		86	207		94	427		147	608		148	635		156	729		545	2399		175	565		920	3653	
19	1869																										1278	4658	
20	1880																										1226	4913	
21	1890																										1579	5283	
22	1900																										1837	6731	
23	1910																										1926	7038	
24	1920																										2018	7398	
25	1930																										2752	8596	
26	1939																										3337	10 063	

A * csillaggal jelölt és kurzívval szedett 1734., 1748., 1798., 1810. évek adatsorai az adóztatott ingatlanok adatait tartalmazzák.

Források: Heimler 1936, 87.; Szende 2004, 23., 1. tábl.; Thirring 1939a, 45–57.; Thirring 1940, 301.; Thirring 1957, 45.

7.2 A lakosság száma / Number of inhabitants

Év	Népeség száma	Forrás
1379	2100 k.	Mollay 1956a, 76–77.
1430	4070 k.	Szűcs 1955, 37–41.
1440	3700 k.	Szűcs 1955, 37–41.
1500	3000 k.	Szűcs 1955, 37–41.
1552	2922–2962	Granasztói 1970, 314.
1633	3963–4068	Granasztói 1970, 314.
1678	8500	Becslés Csányi J. krónikája alapján; Thirring 1939a, 100.
1680	6000	Becslés Csányi J. krónikája alapján; Thirring 1939a, 100.
1686	3401–3511	Granasztói 1970, 314.
	3800–4000(?)	Granasztói 1970, 315.
1720	5500	Holl 1979, 109.
	5486	Acsády I. becslése; idézi Thirring 1939a, 99.
1777	11 318	Mária Terézia összeírása; idézi Thirring 1939a, 109.
1782	12 242	Mária Terézia összeírásának ismétlése; idézi Thirring 1939a, 109.
	11 600	Thirring módosító becslése; Thirring 1939a, 111.
1784	12 633	II. József népszámlálása; idézi Thirring 1939a, 123.
1785	12 578	II. József népesség-nyilvántartása; idézi Thirring 1939a, 129.
1787	12 338	II. József népesség-nyilvántartása; idézi Thirring 1939a, 129.
	12 113	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1788	12 097	II. József népesség-nyilvántartása; idézi Thirring 1939a, 129.
1789	12 405	II. József népesség-nyilvántartása; idézi Thirring 1939a, 129.
1802	12 319	Bredczky S. adatai alapján; idézi Thirring 1939a, 144–145.
1804	10 776	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1814	10 958	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1821	11 332	Thirring adata; Heimler 1936, 87.

1828	12 501	Nagy L. 1828–1829, I. 317.
1831	12 742	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1837	12 624	Fényes 1841, I. 261–265. (nemesek, papok nélkül)
1838	13 391	Fényes 1841, I. 261–265.
1840	13 263	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1846	14 830	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1848	16 774	Thirring 1957, 45.
1850	16 726	Első osztrák népszámlálás, Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1857	18 898	Horváth 1985, 230.
1869	21 108	Horváth 1985, 230.
1880	24 300	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1890	29 543	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1891	27 213	Horváth 1985, 230.
	33 478	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1900	30 628	Horváth 1985, 230.
	33 932	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1910	31 597	Horváth 1985, 230.
1917	30 441	Thirring adata; Heimler 1936, 87.
1920	35 248	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1930	35 895	Thirring adata; Heimler 1936, 87. (népszámlálás)
1940	40 506	Thirring 1941, 51.
1949	35 617	KSH 1949. évi népszámlálás (Bánfalvával együtt)
1960	41 110	KSH 1960. évi népszámlálás (Bánfalvával együtt)
1970	44 956	KSH 1970. évi népszámlálás (Bánfalvával együtt)
1980	53 945	KSH 1980. évi népszámlálás (Bánfalvával együtt)
1990	55 083	KSH 1990. évi népszámlálás (Bánfalvával és Balfal együtten)
2001	56 175	KSH 2001. évi népszámlálás
2009	59 036	KSH Helységnévtár

8 Utcák / Streets

A jegyzék a történelmi városrész 1856-os kataszteri térképen ábrázolt közterületeinek nevét tartalmazza, a térképen található (német) elnevezéseket tekintve kiindulásnak, utalással a további névalakokra. A szögletes zárójelbe tett nevek nincsenek ráírva az alaptérképen a feltüntetett közterületekre.

Vö. általánosságban: Csatkai 1937a, 58–68; Hárs 2006 (a teljes mai városterületre). (A.1.1, A.4.1 és A.5.1 térképek)

Adlerplatz – *auf dem Platzl neben dem Adlerwirt*: 1792 (adásvételi szerződések könyve), Adlerplatz: 1856, Sas tér: 1869, 2010 [a téren álló Fekete Sas fogadóról]

Alter Kornmarkt – *Chuornmarkt*: 1400 (Házi II/1. 179.), *am Alten kholmarkh*: 1496 (Gb. 185. sz.), *Rozspiac*: 1589 (Házi 1928, 81), *auf dem alten Kornmarkt bey dem Teuch gelegen*: 1695 (Tjk.), *Ó gabona vásár*: 1837, Ógabona tér: 1869, 2010. [A téren a 14–16. században működött gabonapiacról.]

Árvaház köz → Waisenhausgasse

Bäckergasse → Benediktiner Gasse

Balfi u. → Schlipper Gasse

Beloianisz tér → Hauptplatz

Bécsi u. → Wienergasse

Bencés u. → Benediktiner Gasse

Benediktiner Gasse – *Untere Gasse: 1392 [Obere Gasse analógiájára], *Fleischakergasse*: 1453 (GerB 111. sz.), *Münichgasse*: 17. sz., *Sütő u.* 1674 k., *platea... cui a pistoibus nomen*: 1742 k. (Bél 2006, 170–171.), *Bethausgasse*: 1795 (adásvételi szerződések könyve 384.), *Bäcker oder Bethausgasse*: 1801, *Megyház u.*: 1834, *Egyház u.*: 1839, *Templom u.*: 1840, *Imaház u.*: 1845, *Bencés u.*: 1862, *Imaház u.* az evangélikus templomtól déli irányban végig: 1862, *Templom u./Kirchgasse*: 1886, *kétnyelvű utcanévtábla*, 2001, 2010. Déli szakasza 1855-ben nyílt meg a Promenade felé. [Az utca északi végén található bencés (korábban ferences) kolostorról.]

Berggasse → Kirchgasse

Bethausgasse → Benediktiner Gasse

Boldogasszony sor → Heuplatz

Domgasse – *Obere Gasse*: 1392, 1478 (Házi I/5. 370.), *Sand Jörgen gasse*: 1453 (Házi I/4. 31.), *St. Georgengasse, platea D. Georgii*: 1742 k. (Bél 2006, 170–171.), *Szent György u.*: 1869, *Szent György u./St. Georgengasse*: kétnyelvű utcanévtábla, 2001, 2010. [Az utcában álló Szt. György-templomról, amit társaskáptalani rangra emelése után (1780) dómnek neveztek.]

Dominikanerplatz → Promenade

Domonkos u. → Lange Zeile

Dorffmaister u. → Michaelsgasse

[Dreihäuserplatz] – [mai Fő tér 1-től délre levő terecske] *im Winckel*: 1440 (Házi II/3. 250.), *Fragenmarkh*: 1499 (Gb. 218. sz.), *Hinter dem Rath-Haus*: 1772 (adásvételi szerződések könyve 175.), [Eredetileg a három különálló ház csoportja a mai Széchenyi téren az Ujhelyi ház helyén tűnt fel a névadóknak, és kapta a Háromház nevet, csak ezek leromolása után, tehát a 19. század dereka óta használták a városháza mögötti házcsoportha (Csatkai 1937a, 62.) Az U alaprajzú tér északi oldalát a városháza oldala, déli oldalát a Szent György u. 1. sz. ház oldala alkotta. A tér névadó házainak homlokzatai alkották a keleti oldalt. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 4–6. sz., 3. kép és Storno F. 1853/XX. vázlatkönyv, közli SSz. 1937, 10.).

[Eisgrube] – egyik része: am Pflaster (Csatkai 1937a, 65.), *Körakás*: 1838, *Eisgrube*: 1837, *Jégverem*: 1837, 2006. [Az utca egyik házában létesített, a mészárszékeket kiszolgáló jégveremről.]

Egyház u. → Benediktiner Gasse

Egyházköz → Kirchgasse

Élesszög → am scharfen Eck

Előkapu → Vorderes Tor

[Färbergassl] – *haws in der Smidgas, zenachst des gessleins*: 1481 (Gb. 30. sz.), *Färber Gassel*: 1797 (Petz-krónika 1940), *Festő köz*: 1869, 2008. [A kékkfestők 1905-ben lebontott házáról.]

Fegyvertár u. → Zeughausgasse

Felső kapu → Vorderes Tor

Ferenc József tér → Hauptplatz

Festő köz → Färbergassl

Fischergasse – *Vischergasse*: 1421 (Házi II/2. 198.), *Vischerstraß*: 1509 (GedB 196. sz.), *Fischergasse*: 1421, *Fischer-Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), *Halász u.*: 1837, 2010. [A halászok feltételezett 11–13. századi szolgáltató falváról.] A Dorffmaister és Szeder utca közti része volt a bey Eisernen Thor nevezésű utcácska (Waigand 1965, 265., 51. j.).

Fischplatz – [Várkerület külső sor, a Kőkaputól (ld. 12 Erődítések: Steintor) a Festőköz (→ Färbergassl)], *Halpiac*: 1841, *Fischplatz*: 1856, *Várkerület/Grabenrunde* része: 1869, *Lenin körút*: 1949, *Várkerület*: 1989, *Várkerület/Grabenrunde*: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [A 19. században ott működött halpiacról; a középkorban a halpiac nem itt, hanem az Orsolya tér és a Hátsókapu közti teresedésen volt.]

Fleischackergasse → Benediktiner Gasse

Fő tér → Hauptplatz

Fövényverem → Sandgrube

Fragnermarkt → Dreihäuserplatz

Fudruchk → Rückherzu

Gazda u. → Wieden

Grabenrunde – Belső házsor: Grabenrunde: 1776, külső házsor 1869 előtt nyugatról keletre: Halpiac (→ Fischplatz), Kovácszer (→ Schmiedgasse),

Vendégfogadó szer (→ Wirtshausgasse), Szénatér (→ Heuplatz), *Várkerület/Grabenrunde* külső és belső házsor egységesen: 1869, *Lenin körút*: 1949, *Várkerület*: 1989, *Várkerület/Grabenrunde*: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [A középkori erődítéseket körülvevő, a 18. század 2. felétől fokozatosan beépített közlekedési útvonal.]

Grosse Potschi Gasse – *Poczogasse*: 1431 (Házi II/3. 147.), *Potzschergassen*: 1500 (Gb. 229. sz.), *Potscha Gasse*: 1542, *Magyar u.*: 1836, *Grosse Potschi Gasse*: 1856, *Magyar u.*: 1869, 2008. A Magyar kapun kívüli szakasz: *di strass gen Vnngarn*: 1489 (Gb. 123. sz.) [Az utca meghosszabbításában a városon kívül található Pócsi-dombról (ld. 22.1 Természeti képződmények: Hegyek, dombok).]

Halász utca → Fischergasse

Halpiac → Fischplatz

Háromház tér → Dreihäuserplatz

Hátsókapu → Hinteres Tor

Hátulsó u. → Hintergasse

Hauptplatz – *Markcht*: 1379 (Házi I/1. 180.), *Placz*: 1404 (Házi II/2. 296.), *am Marck*: 1520 (GedB 300. sz.), *Hauptplatz*, *Rathausplatz*: 18. század, *Comitats-platz*: 1835, *Fő tér*, *Főpiacz*: 1838, *Hauptplatz*: 1856, *Hauptplatz/Rathausplatz*: 1869, *Városháztér/Rathausplatz*: 1886, *Ferenc József tér* (1927-ig a mai Városház utcával együtt): 1914, *Szentháromság tér*: 1947, *Tanácsok tere*: 1950 (csak terv, nem vezetik be), *Beloianisz tér*: 1952; *Fő tér*: 1977, *Fő tér/Hauptplatz*: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010.

Hegy u. → Kirchgasse

Heiligen Geist Gasse – *Rosengasse* (a Rózsa utcával együtt → *Rosengasse*): 1420, *Heiligen Geist Gasse*: 1777, *Szentlélek u.*: 1869, 2010. [Az utcában álló Szt. Lélek-kápolnáról.]

[Heuplatz] – [a Várkerület külső körének az Ötvös utcától a Széchenyi térig terjedő szakasza] *Viechmarkt*: 1389 (Házi I/1. 226.), *am allten viechmarkt*: 1549 (Gb. 871. sz.), *unser frawen zeyll* [Boldogasszony sor]: 1543 (Gb. 704. sz.), *Heuplatz*: 1843, *Várkerület/Grabenrunde* része: 1869, *Lenin körút*: 1949, *Várkerület*: 1989, *Várkerület/Grabenrunde*: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [A teresedésen működött szénapiacról.]

[Hinteres Tor] – *Hintertor*: 1394 (Házi II/1. 9.), *kapu lebontva*: 1822 (ld. 12 Erődítések), *Alsó kapu*: 1836/1849, *Hátulsó kapu/Hinteres Tor*: 1869, *Müller Paulin u.*: 1897, *Hátsókapu*: 1947 k., *Hátsókapu/Hinteres Tor*: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [Az erődített belváros keleti kapujáról.]

Hintergasse – *Hindergasse*: 1410 (Házi II/2. 303.), *Hintergasse*: 18. század, *Hintergasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), *Hátulsó u.*: 1837, *Hintergasse*: 1869, *Hátulsó u.* 1897, 2010. [Az Ógabona tér déli szakaszát hátulról kerülő utca.]

Hirtengassel → Inselgasse

Holzmarkt → Wirtshausgasse

Hosszú sor → Lange Zeile

Hutterergassl → Rosmarin Gasse

Ikvahíd → Spitalbrücke

Imaház u. → Benediktiner Gasse

[Inselgasse] – *Sziget köz*, *Hirtengassel*: 1847, *Halter Gasse*: 1866, *Sziget köz*: 1886, 2008. [A Balfi u. és az Ikva között a Papréttől keletre, az Ikva ösmedre és malomcsatornája közötti szigetről. Ld. A.1.1 térkép]

Ispotályhíd → Spitalbrücke

Homokverem → Sandgrube

Jégverem → Eisgrube

Johannissgassl → Wiener Gasse

Judengasse → Neue Gasse

Kaszinó tér → Theater Platz

Kellner Sándor u. → Michaelsgasse

Kirchgasse – *Kýrichgaslein*: 1430 (Házi II/6. 97.), *Egyházköz*: 1839, *Templom köz*: 1847, *Kirchgasse*: 1856, *Hegy u.* (Berggasse): 1869, 2010. [A Halász utcára merőlegesen a Szt. Mihály-templom felé vezető utca.] [Vö. kétnyelvű utcatábla tévesen a mai Templom utcán! (→ Benediktiner Gasse)]

Kis u. → Kleine Potschi Gasse

Kis Magyar u. → Kleine Potschi Gasse

Kleine Potschi Gasse – *in der Klainen potscha gassenn*: 1504 (GedB fol. 96.); *klein Botschy Gassel*, leégett: 1585 (Kovács J. L. 1995, 47/114.), *cum Botschkayano vico*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.) [téves etimológia, Bocskai István nevéből], *Kis Magyar u.*: 1836, *Kleine Potschi Gasse*: 1856, *Kis u.*: 1869, *Pócsi u.*: 1940, 2010. [A várostól keletre fekvő Pócsi-dombról; a magyarból átvett *pócs* török jövevényszó vizenyős, mocsaras helyet jelent (Heimler 1936, 256.).]

Kloster Gasse – *hindern dem chloster*: 1379 (Házi, I/1. 184.), *Münichgasse*: 1665, 18. század, *Kloster Gasse*: 1856, *Kolostor u./Klostergasse*: 1869, *kétnyelvű utcanévtábla*, 2001, 2010. [A ferences (később bencés) kolostorról.]

Kolostor u. → Kloster Gasse

Kornmarkt → Alter Kornmarkt

Kocsmaszer → Wirtshausgasse

Kovácszer → Schmiedgasse

Lange Zeile – *Lebergasse*: 1427–1535, *an der Lebergassen*: 1427 (Házi II/1. 37.), *Lange Zeil*: 1451, *an der Langenzeyll*: 1498, *Lange-Zeil*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.); [Aynczeil: 1424 (Házi II/2. 336.) esetleg a Széchenyi téri részre vonatkozhat, ahol a halastavak miatt csak a déli oldalon álltak épületek], *Hosszú sor*: 1836, *Lange Zeil*: 1856, a 19. század folyamán egyes részei külön nevet kaptak, nyugatról kelet felé: 1. *Hosszú sor*: 1869, II. *Rákóczi Ferenc u.*: 1906, 2010; 2. *Promenade*: 1836 k. (ld. ott), *Széchenyi tér* [déli oldala]: 1861, 2010; 3. *Domonkos u.*: 1869, *Móricz Zsigmond u.*: 1950,

30. ábra Reim Vince: A Kaszinó tér. Színezett acélmetszet
Fig. 30 Vinzenz Reim, The Kaszinó tér. Coloured engraving
Soproni Múzeum, SOM KP 54.497.1

2010. [Az iparosodás előtt a város leghosszabb utcája, amely a Magyar és az Újteleki kaput kötötte össze.]

Lebergasse → Lange Zeile
 Lenin krt. → Grabenrunde
 Magyar u. → Grosse Potschi Gasse
 Maulbeer Gasse – 1856, Szeder u.: 1886, 2010. [A selyemhernyó-tenyésztés virágzása idején sokfelé ültetett szederfáról.]
 Megyeház u. → Benediktiner Gasse
 Michaelsgasse – *in strata Sancti Michaelis*: 1459 (Házi II/6. 207.), *Michaelis-Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.); Michaelsgasse: 1856, Szent Mihály u. [a Dorffmaister utcával együtt]: 1869, déli szakasza 1927-től Dorffmaister u. néven, Kellner Sándor u.: 1950, Pozsonyi út: 1969, Szent Mihály u.: 1991, 2010. [Az utca északkeleti végén álló Szt. Mihály-templomról.]
 Móríc Zs. u. → Lange Zeile
 Müller Paulin u. → Hinteres Tor
 Münichgasse → Benediktiner Gasse; Klostersgasse
 Neue Gasse – *in der Judengassen*: 1379 (Házi I/1. 180.), 1525 (Gb. 444. sz.), *in der [Juden] Newgassen*: 1440 (Házi II/3. 217.), *Noua platea*: 1742 k. (Bél 2006, 170–171.); Neue Gasse: 1856, Új u./Neugasse: kétnyelvű utcanévtábla, 2001, 2010. [Tudatos névváltoztatás 1440-ben, amikor keresztény családokat költöztettek be az Előkapu mellett lebontott házakból.]
 Neustiftgasse – *vor der newstift*: 1379 (Házi I/1. 183.), *Neu-Stift*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), Neustift Gasse: 1808 (Petz-krónika 1940, Fiedler 1943), 1856, Újtelek u.: 1837, 1869, Újteleki u.: 1897, 2010. [A 14. század végén kialakított új városrész.]
 Obere Gasse → Domgasse
 Ógabona tér → Alter Kornmarkt
 Orsolya tér → Ursuliner Platz
 Ötvös u. → Silbergasse
 Palatinus tér → Theater Platz
 Paprét → Pfarrwiese
 Petőfi tér → Theater Platz
 Pfarrwiese – 1653, Tornarét: 1832, Paprét: 1850, Pfarrwiese: 1856, Ifjúság tér: 1950, Paprét: 1989, 2010. [A plébános illetményföldje volt.]
 (am) Pflaster → Eisgrube
 Platz → Hauptplatz
 Pócsi u. → Kleine Potschi Gasse
 Pozsonyi út → Michaelsgasse
 Promenade – Promenade: 1836 k., Dominikanerplatz: 1850 k., Promenade: 1856, Széchenyi tér: 1861, 2010. [A déli várak mentén levő páros halastó helye, déli oldala a Hosszú sor (→ Lange Zeile) része volt, a 19. század közepén sétateret alakítottak ki ezek helyén, a tér keleti oldalát a Széchenyi család palotája zárja le.]
 II. Rákóczi Ferenc u. → Lange Zeile; am scharfen Eck
 Rathausplatz → Hauptplatz
 Rosengasse – *zway haysel gelegen in der Rasen gasse*: 1414 (Házi I/2. 86.) [a 18. sz. elejéig a későbbi Szentlélek utcát is jelölte], 1440 k., *Rosengasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), 1856, Rózsa u.: 1869, 2010. [Az utca Ikva felőli végén a 15. században állt bordélyházzal vagy a johanniták rózsafeldolgozásáról (ld. a vitát: Mollay 1992b, 231–244.; Szilágyi 1993, 19–25.; Mollay 1993c, 25–30.)]
 Rosmarin Gasse – 1856 [az utca fél szélességét elfoglaló, a várak vizét az Ikva vezetõ rossz szagú vízfolyásról], *Hutterergasse*: 1780 (Tjk.) [Heckenast kalapos sarkon lógó cégérről (Csatka 1937a, 59.)], Tornász u.: 1869, Torna u.: 1886, 2010. [Az utca végében álló paprét tornacsarnokról.]
 Rózsa u. → Rosengasse
 Rückherzu – [korábbi eredet? (Dávid 1971, 21.)], 1706, 1856, *Ruckerzu*: 1808 (Fiedler 1943, 15.) Végfordulat: 1837, 2008. [Fudruchk: 1436 (Házi II/3. 57.) esetleg erre vonatkozhat.] [A Halász utca és Balfi u. keleti végét összekötő, a visszafordulást lehetővé tevő utca; a közhit szerint a Rákóczi-szabadságharc idejéből származó harci kiáltás emléke.]

Salzmarkt → Ursuliner Platz
 Sandgrube – *Sandgasse*: 1399 (Házi I/1. 257.), *Sandtgrub*: 1416 (Házi I/2. 115.); *Sand-grube*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), Fövényverem: 1837, Homokverem: 1839, Sandgrube: 1856, Fövényverem: 1869, 2008. Hauser Károly festménye (SOM-KP 54.515.1). [A térség közepén nyitott homokgödorről.]
 Sas tér → Adlerplatz
 [am scharfen Eck] – Éles szeglet: 1841, ma: II. Rákóczi Ferenc u. része.
 [A Hosszú sor nyugati végén derékszögben megtörő utcaszakasz.]
 Schlipper Gasse – *Schrippergasse*: 1413 (Házi II/1. 15., Házi 1937, 104–110., Házi 1957, 97–98.), *Schlipper-Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), Balfi u.: 1842, Schlipper Gasse: 1856, [Széplaki út, (Fertő)Széplak község német nevéből, amelynek irányába az utca vezet]; Wolfser Straße [csak a Híd utcától keletre eső szakasz]: 1869, Balfi út: 1940, Balfi út/Schlippergasse: kétnyelvű utcanévtábla, 2001, 2010.
 Schmiedgasse – [a Várkerület külső körének a Festő köztől az Ikvahídig terjedő szakasza] *Ispáni várhoz tartozó szolgáltató falu (fegyverkovácsok): 11–13. század, *Smydgasse*: 1400 (Házi II/1. 145.), *Fabrorum platea seu die Schmid-Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.); Várkerület/Grabenrunde része: 1869, Lenin körút: 1949, Várkerület: 1989, Várkerület/Grabenrunde: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010.
 Silbergasse – *in der Silbergassen*: 1499 (Gb. 209. sz.), *Platea argentea*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.), 1856, Ötvös u.: 1836, 2010.
 Spitalbrücke – Spitalpruk: 1404 (Házi II/2. 298.), Ispotályhíd: 1843, Spitalbrücke: 1856, Ikvahíd: 1869, 2010. [Az Ikván átvezető híd keleti oldalán állt ispotályról (ld. 9 Egyházak).]
 St. Georgengasse → Domgasse
 Sütő u. → Benediktinergasse
 Széchenyi tér → Lange Zeile; Promenade
 Szeder u. → Maulbeer Gasse
 Szémalom u. → Windmühlgasse
 Szénatér → Heuplatz
 Szent György u. → Domgasse
 Szent Mihály u. → Michaelsgasse
 Szentháromság tér → Hauptplatz
 Szentlélek u. → Heiligen Geist Gasse; Rosengasse
 Sziget köz → Inselgasse
 Színház tér → Theater Platz
 Templom u. → Benediktiner Gasse
 Templom köz → Kirchgasse
 Theater Platz – a nyugati várak mentén levő nagy tó helye, *an dem grossen teich*: 1503 (Házi II/5. 131.), Palatinus tér: 1800 [abból az alkalomból, hogy a Pejácsevich-házban lakott több hétig József nádor], Kaszinó tér: 19. század 1. fele [Kaszinó 1789-től, ld. 16 Szolgáltatás és szórakozás], Theater Platz: 1856, Színház tér: 1869, Petőfi tér: 1906, 2010. [Petőfi Sándor 1839–1841 között Sopronban katonáskodott, szobra a téren] (30. ábra).
 Torna u. → Rosmarin Gasse
 Tornarét → Pfarrwiese
 Tornász u. → Rosmarin Gasse
 Új u. → Neue Gasse
 Újteleki u. → Neustift
 Unser Frauen Zeil → Heuplatz; Wirtshausgasse
 [Ursuliner Platz] – *Sópiac 1195, 1208, 1211, 1233 [a heiligenkreuzi ciszterciek privilégiumai só tárolásáról és árusításáról Sopronban, UB I. 143–145.], *am Salzmarkt*: 1428 (Házi II/1. 45.), *under den fleisch penken*: 1428 (Házi I/2. 357.), 1471, *bei den Fleischpenkchenn*: 1494 [a téren állt hússzekekről], Ursuliner Platz/Orsolya tér: 1869, Orsolya tér: 1898, Orsolya tér/Ursulinerplatz: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [A téren álló Szt. Orsolya-rendi kolostorról.]
 [Vorderes Tor] – *zu dem vorderen tor*: 1409 (Házi II/6. 29.); 1465 (Póda 1890–1894, II. 4.), Felső kapu: 1837, Előkapu: 1969, Előkapu/Vorderes Tor: kétnyelvű utcanévtábla, 1999, 2010. [Sokszor átépítették. A mai szabálytalan alakú tér az 1760-as évektől fogva fokozatosan épült ki, és az új városháza építésével kapta meg mai formáját.]
 [Waisenhausgasse] – 1768, Árvaház köz: 1911, 2010. [A sarkán álló Voss-féle árvaházról.]
 Várkerület → Grabenrunde
 Végfordulat → Rückherzu
 Vendégfogadó szer/utca → Wirtshausgasse
 Viehmarkt → Heuplatz
 Wieden – *auf der Widem*: 1424 (Házi II/2. 328.), *Wieden*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), Gazda u.: 1947 (Mollay 1955b, 77), Gazda u./Wieden: kétnyelvű utcanévtábla, 2001, 2010. [Megegyezés 1255 után a dézsmáról a győri püspök és a soproni városplébános között, hogy az utóbbi ennek az utcának a dézsmáját kapja illetményként, ld. 3.2 Eltérő birtoklású területek.]
 Wienergasse – Bécsi utca (Wiener Gasse) [Heimler szerint a Szémalom utca neve erre a szakaszra is kiterjedt.] *Sankt Johannsgasse*: 1698 (Tjk. 308.), *Johannis-Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), *Johannsgassl*: 1781 (adásvételi szerződések könyve, vö. Csatka 1937a, 60–61.), Wienergasse: 1856, Bécsi út és Bécsi u. egyesítése: 1940, 2010. [A Lackner u. megnyitása előtt a Bécs felé vezető főút.]
 Windmühlgasse – *Wintmul*: 1436 (ld. 26 Malmok), *domum in der wintmul in suburbio*: 1459 (Házi II/5. 208.), *Windtmüllgasse*: 1543 (Gb. 705. sz.), 1856; *Windmühl Gasse*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.), Szémalom u.: 1869, 2010. [A kapun kívül állott szémalomról.]

Wirtshausgasse – am Holzmarkt: 1413 (Házi II/1. 16.), am alten Holltzmarcht: 1525 (Házi II/1. 16.), unser frawen zeyll [Boldogasszony sor]: 1543 (Gb. 704. sz.), zwischen den Wirtshäusern: 1745, bey den Wirtshäusern: 1772, Vendégfogadó utca: 1837, Wirtshausgasse/Kocsmaszer: 1848 [a Várkerület külső körének az Ikvahídtól az Ötvös utcáig terjedő szakasza, az ott lévő vendégfogadókról], Várkerület/Grabenrunde része: 1869, Lenin körút: 1949, Várkerület: 1989, Várkerület/Grabenrunde: két nyelvű utcanévtábla, 1999, 2010 (ld. 16.1 Vendéglátás).

Wolfser Strasse → Schlipper Gasse

Zeughausgasse – 17. sz., 1856; a 18. században a Hátsókapu u. torkolatáig számították, Fegyvertár u.: 1846, Fegyvertár u./Zeughausgasse: két nyelvű utcanévtábla, 2001, 2010. [Az utcában állt városi fegyvertárról, ld. 12.3 Egyéb védelmi épületek: Fegyvertár.]

9 Egyházak / Religion

9.1 Keresztény / Christian

9.1.1 Római katolikus / Roman Catholic

(egyházi státus szerinti sorrendben)

Szűz Mária-templom („Várarokmenti Boldogasszony templom”; „Miasszonyunk temploma”) / Kirche Unserer Frau auf dem Graben, pontos helye ismeretlen, a Várkerület északi szakaszán, nagyjából a templom „plébánosának” javadalmas házával (Várkerület 57.) szemben, mellette majorság: *mairhoff bey vnser frawen kapellen*: 1466 (GerB 311. sz.), szemközt leégett házhely: *pranndtstatt gegen unnser frauen kirichen uber gelegen*: 1527 (GerB 498. sz.).

Az ispánsági várhoz tartozó főesperesi templom, feltehetően 11. századi alapítás, *ecclesia Beatae Virginis*: 1278 (Házi II/6. 1.); *ze unser Frawen Chirichen*: 1389 (Házi I/1. 225.); *unser lieben frawen cappellen auf dem graben bey ew zu Odemburg*: 1452 (Házi I/3. 366.). Papjai 1389 és 1452 között plébános címet viseltek, de az önálló plébánia egyházi jogi elismerése nem történt meg. Lebontva: 1532 (alapítványok Szt. György-templomba való áthelyezése: Gb. 755. sz.); bontásról (tévesen az 1529. évnél): Kovács J. L. 1995, 105.; Szkv. 1532; helyéről: *in suburbii foro insederat* és lebontásáról [tévesen Szt. Margit-templom néven!]: 1739 (Waigand 1965, 262.; Bél 2006, 82–83.). (Vö. Házi 1939a, 196–214.) „Plébániaháza” ld. 19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek.

Szt. Mihály-templom / St. Michaelis Pfarrkirche, a Sopronból észak (Pozsony) felé vezető út legmagasabb pontján, a Szt. Mihály-dombon; feltehetően eredetileg a *villa Suprun* plébániatemploma, talán 11. századi eredetű; *Nicolaus plebanus et sacerdos ecclesiae nostrae Sancti Michaelis parochialis*: 1278 (Házi II/6. 1. = UB II. 110–111.). Legkorábbi építészeti részletek: 14. század eleje, 15. század; leírása: 1739 (Waigand 1965, 259–260., 262.); leírás és történet 1742 k. (Bél 2006, 176–181.); ábrázolása: Suttinger 6.; Michel 9.; 18. század végi helyszínrajz: SvT 30.; stílszerű restaurálás: 1862–1865 között, ld. Storno Ferenc. (Házi 1939a, 1–87.; Csatkai–Dercsényi, 1956, 387–408.). Plébániai iskola: ld. 18 Oktatás; temetője: ld. 10.1 Keresztény temetők (31. és 32. ábra).

Szt. János-templom és johannita kolostor / St. Johanniskirche und Konvent der Johanniter, Bécsi u. 7., IV. Béla szerződése a johannita renddel: 1247 (UB I. 311. sz., 218. o.); 1250 (UB I. 326. sz., 227. o.); *domum ac capellam nostram Sancti Johannis Baptiste*: 1451 (Házi I/3. 317.). Épült: 13. század; felújítások: 1484, 1519–1529 (boltozás); városi kézben: 1454-től; jezsuitáké, rendházzal együtt: 1636–1773. A rendház helyén: Víg paraszt fogadó: 1803; Mária Jozefinum: 1905-től; ábrázolása: Suttinger 2.; Michel 12. *Sankt Johannis Kirch*; leírása: „...Keresztelő Szt. János templom, a Sandgrube nevű, kiterjedtebb városrészben”: 1739 (Waigand 1965, 261.); *aedes b. Iohanni Baptiste dicata*: 1742 k. (Bél 2006, 182–183.); restaurálás: 1890, Ifj. Storno Ferenc. (Házi 1939a, 132–149.; Csemegi 1941, 15–24.; Csatkai–Dercsényi 1956, 349–352, ld. 35. ábra) Vámház (johannitáké) (ld. 14.2 Kereskedelmi igazgatás: Vámház) Ispotály (johannita alapítás) ld. alább.

Ferences majd bencés templom és rendház (Boldogságos Szűz) / Franziskanerkirche und -kloster, später Benediktiner, Fő tér – Templom u. 1. *duorum fratrum minorum... de Suprunio*: 1278 (Sopronm. Oklt. I.44., UB I. 125.). Ferences rend feloszlata: 1787, utána raktár. Bencés kolostor: 1802–1950, diákkotthon: 1950–1991, Soproni Bencés Ház Alapítvány kezelésében: 1992-től.

Építés: 13. század közepe és 1280 között (Kósa Jenő: *Collectanea* című 18. századi kézírata); 1344: tartományi gyűlés (Analecta Franc. IV. 554); kora gótikus, káptalanterem: 13. század vége; tornya: 14. század vége; átépítések: 1628–1636, 1745 k., barokk, 18. század 2. fele. Rövid leírás: 1739 (Waigand 1965, 261.); leírása: Bél 2006, 162–165.; ábrázolása: Suttinger 5. *Franciscaner*; Michel 1.; stílszerű restaurálás: 1888–1894, ld. Storno Ferenc. (Házi 1939a, 172–195.; Csatkai–Dercsényi 1956, 252–276.; Házi 1961; Csemegi 1963; Bartos 1994; Nemes 1994.)

Pálos templom és kolostor (Angyalok királynéja), Sopronbánfalva, kegyura a város egy kápolna említése (Szt. Farkas): 1441. Épült: 1457 előtt (Házi I/4. 206.), Sopron város átadja a kápolnát a pálos remetéknek: 1481 (DAP III. 226., győri püspök megerősítése: 1483, MOL DI 18750, vö. F. Romhányi 2007); pálosok tulajdona: 1481–1786, kolostor építése: 1495 (Házi II/5. 51.); sopronkertes (Baumgarten) pálosok birtokait megkapja: 1525/6 (F. Romhányi 2007); török pusztítás: 1532, újabb építkezések: 1643, 1751. Karmelita: 1789. Kálvária: 1667. Hét pihenőlépcső: 1750 k. A stációk a templomhoz vezető szerpentinút mentén álltak.

Szt. Sír-kápolna, önálló épület a kolostor közelében: 1661, elpusztult a 19. század végén (Csatkai–Dercsényi 1956, 439–449.)

Jezsuita templom és kolostor / Jesuitenkolster, a Szt. János-templomban és a volt johannita kolostorban (ld. fent): 1636–1674. Szt. György-templomban (ld. alább): 1674–1773. Rendházuk ekkor: káptalanház, Szt. György u. 7. (építető: Vittnyédi István, 1650 k.); 1674–1779 között jezsuita rendház; 1780 és 1950 között káptalan (Szt. György társaskáptalan); a városi plébánia háza felújítva: 1949 (Csatkai–Dercsényi 1956, 232–233.) (Dávid–Goda–Thirring 2008, 10–11. sz.)

Jezsuita iskola, majd bencés iskola: ld. 18 Oktatás

Jezsuita nemesi konviktus ld. 18 Oktatás

Jezsuita kollégium ld. 18 Oktatás

Jezsuita internátus ld. 18 Oktatás

Domonkos templom és kolostor, Széchenyi tér, épült Eisenköbl Lőrinc vezetésével: 1719–1725, barokk tornyok kiépítése: 1775; említi: 1739 (Waigand 1965, 261.); *coenobium haud pridem a Dominicanis constructum*: 1742 k. (Bél 2006, 182–183.); (Csatkai–Dercsényi 1956, 329–332.). Domonkos kolostor, Széchenyi tér 3–4.: a telek 1700-tól a domonkosoké, a kolostor építése: 1745–1750; *Coenobium Dominicanorum*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175.; Fiedler 1943, 14–15.; Csatkai–Dercsényi 1956, 326–327.).

Orsolyita templom és kolostor, Orsolya tér 2.; alapítva: 1746. A kolostor és a templom helyén álló két ház közül a bal oldalt 1746-ban vásárolta meg az orsolyiták számára Maria Nigl, a jobb oldalt 1752-ben Wibmer báróné. A kápolnát a bal oldali ház területén alakították ki 1769-ben (Bán 1939, 344. skk.). A kolostort, kápolnát és iskolát, az északi udvari szárny és a várfalhoz tapadó szárny kivételével 1859–1860-ban lebontották, s helyükön, Handler Nándor tervei szerint fölépítették a ma ott álló épületeket. Az udvarban csillagvizsgáló, 1908 (Schärmár Károly építés) (Winkler G. 1988, 88–91., 207., Fényes 2007, Dávid–Goda–Thirring 2008, 23–24. sz.)

Orsolyita iskola: Orsolya tér 3. ld. 18 Oktatás

Az Irgalmas Nővérek temploma (Szeplőtelen Szűz-templom, Isteni Megváltó Leányai-templom), Táncsics Mihály utca, épült: 1880–1886 k. (Handler Nándor, oratórium: Schärmár Károly), épült: 1886. (Csatkai–Dercsényi 1956, 42.; Winkler G. 1968, 360.; Winkler G. 1988, 92–93.).

Szt. István római katolikus plébániatemplom, Kurucdomb, épült: 1943 (Körmeny Nándor).

Szt. Jakab-temetőkápolna / St.-Jakob-Friedhofskapelle, a Szt. Mihály-templom körüli temetőben, épült: 13. század közepe, a 15. század közepétől a mészárosok kápolnája; *dem alltter auf den charner auf sand Michels vreythof gelegen ze Ödenburg*: 1392 (Házi I/1. 239–240.); *vinum sancti Jacobi*: 1431 (Házi II/2. 425.); *alten kharnen der egenanntn Sand Michels kirchen*: 1458 (Házi I/4. 258.); *Sand Jacob auff Sand Michels freithoff*: 1467 (Házi II/1. 104.); ábrázolása: Suttinger 7. *Ungarische Kirchen*; eredeti kifestése: 1400 k.; restaurálva, újrafestve: 1886, Ifj. Storno Ferenc (Storno levéltár, SOM); Csatkai–Dercsényi 1956, 408–412.; 18. század végi helyszínrajz: SvT 30., fotó [szentély, kívülről]: SSz. 1956, 127.; vö. Valter 1985, 239–242.).

31. ábra. Hauser Károly: A Szt. Mihály-templom. Olaj, vászon
Fig. 31 Károly Hauser, St Michael's Church. Oil on canvas
Soproni Múzeum SOM KP 54.522.1

Szt. Erzsébet-kápolna / St. Elisabeth-Kapelle – Balfi u. és Ikvahíd sarok, az ispotály (ld. alább) kápolnája, valószínűleg 13. század közepi alapítás, *yedem frümesser im Spital*: 1399 (Házi I/1. 257., Házi 1939a, 150–171.), „ennél is kisebb és Szt. Erzsébet tiszteletére van szentelve a kórháznál”: 1739 (Waigand 1965, 261.); megszűnt 1797–1800 között (Waigand 1965, 261., 22. jz.).

Szt. György-templom / St. Georgs-Kirche, Szt. György u. 7. és 9. között; épült: 1398-ig, Schmuckenhennig János polgár és nővére építtette telkén Szent György és Szent Margit tiszteletére, megváltásként a S. J.-ra gyilkosságban való bűnrészességért kirótt szentföldi zárandoklat helyett (Mon. Vat. I.4. 71.). A 16. század utolsó harmadától 1674-ig protestáns,

32. ábra. Id. Storno Ferenc: A Szt. Mihály-templom nyugati homlokzatának felmérése (1859). Papír, ceruza, akvarell
 Fig. 32. Franz Storno sen., Survey of the western façade of St Michael's Church (1859). Paper, pencil, aquarelle
 Soproni Múzeum, SOM STVT S.84.95.17

- 1674–1773 között jezsuita, 1676-tól újjáépítés oldalkápolnákkal. 1780-ban társaskáptalan. Szt. György templom, a hasonló nevű utcában, az erőd falain belül, a keleti oldalon. Itt a lelképásztori munkát a Jézustársaság atyái látják el, kik a szomszédos épületben laknak: 1739 (Waigand 1965, 260–261.); leírása 1742 k.: Bél 2006, 164–165.; ábrázolása: Suttinger 8; Michel 2. *Sanct Georg Kirch*; 1873-ban elbontották az oldalából kiszögellő Xav. Szt. Ferenc-kápolnát; festmény: id. Storno Ferenc, SOM-ST S.84.497.1; helyreállítás: 1948 (Csatkaí–Dercsényi 1956, 233–244., Balogh 1964, 209–217.).
- Szt. Lélek-kápolna (templom) / Heiliger-Geist-Kapelle, Szentlélek u. 1., a városplébános házikápolnája, *in des Heiligen geists Cappellen*: 1406 (Házi I/1. 287.); építés: 14. század vége, gótikus; fennmaradt középkori födém szerkezet: 1494 (dendro-datálás, Sarkadi–Grynaeus 2008); említi: *Spiritus S. ... prope ad parochiam*: 1742 k. (Bél 2006, 182–183.); ábrázolása: Michel 10. *Heilig Geist Kirch*; szentély és templombelső barokk stílusban átépítve, építés: Neumayer Lőrinc (Csatkaí 1942, 116.), kifestés: 1782, Stephan Dorfmaister, renoválás, helyreállítás: 1673, 1956 (Csatkaí–Dercsényi 1956, 378–386.)
- Szt. Lélek-kápolna melletti papi könyvtár Id. 18 Oktatás.
- Szt. Mária Magdolna-kápolna / St. Maria Magdalenen-Kapelle, a Szt. Mihály-templom körüli temetőben, északkeleti oldalon, épült: 1458, Mária Magdolna-csontház, *Auff dem corner zw Sand Maria Magdalen*: 1516 (Házi II/1. 342.); használaton kívül a 17. század végétől, elpusztult a kuruc ostrom során; említi: Hans Georg Ritter: *Oedenburger Chronik...* (Hg. Paúr, Iván. Oedenburg. 1874, 19.); ábrázolása: 18. század végi helyszínrajz (SVT 30. I. a. 6.); megnevezése: *Rudera der sogenannten Magdalena Capelle*; romos (Bán 1939, 284.); lebontva: 1789 előtt. (Házi 1939a, 121.; Nováki 1963, 75–77.)
- Szt. Margit-kápolna / St. Margarethen-Kapelle, helye ismeretlen, északnyugati külvároson kívül, szántóföldekkel körülvéve. Az újkori vízművek táján állott, *prope ecclesiam beate Margarete virginis*: 1336 (Házi I/1. 69.); utolsó említése: 1535 (Szkv.) (Házi 1939a, 230–231.) Holl szerint felhagyott korábbi település temploma lehetett (Holl 1979, 137.).
- Szt. Lénárd-kápolna / St. Lienhards-Kapelle, pontos helye ismeretlen, a külváros negyedik fertályában, a Pócsi-dombon, építése: 1452–1473, lerombolása: 1532, a török támadás veszélyével összefüggésben (Kovács J. L. 1995, 38/105., tévesen 1529-nél), említi: *volt egy Szt. Lénárd templom a hasonló nevű dombon* (Waigand 1965, 262.); *D. Leonardí collí cognomini* (Bél 2006, 82–83.) (Házi 1939a, 232.)
- Szt. (Fábián és) Sebestyén-kápolna / St. Fabian und Sebastian-Kapelle – Alapítója Wolfgang Rauch polgár, 1486 körül. Pontos helye ismeretlen, a keleti külvárosban állt, az Ikva patak mellett: *extra suburbium eiusdem civitatis iuxta quendam lacum sive stagnum*, búcsúengedély: 1486 (Házi I/6. 41.); „a Szt. Lénárt-domb alatti tónál” (Kovács J. L. 1995, 105.); lerombolása:

- 1532, a török támadás veszélyével összefüggésben (uo. tévesen 1529-nél); Szt. Sebestyén templom a halastó mellett: 1739 (Waigand 1965, 262.) (Házi 1939a, 233.)
- „Szt. Sebestyén másik kápolnája az Újteleki utcában” – *ander kirchl auch bey Sanct Sebastian in der Neustifft*, pontos helye ismeretlen; építésének ideje ismeretlen; lerombolása: 1532, a török támadás veszélyével összefüggésben (Kovács J. L. 1995, 38/105–106., tévesen 1529-nél).
- Nep. Szt. János-kápolna, eredeti helye: Előkapu, terv körkápolna formában (nem valósult meg); térkép 1750–1770: SvT 33. (Id. C.7.1 tábla); épült: 1764, rokokó; térkép a megvalósult formáról 1831: SvT 38.; lebontva és átszállítva jelenlegi helyére, a Villa sorra: 1899, Schármár János építész tervei szerint.
- Voss-árvaházi kápolna, Halász u. 38., épült 1768; fotó: SSz. 1958, 314–315.
- Zrínyi Ilona Nevelőintézet házikápolnája, II. Rákóczi F. u. 10–14.
- Szt. Imre Kollégium házikápolnája, Szent Imre tér, épült: 1928.
- Rákóczi Ferenc Nevelőintézet házikápolnája, épült: 1927.
- Erzsébet Kórház kápolnája, Győri út, épült: 1920.
- Ispotály (Szt. Erzsébet) – Balfi u. és Ikvahíd sarok (*Spitalbrücke*), a mai Ikvahíd 2. helyén, johannita, feltehetően az 1250-es években épült, városi kézben legkésőbb 1346-tól; *spital*: 1410 (Házi II/2. 303.), 1797-ig állt fenn, benne fürdővel; említi: *Ptochotropheum... penes pontem spitelbacho impositum*: 1742 k. (Bél 2006, 184–185.); ábrázolása: Michel 11. *Hospital und Kirch*. (Házi 1939a, 150–171.; Majorossy 2003, 216–233.)
- Árvaház: Id. 18 Oktatás
- Javadalmas házak: Id. 19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek
- Téves azonosítás a korábbi irodalomban:
- Szt. Dorottya-kápolna / Kapelle der Hl. Dorothea – helye ismeretlen, 14. század 1. fele, *pro fabrica capelle Sancte Dorothee*: 1354 (Házi I/1. 103.), a szakirodalomban (Házi 1939a, 234., 328.) ismeretlen helyű kápolnaként feltüntetve, Mollay (1964, 100–103.) feltételeztesen a Fabricius-ház (Fő tér 6.) nagytermével azonosította, valójában a Szt. Mihály-templom mellékkápolnája. Javadalmas házat Id. 19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek, Jégverem u. 2.
- 9.1.2 Evangélikus / Lutheran**
- Evangélikus templom, Templom u. 10. és 12. között, telekvásárlás: 1676, fatemplom 1677–1722, 1722–1782; említi: 1739: Waigand 1965, 367.; 1742 k.: Bél 2006, 190–191.; ábrázolása: Suttinger [keresztrel jelölve], *evan. Bethaus*; Michel 4.; állandó jellegű épület (építőmester: Ballauf György), mai alakja: 1782–1783 (Neumayer Lőrinc, Ringer József), késő barokk, a torony 1862–1863 között épült; Förster Lajos bécsi építész tervei alapján, kivitelezte a Handler cég. (Csatkaí–Dercsényi 1956, 288–295.; Winkler G. 1988, 30–34., 110.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 39. sz.)
- Evangélikus iskolák Id. 18 oktatás
- Evangélikus paplak és konvent Id. 19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek

9.1.3 Református / Calvinist

Református templom, Deák tér 2., épült: 1926–1929, építész: Hárs György (Kubinszky 2001a, 121–122.).

9.2 Zsidó / Jewish

Zsinagóga (ún. Ó-zsinagóga, közösségi) – *judenschül*: 1441 (MZsO I. 183.); *in der Newngassen... zenachst der judenschuel gelegen*: 1476 (GerB 417. sz.); *Joseph juden hauss, synagog und spittl*: 1526 (Házi I/7. 220.); *juden Synagog*: 1561 (Zweites Gb. 1554–1580, fol. 140, 179. sz.). Új u. 22–24., 1300–1320 között épülhetett, a zsidók 1526. szeptember 9-én történt kiűzéséig használták, utána polgári tulajdonban. Templomszolgá háza a telek déli részén (ma: Új u. 24.) Scheiber (1958, 289–298.) az erre az épületre vonatkozó írásos adatokat az akkor előkerült Új u. 11. zsinagógával összefüggésben ismerteti; helyes azonosítás és műemléki kutatás: Dávid 1978, régészeti feltárás: Gömöri 1979; későbbi tulajdonosai: Dávid–Goda–Thirring 2008, 102–103. sz.

Zsinagóga (magán), Új utca 11., gótikus, 1350–1370 között Izrael soproni, majd bécsi pénzember magánzsinagógája volt. Zsinagógaként használatban a 15. század első harmadáig (Sedlmayr 1997). A ház későbbi tulajdonosai: Dávid–Goda–Thirring 2008, 91. sz.

Neológ izraelita zsinagóga, Templom u. 23., 1874–1945; épült: 1874, Schármár János tervei alapján; 1945-ben elpusztult, helyén ma lakóház (Winkler G. 1988, 116–117.); fotó: SSz. 1985, 122.

Orthodox zsinagóga, Paprét 26., épült: 1891, Schiller János építész tervei alapján (Winkler G. 1988, 142–143.; Grasl 2000, 52.).

Zsidó ispotály, a középkori közösségi zsinagóga mellett, Új u. 22.; *synagog und spittl*: 1526 (Házi I/7. 220.); *alten jüden spitals*: 1530 (Gb. 516. sz.).

Rituális fürdő – *tuckhaus*: 1379 (Házi I/1. 183., vö. Dávid 1978, 88., 15. j.) Új u. 22.; régészeti feltárása: Gömöri 1979.

10 Temetők / Cemeteries

10.1 Keresztény / Christian

10.1.1 Római katolikus / Roman Catholic

Szt. Mihály-templom udvara, használatban az Árpád-kortól napjainkig; fennálló síremlékek a temetőfal mentén: Maltzám Joachim (1664), Voss házaspár (1768), Sedlmayer Andrásné (1766), Koller József (1795).

Szt. Mihály temető, régi temető a Szt. Mihály-templom mögött, használatban az Árpád-kortól napjainkig; fennálló síremlékek a temetőfal mentén, említi: 1780 (Bán 1939, 409–410.); 18–19. századi sírkövek, térkép: SvT 30.

Szt. Mihály temető, új rész, 1911-től napjainkig, Pozsonyi út, ravatalozó, épült: 1912, Schármár Károly tervei alapján; temetőkereszt: Ifj. Storno Ferenc, 1892. (Csatkai–Dercsényi 1956, 412–415.; Kubinszky 2000, 120–121.); Megváltó-szobor: Szakál Ernő.

10.1.2 Evangélikus / Lutheran

Régi evangélikus temető, használatban: 1674–1886, Erzsébet utca – Lenkei utca; ábrázolása: Suttner 11.; Michel 14.; rövid leírás: Waigand 1965, 259., 367.; *euangelicorum coemeterium*: 1742 k. (Bél 2006, 174–175., 190–191.); térkép a kibővítésről a külső városfaltól a Deák térig, 18. század vége: SvT 34. (Ld. C.6.2 térkép); síremlékei: SOM gyűjteménye, Deák tér 1., Múzeumkert (Csatkai–Dercsényi 1956, 420–427., Kiss M. 2005).

Új evangélikus temető, Balfi u., 1886-tól napjainkig; 1887: Lenck-mauzóleum (Winkler G. 1988, 123–124.).

10.2 Zsidó / Jewish

Középkori zsidó temető – *judenfreithof*: 1437 (Házi II/3. 72.), egykori helye: a mai zsidó temető és a Szt. Mihály temető között, sírkő a Gazda utcából (Wieden) és további sírkövek: Scheiber 1960, 357–362.

Újkori izraelita temető, orthodox és neológ egymás mellett, Tómalom u. 1869 (közös), 1911: orthodox külön; holokauszt emlékfal.

11 Út menti keresztetek, szobrok, köztéri emlékek / Roadside crosses, statues, public memorials

Pihenőkereszt / Rastkreuz – *Rastpüchel*: 1392 (Házi II/1. 4.); *kchreuz*: 1458 (Házi II/4. 61.); *umb den grossen agker neben Gregor Pwlai bei dem rastkhreutz*: 1530 (Mollay 1993d, 39.); Balfi út mellett; fotó: SSz. 1941, 187., SSz. 1956, 123.; ábrázolás: Sigel, SZMM ltsz: K.2001.12). A Rast szó a város elsődleges piaci körzetének határát jelenti, a domb, majd a kereszt ezt a távolságot jelölte meg. Ld. 23.1 Dülők: Rastpüchel, Rastkreuz.

Szt. Lénárt-kereszt, Bécsi u. és Szélmalom u. sarok, 15. század közepe, gótikus; korábbi helyei: Pócsi kapunál, majd a Kurucdomb aljánál, 1930-tól a Bécsi utcában; fotó: SSz. 1941, 189., SSz. 1956, 204.

Pék-kereszt, eredeti helye a Nemeskúti út mellett a Tómalom irányába vezető úton, 1484; fotó: SSz. 1956, 130., SSz. 1964, 254–259.; jelenleg a Múzeumkertben, Deák tér 1. (Szakál 1996).

Fehér-kereszt (vagy Máriacelli-kereszt), Bécsi u., 1674–1676 k. (Kalchbrenner nevű vagy foglalkozású polgár adományából); restaurálva, átdolgozva: 1910, Ifj. Storno Ferenc; képe: SSz. 1941, 135.

Pestis-oszlop, Pozsonyi út, barokk, 1680 k. (Csatkai–Dercsényi 1956, 431.); ábrázolása: Siegel, 1831, SZMM, ltsz: K.2001.7.

Szenháromság-szobor, Fő tér, szándék: *eine Saeule der Allerheiligsten Dreyfaltigkeit*: 1695 (Tjk. 65–67.); épült: 1701, barokk; helyreállítások: 1796, 1847, 1885, 1911, 1952 (Csatkai–Dercsényi 1956, 200–202.).

Mária-oszlop, Mikoviny út, 1710 k., eredeti helye ismeretlen, a villanegyedbe 1930 k. került; felújítva felirata szerint: *Renov. 1912. 1895.*; fotó: SSz. 1964, 306.; Csatkai–Dercsényi 1956, 432.

Mária-oszlop, Várkerület (a várarokmenti Boldogasszony-templom feltételezett helyén, az egykori piactérnél), eredetileg 1719–1744 között kút állt ezen a helyen (Bél 2006, 82–83.); Mária-oszlop 1744-től (Csatkai 1937b; Csatkai–Dercsényi 1956, 318–320.); helyreállítása: 1963–1964.

Mária-kút, Orsolya tér, Maria Immaculata-szobor: 1750 k., medence: 1780 k., megsérült 1944–1945-ben; felújítva: 1971, Szakál Ernő; eredeti helye a ferences majd bencés kolostor udvara (Csatkai–Dercsényi 1956, 222.).

Nep. Szt. János-szobor, 18. század, az Előkapu külső és belső kapuja között; térkép 1750–1770: SvT 33. (Ld. C.7.1 térkép)

Nep. Szt. János-szobor, a Kőfaragó téren 1930-tól (eredeti helye: a kőszegi út és sárvári út elágazása; térkép 1848: SvT 43.); Fapiac, barokk, 1726; talapzat és pillér: 1831–1832.

12 Erődítések / Defence

12.1 Városfalak a Belváros körül / Walls around the Inner Town

Római városfalak (4. század eleje), kb. 1100 m hosszúságban, 400 m hossz tengelyű, 200 m szélességű, nagyjából ellipszis alakú területet körbevéve, 39 faltoronnyal (Holl 1979, 113.); vastagsága 3 m, magassága kb. 7–8 m.

Fennálló szakaszai: Várkerület 46–98.; Fő tér 4–8. épületek mögött; útburkolatban bemutatva: Templom u. 25. és a Liszt Ferenc Konferencia és Kulturális Központ között.

Ásatással feltárt szakaszaira ld. a római kori fejlődési fázis térképet (A.3.1 térkép)

Ispáni vár („vörös sánc”), római városfalakon belül, épült: 11. század közepe, kazettás szerkezetű fa-föld sánc, eredeti magassága kb. 9 m, talpszélessége: 18–20 m.

Fennálló szakaszai: Templom u. 12–14. mögött; Városház u. romterületen metszetben bemutatva.

Ásatással feltárt szakaszaira ld. az Árpád-kori fejlődési fázis térképet (A.3.2 térkép), (Gömöri 2002, 21. kép, módosításokkal).

Középkori kő városfal 1. periódus, ispáni vár sáncának teteje és a római városfalak között, épült: 13. század utolsó harmada, vastagsága: 1–1,1 m. Fennálló szakasza: Templom u. 14. mögött.

Ásatással feltárt szakaszaira: Holl 1979, 111–112.

Középkori városfalak – háromszoros falgyűrű, középső fala római alapokon, 34 faltoronnyal. Középső falgyűrű vastagsága alsó részen: 1,4–1,7 m, 0,6–0,7 m (4 m felett); magassága: 6,5–7,5 m (Holl 1979, 113–114.); belső falgyűrű 6–7 m-rel beljebb (korábbi sánc tetején), vastagsága: 1,5–2 m; magassága 6 m; külső falgyűrű: középső faltól 5–6 m-rel kijebb;

33. ábra. Rudolphus Odor: A Tűztorony (1833). Papír, toll, akvarell
Fig. 33 The Fire Tower. Drawn by Rudolphus Odor, 1833. Paper, ink, aquarelle
Soproni Múzeum, SOM KM 61.24.1

magassága: 4,5 m; épült: 1297 (ÁÚO V. 171. = UB II. 307., 443. sz.); –1340 (Házi I/7. 76.); rövid leírás: Waigand 1965, 259.; a belvárosi erődítés, a bástyák és kapuk leírása 1742 k.: Bél 2006, 158–163.; az ásatások részletes publikációja: Holl 1967–1973; további áttekintések: Holl 1997, Holl 2006. (Ld. még C.2.1, C.2.2 térkép).
Fennálló szakaszai: Várkerület 46–98.; 102–104.; 110–114.; Templom u. 16–14.; 8.; 4–2.; Fő tér 4–8. épületek mögött.

Várak

Részleges kiásása az ispáni vár sáncának megépítésekor, 11. század közepe; Előkapu ásatások régészeti megfigyelve: Holl 1973, 205. Kibővítése a hármastorony megépítését követően. Szélessége: 23–25 m; mélysége: 4,5–5 m; királyi engedély: 1340. január 16. (Házi I/1. 76.); készült: 1340–1344 (Holl 1979, 116–117.).
Részei az erődítés délnyugati sarkától, a víz betáplálásának helyétől számítva: hosszabb árok: (Petőfi tér), Ógabona tér, Halpiac, Kovácsok utcája, Vendégfogadó szer (Várkerület) a Hátsókapuig; rövidebb árok: Hosszú sor (Széchenyi tér), Várkerület a Hátsókapuig. Tisztítatásáról és mélyítéséről: Lackner 2008, cap. XXXII. (1614), XXXIV. (1615), XXXV. (1616); Payr-krónika 1942, 12.; említi: 1739: Waigand 1965, 366.; 1742 k.: Bél 2006, 172–173.; állapotára és mélységére adatok a C.7.1 térképen; feltöltve fokozatosan a 18. század 2. felétől, ld. a topográfiai tanulmányt 4.3 fejezetét.

12.1.1 Kapuk, tornyok, sarokbástyák a belső városfal / Gates, towers, bastions on the inner town wall

Északi városkapu / Előkapu és tornya (Tűztorony) – római (4. század eleje) előzmények, Árpád-korban átjárás elfalazva, tengelye néhány méterrel keletebbre tolódik; kiépítése: 13. század vége és 1340 között (Holl 1973; Holl 1979, 133.; Tóth S. 1988); *in vordern türm*: 1409 (Házi II/6. 30.); *vorderen stator*: 1413 (Házi II/1. 16.); 1440 k. új elővédmű: *tör vor dem stator*, *vordern neuen tor*: 1441 (Házi II/3. 327., 330.); 1676: leégett; újjáépítés: 1680–1681 k.; ábrázolása: Suttinger, 4. *Vorder Statt Thurn*; Michel 5.; említi: 1739: Waigand 1965, 263.; 364–366.; leírása 1742 k.: Bél 2006, 158–163.; toronyóra: (uo. 170–171.); alaprajz: 1750–1770: SvT 33. (C.7.1 térkép) (a kapu részeinek részletes rajza, belső és külső kapu, szekér- és gyalogkapu); restaurálás: 1784 k. (Csatka-Dercsényi 1956, 192–196.); átépítés és átjáró leszűkítése: 1894/5; elméleti rekonstrukció: Storno 1957, 103–109.; Sedlmayr 2004, 62–69. (33. ábra).

A torony belvárosi oldalának tövében az 1921. évi népszavazás emlékére a magyar nemzet által adományozott „Hűségkapu” (Kisfaludy Strobl Zsigmond, Hikisch Rezső).

Toronyór első említése: 1400 (Házi II/2. 294.); toronyórház: Dávid-Goda-Thirring 2008, 50/a. sz.

Hátsókapu és tornya – a délkelet felé nyíló kapu létesítésének kora kérdéses, római előzménye nincs, feltehetően a 11. századtól létezett (Holl 1967, Holl 1979, Tóth S. 1988). A kapuépítmény és torony kiépítése: 13. század vége és 1340 között (Holl 1967, 162–165.); *Hinterthor*: 1394 (Házi II/1. 9.); *hinternturen*: 1410 (Házi II/2. 301.); zárva tartására panaszkodnak: 1496 (Házi II/2. 183.), 1507 (uo. 185.), 1513 (uo. 189); említi: 1739: Waigand 1965, 262., 364.; leírása 1742 k.: Bél 2006, 162–163.; ábrázolása: Michel 6. *Hinterthor*; környékének beépítése a 18. század elejétől, lebontás tervbe véve: 1815 (SVL APOe.XI. 3310. w), a kaput leromboltatta M. Hasenauer, 1822; Toronyórházacska / gárdistalak: ld. 12.3 Egyéb védelmi célú épületek (34. ábra).

Kitörőkapuk – Keleti oldal: Szent György u. 17., régészeti kutatással feltárva: 1969; nyugati oldal: Templom u. 14., régészeti kutatással feltárva: 1987.

34. ábra. A Hátsókapu tornya. A Handler Jakab által 1818-ben készített épülettervezés kapcsolt fölmérés

Fig. 34 The tower of the Hinterthor ('Back Gate'). Survey accompanying Jakob Handler's plan, 1818

Soproni Levéltár, SVL APOe.XI. 3310. w

ÉK sarokbástya – kerek sarokbástya, épült: 1532/33, az elbontott Várakmenti Boldogasszony-templom (ld. 9.1 Egyházak) faragott kőveinek felhasználásával, Várkerület 54. sz. ház mögött; feltárása: Gömöri 2006.

DK sarokbástya – *propugnaculum novum ad posteriorem portam*: 1613 (Lackner 2008, cap. XXX.); *pastein beim hinderen tör*: 1614 (Payr-krónika 1942, 11–12.). Először fából; kőépítmény elkészült: 1613 vagy 1614 vö. Holl 1997, 305., részben elbontották az orsolyita iskola építésekor.

Déli torony – „Zöld-” vagy „Brückl-” torony, Blechturm, Lackner-torony a Templom u. 23. mellett (Lackner 2008, cap. XXXVI.: felszerelése: bádogtető, toronyóra, festett címer); gyalogkapu és hid (Brückl-bástyától északra): említi Waigand 1965, 261–262., 367–368.; „hidának” (*pontica*) nevezett gyalogkapu: említi: Forlani 1738/1996, 155.; Bél 2006, 156–157., 162–163., 168–171.; ábrázolása: Suttinger 9. *Hinder Statt Thurn*; Michel 7. *Blechthurn*; id. Storno F. rajza (Askercz 1998, XV., LXIII.); lebontották 1854-ben; térkép 1831: SvT 3/5.

DNY sarokbástya – Brückl-bástya, *am Khalten Eckh*, épült: 1613 (Kovács J. L. 1995, 151.) vagy 1617; ötszögletű olaszbástyává átalakítva: 1641, említi: 1739: Waigand 1965, 366.; 1742 k.: Bél 2006, 114–114., 158–159., 168–169.; térkép 1831: SvT 39. (C.8.1 térkép); lebontva: 1854.

Rondella – Várkerület 98. és 100. között, épült: 1631 (Holl 1997, 305–306.); „Szt. György bástya” (Bél 2006, 158–159.); említi: Waigand 1965, 366.; helyreállítva: 1969–1972.

12.2 A külvárosok erődítései / Defences of the suburbs

12.2.1 A belső külvárost (Kovácsok utcája + Fapiac + Állatvásártér) körülvevő fal / Wall around the inner suburb

Ikva menti védelmi öv 15. század közepe – egybástyás várfalszakasz a Tűzoltóközbén (Dávid 1971, 31.) (C.6.1 térkép); Hátsókapu melletti falszakasz becsatlakozó vége: 1597; belváros alaprajz C.2.1 tábla, vö. Dávid 1971, 32.

Árok – *graben hindter den gärten*: 1532 (Házi II/2. 229.), *frischgegrabenem graben* (uo. 232.) az Ikva patak belső oldalán, a Kovácsok utcája és a Fapiac házai mögött.

Steintor – *Stainthor*: 1506 (Házi II/1. 300.), *bei dem obern schmidt*: 1506 (Gb. 475. sz.). Régészeti megfigyelések alapján feltételezett helye: Várkerület 5. előtt (Gabrieli-Nemes 2008) (A Major köz környékén, a védelmi vonal két végén elválv a Ikvától befutott a nagy várakba, vö. Zacharias Michel metszet C.4.1 kép; Dávid 1969). Kőkapu melletti földhányás – *vallum... ad portam lapideam* elegyengetése: 1615 (Lackner 2008, cap. XXXIV.); *bey Steinthor* (utcanévként): 1739 (Waigand 1965, 265.); ábrázolása: Michel 15.; Kőrakó kapu: 1842.

Ispotályhid kapuja – *tör beim spital*: 1432 (Házi II/3. 7.); *das spitaltor in der Smidgassen*: 1440 (Házi II/3. 179.); Ikvahídna.

Csapóhid ld. 21 Közlekedés: hidak. Mellette falcsont (1597. évi térkép, C.2.1 tábla).

12.2.2 Külső városfal / Outer town walls

Sánc és kerítés – *antemuralia et sepes*: 1480 (Házi I/5. 399).

Kőfal – építése elhatározva: 1616. szeptember 7. (Kovács J. L. 1995, 162.), megkezdve az Újteleki kapunál: 1616. vagy 1617. április (Lackner 2008, cap. XXXV., XXXVIII.; Payr-krónika 1942, 12.), befejezve: 1627; említi: Waigand 1965, 259., 366.; építéséről: Bél 2006, 116–117. (C.11.1 tábla) Fennálló szakaszai: Újteleki u. 6. mögött, Patak u., Bástya u., Storno F. út mentén [az északi elkerülő út a Sopron Hotel mögött]; ábrázolása: id. Storno F. rajza (Askercz 1998, XXVIII.)

Déli szakaszának vonalvezetése: Kücsán 2008b.

Kapuk (körben, óramutató járása irányában)

Baboti kapu – *tributum porte de Supran, quod nominatur Bobech*: 1217 (UB I. 72.). Pontos helye ismeretlen, a későbbi Szt. János-kápolna közelében. A név magyarázata: feltehetően a baboti várjobbágyok védték (Házi 1937, 106.). Valószínűleg a 15. század folyamán helyezték kijebb, ld. a következő tételt.

Szélmalom kapu / Windmühlthor – *Windmülthor*: 1513 (Bb. fol. 22.), a Bécsi utca és a külső városfal találkozásánál, „kapu, amelyik... a bécsieket fogadja”: 1739 (Waigand 1965, 259., 262.); *Windmühlthor*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.); Fiedler 1943, 14–15., 22.; ábrázolása: Michel 16. *Windmühlthor*; Hauser Károly festménye (SOM-KP 54.505.1); helyszínrajz, térkép 1838: SvT 38.; 1844: SvT 42. A kapu 18. századi címe a Bécsi u. 15. sz. ház homlokzatába befalazva (1971). A Bécsi kapu / Wiener Tor elnevezés újabb keletű. Ld. még 8 Utcák: Windmühlgasse (35. ábra).

Szt. Mihály kapu / St. Michaelistor – *das tor bey Sand Michell*: 1504 (Házi II/5. 164.); *Sandt Michellstor*: 1519 (Pb. fol. 19.); a Szent Mihály u. és a külső városfal találkozásánál; *kapu amely... a Pozsonyból érkezőket fogadja*: 1739 (Waigand 1965, 259., 262.); *Michaelis thor*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.); ábrázolása: Michel 17. *Michaelis thor*; 18. század végi helyszínrajz: SvT 30.; kapu melletti vámház, 1885: SvT 62.; id. Storno F. rajza (Askercz 1998, LXVI.), Hauser Károly festménye (SOM-KP 54.522.1, ld. 30. ábra).

Halászkapu / Fischertür – *Fischerl Tür*: 1432 (Házi II/3. 5.); *vor dem Vischerturlein*: 1498 (Házi II/5. 84.); a külső városfal megépülése előtt talán a Halász utcának a későbbi Árvaház utcánál megtörő vonalában, a fal megépülése után legfeljebb gyalogkapuként.

Balfi kapu / Schlipptor – *Schrippertor*: 1496 (Gb. 117. sz.); a Balfi u. és a külső városfal találkozásánál; *Schlipper Thor, nem tudom, miért* (sic!): 1739 (Waigand 1965, 262.); *Schlipperthor a platea cui praestruitur*: 1742 k.

35. ábra. Hauser Károly: A Bécsi kapu. Olaj, vászon
Fig. 35 Károly Hauser, *The Wiener Tor* ('Vienna Gate'). Oil on canvas
Soproni Múzeum SOM KM 54.505

(Bél 2006, 172–173.); [1808] (Fiedler 1943, 14–15., 22., 24.); ábrázolása: Michel 18. *Schlipperthor*.

Szt. Lénárd kapu / Kleines Potschi Thor – *Sannd Lienharts tor*: 1475 (Házi I/5. 332.), a (Kis) Pócsi u. és a külső városfal találkozásánál; *Botschitor a Botskaiano tumultu*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173., téves etimológia); lebontva 1884-ben.

Magyar kapu / Grosses Potschi Thor (Magyar kapu) – *Unger tor*: 1486 (Gb. 592. sz.); *Potschator*: 1515 (GedB fol. 163.); *porta Ungarica*: 1537 (Házi II/2. 249.); *Potschi Thor*: 1585 (Kovács J. L. 1995, 48/117.); a Magyar u. (Potschagasse) és a külső városfal találkozásánál. *Magyar kapu*: 1739 (Waigand 1965, 262.); *porta... ab Hungaris... commeantibus Hungarica et vernacule Magyar Kapu dicitur*: 1742 k. (Bél 2006, 172–174.); egy fennmaradt pillér: Magyar u. 24. sz. lakóházban (Dávid 1971, 34.); ábrázolása: Michel 19. *Potschethor*.

Újteleki kapu / Neustift Thor – *die Thamull vor dem Neustift thor gelegen*: 1521 (GedB 312. sz.); *Neustiftthor*: 1524 (Házi II/5. 418.); az Újteleki u. és a külső városfal találkozásánál, mai Újteleki u. 52. sz. háznál; *Neustiftthor, amelyet Wandorff-i kapunak is neveztek, a mellette elterülő Bánfalváról*: 1739 (Waigand 1965, 262.); *Neüstifttor*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.); [1808] (Fiedler 1943, 13–15.). Bánfalvi kapu néven is: *Wandorfer Thor*: 1745 (Tjk.); 1884-ben lebontották; ábrázolása: Michel 20. *Neüstiftthor*.

Külső városfal övezetén belüli kapu: *Eiserne Thor* – Halász u. 3. környéke, 18. században is fennállt (Dávid 1971, 32.), talán épülethez tartozott, vö. 8 Utcák: Halász u.

12.3 Egyéb védelmi célú épületek / Other buildings connected to the defences

Lóistálló / Marchstäl – *ein haws in der Judengassen gelegen das haizt der Marchstäl*: 1379 (Házi I/1. 180.), az Új u. középtáján, esetleg az ispáni vár korszakára visszamenő eredet (Major 1965, 159–160.).

Fegyvertár / Zeughaus – A városi fegyverkészlet eredetileg a városházán raktározva, átrendezését említi: 1615 (Lackner 2008, cap. XXXIII.). Önálló épület erre a célra: Fegyvertár u. 2.: 1620–1775 (1776: 'régii fegyvertár'); említi: Waigand 1965, 366.; *Armamentarium*: leírása: Bél 2006, 116–117., 168–169.; ábrázolása: Michel 8. *Das Zeighaus*; az épület 1554–1619 között gabonarakár (Gemainer Stadt Traidt Kasten) volt; 1777–1850: elemi iskola (*normál iskolaház*), ld. 18 Oktatás; Dávid–Goda–Thirring 2008, 65. sz.

Toronyórházak:

Előkapu mellett – *Thor Stuben*: 1615 (SVL XLII. et SS N.1/13. 1–60.); *Statt soldaten hof*: térkép 1750–1770 (SvT 33. ld. C.7.1 tábla).

(Dávid–Goda–Thirring 2008, 50/a. sz., alaprajz: uo. 15. kép.)
Hátsókapu mellett – *Torstüblein*, Hátsókapu 1., 1784–1815; alaprajz, 1815: SVL APOe. XI. 3310. w. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 20. sz.)

Gárdistaházak a kapuk mentén: Ld. 19.3 Városi tulajdonú és egyéb különleges státusú épületek (1810).

Tábornoki kvártélyház: Fő tér 7. (Tábornok-ház), 1810–1869 (Dávid–Goda–Thirring 2008, 49. sz.).

Ezredes kvártélyház, Ógabona tér, Lackner-major, lebontva 1897-ben.

Kaszárnyák (vö.: Horváth 1985, 140., 44. j.)

Laktanya, Fővényverem 21. (ld. 19.2 Nemesi tulajdonú lakóépületek: Pejácsevich-palota)

Lovassági laktanya 1753–1890 (Kavalliere-Kaserne), a Lackner-major területén, épült: 1752; [Lackner K. u. – Ógabona tér sarok], udvarán 1789-től városi mosóhely (ld. 20 Közművek, vízvezetékek, kutak), polgári lövölde, lovaglósiskola, lovarda; épült: 1819, Handler Jakab (Csatka 1942, 124.), lebontva 1897-ben (SSz. 1938, 169–170.).

Halász utcai laktanya (Fischer-Kaserne), Halász u. 23. (A Festetics-majorból átalakítva 1817-ben.)

Gyalogos laktanya Petőfi tér 3. A Pejácsevich-féle régi kaszinóból átalakítva 1853-ban, 1889-ig laktanya.

Gyalogsági (honvéd) laktanya, Fővényverem 21. (1850–1900 k.)

Szórólöveg laktanya (Mitrailleuse-Kaserne), Balfi utca 146. (régén Balfi út 46. sz.)
Előbb laktanya, majd Járványkórház (ld. 17 Egészségügy). (Dávidházy 1997).

Szélmalom laktanya, Kurucdomb, a korábbi szélmalom épülettömbjének átalakítása: 1873.

Lovassági laktanya, Baross út 22., épült: 1881–1882. (A 9. Nadasdy huszárezred állomáshelye volt.)

Gyalogsági laktanya, 48-as laktanya (Ferenc Józsefről elnevezve), Táncsics u. 8–10., épült: 1889. (A 48-as gyalogezred állomáshelye volt.)

Tűzészeti laktanya (Frigyes főhercegről elnevezve), Ágfalvi út 14., épült: 1897.

Gyalogsági laktanya (József főhercegről elnevezve), Ágfalvi út 27., épült: 1900.

Gyalogsági laktanya (IV. Károlyról, az utolsó magyar királyról elnevezve), a József Attila úti lakótelep helyén, épült: 1916. (A 76. gyalogezred állomáshelye volt.) 1922–1945 között: Rákóczi Ferenc Honvéd Főreáliskola, majd Hadapródiskola.

Katonai Élelmezési raktár, Táncsics utca, épült: 1896.

Lőpormalom – *stampf*: 1532 (Mollay 1983, 198–199.); *molae pulveris tormentarii, Pulver Mühle* helyreállítása: 1613 (Lackner 2008, cap. XXX.); *zu den hindern [Tor] bei den Pulverstampf*: 1615 (Kovács J. L. 1995, 95/156.), a Hátsókapunál, pontos helye ismeretlen [egykor, később lisztelő malom], Gráf-, Démy-, Greilinger-malom, Malom utca 20. (Horváth 1993, 99–108.), 18. században Magdolna-kápolna fölötti malom: katonai térképen (Ruhmann 1988, 42–43.; Ruhmann 1990).

Salétromfőző – *die statmul im saliterhaus*: 1492 (Bb. 51.), *ausser der salitterhutten*, 1602: Kovács J. L. 1995, 64/129. Korai helye ismeretlen, a 18. században: Kőszegi út/sárvári út hidja körül.

Puskaporos torony / löportorony – *Pulverbehälter hinter dem katholischen Friedhof*: 1829 (Tjk.), a Szt. Mihály temetőben, kupolával fedett kis épület (1818, Handler Jakab terve), Storno vázlatkönyv 1851, SSz. 1937, 288., 1859-ben a Bécsi-dombra áthelyezve, 1914-ig (Csatka 1944).

13 Igazgatási épületek / Administration

Városháza – *Rathaus*

Első: Kolostor u. 7–9./Új u. 12., 1422–1459 – *pro domo iudiciali seu pretorio*: 1422 királyi adomány: Wolf zsidó egykori háza (Házi II/2. 233.); *domus consulum*: 1436 (Házi II/3. 55.); *Rat Haus*: 1458 (Házi II/4. 59.) (Mollay 1956b, 35–36.; Mollay 1977, 234–239.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 79. sz.).

Második: Fő tér 7., 1459–1496 – *rathausként ezen a telken*: 1466 (Házi II/4. 282.) (Mollay 1977, 239–243.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 49. sz.)

Harmadik: Fő tér 1. (Előkaputól számított 3. ház, *eghkhaws am Platzs*)

A régi városháza épülete: vásárlás: 1494, átépítés: 1494–1496, használatbavétel: *zu ainem Rathaus geordent und furgenomen*, 1497. január 14. (Gb. 1. sz.) (Mollay 1977, 243–247.;

Dávid–Goda–Thirring 2008, 3. sz.), belső helyreállítása, jegyzői lakás kialakítása, épület díszítése kívül-belül Lackner Kristóf által tervezett emblematikus festményekkel: 1615 (leírás: Lackner 2008, cap. XXXIII.; Kovács J. L. 1995, 156.), leégett: 1676, helyreállítva: 1678–1688 (Tompos 1977, 231–214); újjáépítve: 18. század eleje (1712/3 – Csatka 1942, 114.), külső fotó 1890 k.: SSz. 1957, 105., 1782: mennyezetfreskó: Dorffmeister, ábrázolás: Michel 3. (Csatka–Dercsényi 1956, 196–199.); említi: 1739 (Waigand 1965, 369.); *praetorium*, leírása: Bél 2006, 114–117., 166–169.; 1892/3-ban a kapu felé eső két házzal együtt lerombolva, mai városháza a helyükre építve: 1893–1896, Moritz Hinträger terve alapján (Winkler G. 1988, 132–133., 213.). A régi épületre vö. Tompos 1977, Payr 2004 (36. ábra).

36. ábra. Autheriedné Hannibal Gizella: A régi városháza. Tus, akvarell
Fig. 36 Gizella Autheried-Hannibal, *The old town hall*. Clack ink, aquarelle
Soproni Múzeum, SOM KP 58.111.1

Pénzverde – *Münzhaus*: 1463 (Házi I/5. 2., 56., 57.), Kolostor u. 9.: 1459–1463 (III. Frigyes zálogbirtoklásának idején).
 Börtön/tömlöc – *fachstuben*: 1424 (Házi II/2. 383.), *fachhaus*: 1524 (Házi II/5. 424.) a mindenkori városházán.
 Akasztófa / Galgen Id. 22.1 Hegyek, dombok: Bécsi-domb
 Pellengér: külváros, piac (ma: Várkerület, Mária-oszlop mellett állt), 1746-tól: Várkerület – Ötvös u. sarka, 1803: Magyar kapu környéke, nyoma vész (Csatkai–Dercsényi 1956, 318.).
 Vármegyeháza – Fő tér 5. A Széchényi-féle épület megvásárlása vármegyeház céljára: 1794; építés: 1828–1834, Hild Vencel, (Csatkai–Dercsényi 1956, 177–180.; Winkler G. 1988, 40–42.). A korábban a helyén állt két házról: Dávid–Goda–Thirring 2008, 46–47. sz.

14 Kereskedelem / Trades and commerce

14.1 Elárusítóhelyek (közösségi tulajdonban) / Places of selling (under municipal control)

Sólerakó hely, a heiligenkreuzi ciszterci apátság részére királyi adomány: évi 3000 kőszó, III. Béla és Imre adományáról II. András 1208. évi oklevele: UB I. 39.
 Piacterek, általánosságban Id. Holl 1996/7; Szende 1997a.
 Fő tér – Piaci bódék elhelyezkedéséről térkép 1840–1870: SvT 54., Id. C.7.2 térkép
 Zöldségpiac / *Fragnermarkt* – Id. 8 Utcák: *Dreihäuserplatz*.
 Sópiacon – Sópiacon 1195, 1208, 1211, 1233 [a heiligenkreuzi ciszterek privilégiumai]; 1428: *Salzmarkt*, (Mollay 1956a; 48–49.); Id. még: 8 Utcák: *Ursuliner Platz* és *Hússzékek*, alább
 Halpiac – *Vischmarkt*: 1496 (Házi II/2., 183.) Orsolya tér és Hátsókapu között, 19. században: Ógabona tértől északra, Id. 1856, kataszteri térkép.
 Gabonapiac – *Kornmarkt*: 1400, *Rozs piac*, *Roggenmarkt*: 1589. A gabonapiacot a 17. század folyamán máshova helyezték, *auf dem alten Kornmarkt*: 1695 (Tjk. 31.); 18. század vége: a tér utcává alakul. Ábrázolása: Sigel, 1831 (SOM-KP 2002.4.1) (37. ábra), Id. 8 Utcák: alter *Kornmarkt*.

37. ábra. Anton Sigel: A Halpiac (1831). Akvarell.
 Fig. 37 Anton Sigel, *The Fish market (Halpiac)*, 1831. Aquarelle
 Soproni Múzeum SOM KM 2002.4.1

Heti piac- és vásártér – Várkerület északi és keleti oldalán, Árpád-kori előzmények; *concessimus eisdem forum liberum... feria tertia omnia septimana celebrandum*: 1277 (UB II. 102–104.; Holl 1979, 132.), Id. 2.2 Kiváltságok; Külváros piactere *Forum suburbii*: 1742 k. a leírás szerint a Várkerület Festő köz – Ikvahíd – Ezüst u. szakasza lehetett, központja az Ikvahíd környékén volt, nem működő szökőkúttal ékesítve, leírása: Bél 2006, 82–83., 186–187. Előkapun kívüli pultok, illetve sátorhelyek elhelyezkedéséről térkép 1840–1870: SvT 58., C.9.1 térkép (Fő téren és környékén levőkkel együtt 88 bódé).
 Fapiac – Várkerület Ikvahídtól délre eső szakaszán az Ötvös utcáig, *holczmarkt*: 1413 (Házi II/1. 16.), később a helyén: *Kocsmaszer*, Id. 8 Utcák: *Wirtshausgasse*. A 18. századtól a Fapiac a Magyar kapu elé kerül.
 Állatvásártér – Várkerület Fapiactól (Ötvös utcától) a halastavakig terjedő szakaszán, *viechmarkt*: 1389 (Házi I/1. 226.); később a helyén: Szénatér, Id. 8 Utcák: *Heuplatz*. A 18. századtól az Állatvásártér a Magyar kapu elé kerül.
 Szénatér – az Állatvásártér későbbi funkciója, Id. 8 Utcák: *Heuplatz*.
 Magyar piac, helye bizonytalan, talán a Magyar kapunál, *Ungermarkt*: 1524 (Házi II/5. 438.).
 Árusbódék, várostól bérelhető zárt elárusító helyek:
 Fő tér 8., Előkapu felőli oldal, 14. századtól 15. század végéig. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 50. sz.)
 Fő tér 2. sz. ház keleti oldalának helyén, 15. század végéig magántulajdonban, 16. századtól városi tulajdonban. 16. század:

Gemeiner Stadt Fragner Laden, 17. század: *Gemeiner Stadt Brotladen*, 1766–1784: városi alszámvevő lakása, addigra szilárd falú épület (Dávid–Goda–Thirring 2008, 85/a. sz.).

Fő tér, ferences kolostor támpillérei között: *ein kram pey der klastertwr*: 1424 (Házi II/1. 30.; II/4. 58.); 1451–1475: 4 bódé (Házi II/6. 175.; régészeti feltárásuk: Gömöri 1980.)

Mészárszékek

Hússzékek (*fleischpanckh*) – a későbbi városháza (Fő tér 1.) déli oldalán: 1439, 1448 (Házi II/2. 62., 69.), 1524-ig, a tömlöc kibővítéséig, utána Sópiacon, Orsolya tér 5.; idegen mészárosok elárusítóhelye: *geuflieschagkher... neben dem rathaus feil haben sullen*: 1532 (Házi II/2. 226–227., vö. Holl 1996/7); említi: Waigand 1965, 263.; Id. még: 8 Utcák: *Dreihäuserplatz*.

Hússzékek, 13+1 1524 után – Sópiacon, Orsolya tér 5., a mai Lábasház helyén, *under den fleisch penken in der stat*: 1428 (Házi II/2. 357.). A város téglából 14 hússzékét építtetett (Mollay 1993a, XXXIV.); Orsolya tér 5., Lábasház: említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.; (Dávid–Goda–Thirring 2008, 63. sz.); 1454: Orsolya tér délnyugati oldalán: mészárosok céhháza (Holl 1979, 130.).

Idegen mészárosok elárusítóhelye: a ferences kolostortól délre eső téren (Templom u. – Kolostor u. elágazása), *geumarckht hinfuran in der Fleischackhergassen bei dem munchprunnen gehalten*, 1538 (Házi II/2. 258., Holl 1979, 131.).

Vágóhíd – Balfi kapun kívül, a vágóhíd a mai Lehár utca elején állott, 1869-ig: *a külső várfalon is túl, a malmok közt a Schlipper-kapu mögött*: 1739 (Waigand 1965, 263.); Közvágóhíd, 1869, Győri út 36.

Mérleg / *Waaghaus* – az Ikvahídon belül a külvárosi piactéren (Petz-krónika 1940, 33. j.), 1799-ben áthelyezve az Arany Szarvas fogadó udvarára, Id. SvT 39., C.8.1 térkép.

Mietstatt / emberpiac – *hauß... an der Mietstatt neben der Spitalpruckh*: 1535 (Gb. 587. sz.) napszámosok felfogadó helye, a Várkerület és az Ikvahíd sarkán.

Városi lacikonyha – *statkwchel*: 1522 (Házi II/5. 318.) *Viehmarkt*on; *Christan Joachim haus am Holtzmargkt gelegen*: a város ez évben megvásárolja és városi konyhává (*Statkuehl, Statküchl*) alakíttatja: 1528–1529 (GedB 363., 370. sz.).

A kiskereskedelem területi megoszlására a 19. század elején Id. a B.3.4 térképet.

14.2 Kereskedelmi igazgatás / Commercial administration

Vámház, Bécsi u. 8. – út és vásárvám szedése, *maut an dem Crauczhof*: 1352 (Mollay 1991a, 100.) Johanniták kezelésében Id. 9.1 Egyházak. 1217: II. András a baboti kapunál szedett vámot a johannitáknak adományozta (UB I. 72.); *mautthaws*: 1421 (Házi II/2. 193.), 1466 (Házi II/4. 273.); vámház továbbra is ebben az épületben: 1698 (Tjk. 308. o.) (Mollay 1991a, 97–109., Csatkai 1937a, 61.; Csatkai–Dercsényi 1956, 347.).

Vámház, Bécsi u. 30. Emléktábla, 1811.

Harmincadudvar – külkereskedelmi vám beszedésének Sopronba helyezése: 1383 (Fejér X/1. 742, vö. Mollay 1993b, 129–131.). *alter dreyskhof*: 1406 k. (Házi II/1. 13.), Mert Agendorfer majorja a Balfi utcában (*Schlippergasse*); *dreiskhof*: 1427 (Házi II/6. 138.) Balfi u. 4., Turnhofer Tamás majorja az ispotály mellett, veje, Oswald Moser harmincados birtokában (Mollay 1993b, 130–131.); *in domo tricesime*: 1518 (Házi II/6. 374.), *in dem dreissighhof*: 1530 (Házi II/7. 394.).

Harmincadhivatal: Várkerület 43.; *in suburbii... vectigalium exactor, quem tricesimatorem vocant... insidet*: 1742 k. (Bél 2006, 172–173.); *dreysigst amt*: 1808 (Fiedler 1943, 15.); K.K. Finanz-Procuratur, Várkerület 43.: 1856 (kataszteri térkép).

Fogyasztási adóhivatal – *taczhof*: 1481 (Gb. 16. sz.), *Holzmarkt* 8. házában, egy majorban (Mollay 1993b, 151., 24. j.); *Täczhaus*: 1491 (GedB 26. sz.).

Városi gabonarakár – Fegyvertár u. 2. 1554–1619 között gabonarakár (*Gemainer Stadt Traidt Kasten*), utóbb fegyvertár.

15 Kézművesség és ipari termelés / Crafts and industrial production

15.1 Élelmiszeripar / Victualling

Sörfőzde, Erzsébet-kert (Michel 21. *Brauhaus*). A sört a mai Erzsébet-kertben főzték, *vor dem Neustifttor*: 1763 (vö. Prickler 2008).

Malátagyár, 1841, Jókai u.; Első Soproni Sörfőzde és Malátagyár Rt. Alapítva: 1895. (építész: Schneider Márton) (vö. Kölkedi 1961).

Hillebrand-féle likőr- és gyümölcskonzervgyár, Várkerület (Hillebrand Vince) Zetli-féle likőr- és ecetgyár (Zetli József majd Gusztáv), Balfi u. 9., később 7., 9., 11. sz. Alapítva: 1844.

Cukorgyár, az Újteleki utca és a mai vásárcsarnok közötti területen, 1794-ben vagy 1797-ben alapította Nagy György líceumi tanár. Hamar csődbe ment, a Rupprecht család újraindította 1806-ban. A környékbeli gyárak beindulása után már csak cukorfinomítóként használták, 1890 vagy 1893-ban zárt be. (A. Szála 2004, 130–140.; Csatkai 1941a; Kelényi 1964, 312.)

Cukorgyár, (Sopron)kőhida, 1854-ben létesült, 1879-ben költözött Petőházára, a kőhida épületet később börtönné alakították át (A. Szála 2004)

Cukorműgyár, Schwarz Antal és Weiss E. József csokoládégyára, eredetileg az Ikvahídon majd a Papréten (1867-től 1901-ig) (Kelényi 1964, 312.).

Schneeberger Nándor húsüzeme, Hátulsó u. 2–4., Ógabonatér 44–46., 1869. 1895-től Schneeberger Húsárúgyár.

Seyring Richárd és Emil keményítőgyára 1870. Faraktár u. 14. (SSz. 1985, 139.)

Bischitz-féle keményítőgyár 1877–1907. Lehár F. u. (SSz. 1985, 139.)

Soproni Tejüzem, Baross út 20. 1914. (SSz. 1976, 228–239.)

Dohánygyár (1847-ben működött – SSz. 1943, 248.)

15.2 Építőipar / Building materials

Mészégetés – *chlichofen in dem Turlas*: 1437/38 (Házi II/6. 110.) vö. 23.1 Dülök: Dudles

Felberbrunn-dülőben, 1430-as évektől – *kalchofen beim Felberbrunn zu purren zu der stat notturft*: 1432 (Házi II/3. 9., vö. Házi II/5. 300., 332., 406–407., 412.) (vö. Mollay 1992a, 164–167., térkép: uo. 152–153.) vö. 23.1 Dülök: Felberbrunn.

Attengraben-dülőben (Szárhalmi-erdő), 1470-es évektől, Mollay 1992a, 150–164., 18. századi térképeken is, (SvT 69., SvT 1/10., vö. Nováki 1962, 341–342.).

Mészégető kemence feltárása, Híd u. 4., 15. század közepe: Gömri 1984b. Kurucdombnál – *Kleiner Ofen bey den Retutten*: 1710 (Nováki 1962, 345.).

Téglaégetés

Városi tégláégető kemence – *ziegeloffen* (Házi II/5. 205, 235.; Mollay 1992a, 164.), pontos helye ismeretlen, talán a Balfi kapu előtt; a város által értékesített tégláról adatok: SVL Szkv., 1528–1690.

Téglagyár: *Kranawath-rét*, 1793. Starck Dániel és Mumb Ferenc, később ugyanott Ullein-féle téglagyár, Magyar kapun kívül, Bánfalvi-patak jobb partján. A 19. század közepén a városi tégláégető mellett 4 magánkézben levő tégláégető működött (Nyitray 1956, 271–276.).

Boór Gusztáv és Nándor téglagyára, Kurucdomb.

Friedrich István téglagyára, a Ravazd u. és az elkerülő út közötti területen, 19. század.

Lenck Lajos-féle Téglagyár Rt., Aranyhegy aljában (akkori címe: Téglá u. 3/5.), 1852.

Hansenöhrli-féle téglagyár, alapítva: 1830 k. (Schmidt Samu), a Balfi út és az elkerülő út között.

Tompos–Neuberger Téglagyár, Löver körút, 1923-ig működött.

Kőfaragók

házaik a Szent Mihály utcában, 17–18. század,

Mechle-féle kőfaragóműhely, Győri út 1., 1815

Hild Lipót kőfaragó műhelye, Kőfaragó tér 5., 1835.

15.3 Textilipar / Textile production vö. B.4.1 térkép

Kétfestők háza a Festő köz torkolatánál, az Ikva patak kanyarulatában (ld. 8 Utcák), Festőház (*Färberhaus/Inselhaus*), 1905-ben lebontották (képe: SSz. 1940, 67.).

Lederer testvérek kétfestőgyára, Várkerület 88.

Posztókészítő műhely, 1600-as évek, Ógabona tér 2–4. sz. alatti házak mögött (később: Krausz Károly posztógyára).

Posztókalló, DNY sarokbástya árkában, térkép, 1831: SvT 39., C.8.1 térkép, továbbiakat ld. 26 Malmok, 9. ábra

Haas Fülöp és Fiai Rt. szövőgyár, 1909, Baross út (később: Sotex) (SSz. 1959, 270–273.).

Soproni Pamutipari Rt., alapítva: 1922, Selmeci u. 15–17.

Soproni Selyem Rt., alapítva: 1929 (Madarász Imre) Kőszegi u. 7.

Trebitsch S. és Fiai Selyemárugyár Rt., alapítva: 1926. Kőszegi út.

Soproni Fésűsfonó, 1934

15.4 Fémipar / Metal-processing

Seltenhofer-féle harangöntő és tűzoltószer-gyár: Magyar u. 9. alapítva: 1816. (Seltenhofer Frigyes).

Weitzer-féle gép- és vagongyár, Csengery utca 30. (Weitzer János), 1901-től Vasárugyár Rt. Sopron-Graz (alapították: Lapp testvérek), utóbb: Euro-Elzett Kft.

Vasárugyár Rt. Soproni Vasöntődéje, Ágfalvi út, 1910 (SSz. 1986, 48–51.).

Huber István lakatosüzeme, alapítva: 1904, 1913-tól: Kossuth u. 5.

15.5 Egyéb iparágak / Other crafts

Steiner György-féle hordógyár, Mező utca, 1867.

Kund Tófor bőrgyára, Balfi utca, 1847-től.

Fazekaskemencék *bey der Haffnerbrennofen*: 1602: Kovács J. L. 1995, 64/130.

Szappan- és gyertyagyár, alapította: Kremser Károly, 1791; Kummert-féle szappangyár, Ív u., 1841. Utoljára Kremser Jenő tulajdona volt.

Vö. Csatkai 1942.

Hamuzsírőző, a mai Széna tér közelében. Schilling szappanos szappangyárrá alakította át, az 1860-as években megszűnt.

Manninger-féle szappangyár, Győri út 17., 1828.

Wellesz–Schwitzer Elastique és Gumikötőgyár, Kőszegi út, 1900, 1944: elpusztult (SSz. 2001, 119.).

Jakoby Adolf és Sándor Szivarkahüvely-, szipka- és dobozgyára, Nándorfásor 4., 1904.

Hilbert Ernő gomb- és fémdíszműgyára, Knapp G. u., 1909.

Nyomdák

Joseph Anton Streibig, 1722–1727 (Tjk 1722. 100.) (Csatkai 1961, 38–46.).

Nicolaus Schmidt, 1733–1738, Új u. 30.; Szélmalom u. (Csatkai 1961, 46.).

Johann Philipp Rennauer nyomdája, 1738–1746.

Josef Siess nyomdája, Várkerület 121., alapítva: 1776, (1869-től Romwalter tulajdona).

Litfass Nyomda (Röttig tulajdona).

Hoffman Nyomda (1903-tól Röttig tulajdona).

Kulcsár Nyomda (1850-től Romwalter tulajdona).

Thirring Nyomda, alapítva: 1875 (1895-től Romwalter tulajdona).

Röttig – Romwalter Nyomda Rt., 1930-tól: Deák tér 65.

Török Kálmán és Kremsner Károly nyomdája, Színház u. 27., alapítva: 1898.

Játékkártya-gyár (1847-ben működött – SSz. 1943, 248.)

16 Szolgáltatás és szórakozás / Services and entertainment

16.1 Vendéglátás / Hospitality industry

Vendégfogadók és szállodák (létesítésük időrendjében):

Vörös ökör, Várkerület 80. Első ismert említése 1595-ben (Póda 1890–1894, I. 58.). 1676-ban és 1778-ban is leégett; említi 1742 k.: Bél 2006, 172–173.; 1833-tól neve Magyar király lett, és mint ilyen szűnt meg a két világháború között. (Csatkai 1966, 201–203.; SSz. 2001, 230.; fotó: SSz. 1939, 294.)

Arany angyal, Várkerület 51., (ma: lakóház), 1648-ban már Arany angyal néven ismert, ez évben vették fel Trögl Wolfot; *Wyrth zum gulden Engel* – írja róla a polgári lajstrom (IV. kötet. 13. lap). 1663-ban említik Engel Tóbiást, aki *Gastgeb bey den guldenen Engel* (SSz. 1958, 33; Csatkai 1966, 203.; SSz. 2001, 230.); említi 1742 k.: Bél 2006, 172–173.

Fehér ló, Várkerület 55., mint fogadót cégérével az 1644-es évben említi a Petz-krónika. (Csatkai 1966, 203–204.); említi 1742 k.: Bél 2006, 172–173.

Arany szarvas, Várkerület 75., 1676-tól, bérkocsi állomással; 1893-ban lebontották, helyére épült, a mai Pannonia telkén a mérlegház vagy mázsáló (Moritz Hintraeger építész) (Csatkai 1966, 204–206.; SSz. 2001, 230. 234–243.; Winkler G. 1988, 133.; fotó: uo. 136., 141.); említi 1742 k.: Bél 2006, 172–173., 184–185.; *Hirschenwirthshaus* [1808]: Fiedler 1943, 15.

Zöld koszorú, helye ismeretlen, említése: Gamauf, XVIII., 1643-ból (Csatkai 1966, 206.).

Magyar korona, Szt. György u. 3. (volt jezsuita konviktus), 1778–1786, alapította: Reisch Tóbiás (Csatkai 1966, 207–208.).

Arany oroszlán, Sas tér 6. Említve: Új pince (*In dem neuen Keller an der Sandgrube*. Tjk. 1733. 224. o.); 1735-től neve: Arany oroszlán (de: Tjk. 1735. 313. o.: *Löffel Wirthshaus!*); 1780-tól: Fekete sas (Csatkai 1966, 207.; SSz. 2001, 230.).

Fehér bárány, az Ikvahíd és a Balfi utca sarka, 1786/7 körül nyílt meg (Csatkai 1966, 208.).

Zöld fa, Ötvös utca 9., 1789. (1803: Kék szőlőfűrt, tulajdonosa: Széchenyi Ferenc) (Thirring 1939b, 297., képe: [Zöldfa aláírással] uo. 298.; Csatkai 1966, 208.)

Fehér róza, Várkerület 121., 1788–1944. (Csatkai 1966, 208–209. Cégéreinek képe: SSz. 1939, 245.)

Víg paraszt, Bécsi utca 7., a Szt. János-templom, a jezsuiták első rendháza mellett, 1803; térkép: 1848, Fővényverem 19. sz. vége: Mária Jozefinum (gyermekotthon) (Csatkai 1966, 210.; cégérének képe: SSz. 1939, 245., az épület képe: SSz. 1939, 295.)

Arany kakas, / *Zum goldenen Hahn*, szálloda, Ötvös utca 19., 1812 (Csatkai 1966, 211.); térkép 1850: SvT 46.

Esterházy herceg, a Magyar kapu közvetlen közelében, Magyar u. 22., 1822. (Csatkai 1966, 212.; cégérének képe: SSz. 1939, 243.)

Hattyú, a Magyar utca és a Pócsi (akkor Kis) utca sarkán, 1828. (Csatkai 1966, 212.; fotó: uo. 213.)

Palatinus – Nádor fogadó a győri és kőszegi országút találkozásánál, 1837. (Csatkai 1966, 212–213.; fotó: SSz. 1962, 212.)

Magyar (Utolsó garas), a győri országút mellett, Győri út 8/10., 1884–1920 (Csatkai 1966, 213.)

Arany koszorú, Fővényverem u. 19., fogadó: 1802–1806 között. (Csatkai 1966, 214.)

Arany nap / *Sonnenwirthshaus*, Rózsa u. 5., alapította Herbst János, 1807. (Csatkai 1966, 214; fotó a cégéről: SSz. 1939, 242.)

Arany réce / *Zur goldenen Ente*, a mai Ógabona tér 8. sz. ház helyén, alapítva: 1815, az 1930-as években lebontották (cégérének képe: SSz. 1939, 243.; a ház képe: SSz. 1960, 120.; 1961, 288.; 1963, 83.) (Csatkai 1966, 214.)

Rókalyuk, Hátsókapu 6., alapítva: 1823. (Csatkai 1966, 214.)

Arany nyúl, helye ismeretlen, 1843 k. (Csatkai 1966, 215.; fotó: SSz. 1962, 210.)

A Déli vasúti vendéglő, 1847 k. (Csatkai 1966, 215.)

Schiller-csarnok / *Schillerhalle*, Bécsi u. 3., 1850-es évek (a Storno-műterem helyén), később Szép kilátó néven. (Csatkai 1966, 214.; fotó: SSz. 1859, 360.)

Sziget / *Insel*, a Paprét környékén, a Bach-korszakban működött. (Csatkai 1966, 216.)

Bécs városa, Színház utca 31., 1861 k. (Csatkai 1966, 216.)

Kuruc, Malom u. (ma: Lehár u.) (*Ödenburger Zeitung* 1877, 3. sz., Csatkai 1966, 216.)

Szőlőfűrt / *Zur Weintraube*, Torna utca és Várkerület sarka, (*Ödenburger Zeitung* 1877, 134.; Csatkai 1966, 216.)

Bűvös vadász, a Paprét közelében, 1870–1880-as évek. (*Ödenburger Zeitung* 1877, 3. sz.; Csatkai 1966, 216.)

Martzinger-féle vendéglő és étterem, Színház u. 15., 1885.

Nyúl vagy Vadász vendéglő, Híd u., 19. század vége. (fotó: SSz. 1962, 210.)

Arany szőlő, Kossuth u. 32., 1903. (Csatkai 1966, 216.)

Udvari kert / *Hofgarten*, Várkerület 6. (*Ödenburger Zeitung* 1877, 3. sz.; Csatkai 1966, 216.); 1908: Peck vendéglő.

Városligeti vendéglő, a Fenyves szálló környékén, épült: 1900 k. (Csatkai 1966, 216.)

Magyar hatos / *Picula*, Balfi utca 14.; 1888 után: Darázsfészek. (Csatkai 1966, 216.)

Új világ, a Paprét közelében, 1870-es évek. (Csatkai 1966, 216.)

Az öreg városi sörház, Balfi utca 5. (Halász u. 4.), 1870–1880-as évek. (Csatkai 1966, 216., hibás házzszámmal.)

Deák Ferenc, a Deák tér és az Erzsébet utca sarka, megnyílt: 1891 (régí képe: SSz. 1963, 299.). (Csatkai 1966, 216.)

Új városház, 1895-ben nyitották meg a városháza mögött (*Soproni Hírlap* 1895. január 27.), a két világháború között szűnt meg. (Csatkai 1966, 216.)

Balaton, Kossuth u. 2., 1899-ben nyílt meg. (*Neue Zeitung* 1899, február 19.; Csatkai 1966, 217.)

Veterán, 1900-ban a Kossuth úton volt (*Neue Zeitung* 1900, április 19.; Csatkai 1966, 217.)

Kammerloher vendéglő, Szt. György utca 18., 1900 k. kávéházzá alakult, 1944-ben elpusztult. (Csatkai 1966, 217.)

Kuntzi Mihály étterme, Színház u. 25., 1902.

Villa sori vendéglő, Villa sor 12., építész: Schiller János, 1895, átalakították. (SSz. 2001, 243–245.)

Sass Lajos Rákóczi vendéglője, József Attila út. (SSz. 2001, 245.)

Wurm vendéglő, Ógabona tér 22., 1885, alapította: Wurm Mihály.

Ferdinandsalle, Nándor sor, később: Szálloda a Lövészkerthez (építész: Gerhard F. Benesch, 1898, elpusztult). (SSz. 2001, 245–247.)

Jäger Mihály vendéglője, Várkerület 46., 1910-es évek.

16.2 Szórakozás / Entertainment

Színházak

Első színházépület, a mai Széchenyi Gimnázium helyén, 1769–1847 (eredetileg: szárazmalom volt, 1640); *comoedie haus*ként említi: [1808] (Fiedler 1943, 21.), térkép: SVL APOe XXV., 6584 (1836); *Altes Theater*: SVL APOe XXV., 6761 (1844).

A régi színházépület, Petőfi tér 1., 1841, klasszicista, Lössl Ferenc bécsi építész tervei alapján. (Winkler G. 1988, 49–50.)

Új színház, Petőfi tér 1., 1909, szecessziós, Medgyaszay István tervei alapján; felújítások: 1975, 1992. (Csatkai 1941b, kép: uo. 315.)

Mozik

Elektro-Bioscop mozi (első filmszínház), Ikvahíd 2., 1908.
1911-től Lackner K. u. 10. (építész: Schármár Károly) (SSz. 2000, 119–120.)

Városi Mozi (Vörös Csillag Filmszínház), Városház u., 1913. (SSz. 1958, 16–17.)

Szabadság Filmszínház, Torna u. 14., 1926. (építész: Boór Nándor) (SSz. 1958, 18–19.), ma: Elit Mozi

Parkok

Erzsébet-kert / *Neuhof*, részben angolpark, Preysing-major (*Preysingerischer Meyerhof oder Neuhof*): 1740, szárazmalom, sörfőzde. A város 1763-ban megvásárolta, és a majorsági épületben sörfőzőt rendezett be (SSz. 1956, 389–390.) (Tjk 82.), franciapark mitológiai szobrokkal: 1800 k., (ábrázolása: Siegel, 1833, SZMM ltsz: K.2001.8), angolpark: 1847-től.

Deák tér, kis meteorológiai pavilon, 1911. Tervrajza és képe: SSz. 42 (1988), 344–345., tervezte Jaluschka Lajos.

Széchenyi tér, promenád, három irányba mutató óra (1911, építész: Schármár Károly).

Kilátótornyok

Károly-magaslat (épült: 1876), ma: Károly-kilátó, épült: 1936. (SSz. 1996, 321–331.)

Gloriett, Vashegy, 1890-es évek.

Muck Endre-kilátó, Nyíres, épült: 1905.

Várhely, menedékház, 1885; Várhely-kilátó, 1906.

Fürdők és sportlétesítmények

Belvárosi fürdőház, Szt. György u. 19., *patstuben*: 1379 (Házi I/1. 184.), *altt padstuben*: 1429 (Házi II/4. 411.); 15. századtól lakóház, *bey dem Hinderntor, der öden padstuben*: 1438 (Házi II/3. 84., Holl 1979, 137.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 18. sz.).

Felső fürdőház, Várkerület 19., 14. század 2. fele, *dy obren patstuben 1/2 haus*: 1379 (Házi I/1. 186.), *in der obristen padstuben*: 1428 (Házi II/1. 43., Holl 1979, 138.; Mollay 1994–1995, 130–139., G. Lászlaj Judit: Sopron, Lenin krt. 19. *Rég Füz.* Ser. I. No. 37 (1984), 127.; Ser. I. No. 38 (1985), 118.; Gabrieli–Nemes 2008.).

Középső fürdőház, Várkerület 23., 13. század 2. fele (Johannita alapítás, 1346: Mollay 1991a, 104.), *míterpatstuben*: 1379 (Házi I/1. 186.; Holl 1979, 138.; Mollay 1994–1995, 149–153.).

Alsó fürdőház, Várkerület 31., *nidrer padstuben 1/2 haus*: 1379 (Házi I/1. 186.); *die unntterpadstubm* (Gb. 136. sz.), *Unndern padstubm*: 1492 (Gb. 148. sz.) (Holl 1979, 138.; Mollay 1994–1995, 195–201.)

Ispotály fürdője, ld. fentebb 9.1.1 Ispotály

Klasszicista fürdőház, Ferenczy J. u. 2., 1836.

Nagy-uszoda vagy „Ó uszóda” a Káposztás-dűlőn 1845 óta üzemelt.

Kis-uszoda vagy „Új uszóda”, 1868.

Lövé-uszoda vagy „Erdei-forrás-fürdő”, 1911, építész: Boór Károly, átalakítás 1933: építész: Füredi Oszkár (SSz. 2001, 263–266.).

Tornacsarnok, Paprét, 1867 (SSz. 1969, 364–365., fotó: SSz. 1985, 219.).

Egyéb

Bordélyház, Rózsa u. 2. – *frawenhaws*: 1476; *Das alt fraunhaus*: 1484 (SSz. 1992, 238.).

Lőtér – Szt. Mihály-templom közelében, *Siebhütten*: 1605 (Kovács J. L. 1995, 74/138.), innen helyezték át a Lackner-majorba; „Lövház”: a mai Lackner

Kristóf utca helyén, Lackner egykori majorja területén, említi 1742 k.: Bél 2006, 174–175.

Városi (rég) kaszinó, Petőfi tér 3., 1789: Pejácsevich Károly gróf építtette Ringer József soproni építész terve nyomán, késő barokk; *Cassin* [1808] (Fiedler 1943, 22.); 1814-től a város birtokában, leégett: 1834, helyreállítva: 1835 (1835. évi építési terv: SSz. 1942, 121.), az épületben kaszárnya: 1853, mai formája, eklektikus: 1891, ma iskola (Ld.: 20 Oktatás). (Winkler G. 1988, 35–36., 112–113.)

Városi (új) kaszinó, épült: 1872, (utóbb, 1943-tól: Magyar Művelődés Háza), Széchenyi tér 16. (Liszt Ferenc u. 1., Templom u. 28.). Ma: Liszt Ferenc Kulturális és Konferencia Központ

Szabakőműves páholy székháza: Csengery u., mennyezetkép: ifj Storno Ferenc, 1915, utóbb a Frankenburg Irodalmi Kör székháza, 1944-ben elpusztult.

16.3 Kommunikáció és hírközlés / Communication

Postaállomás

Postahivatal, Fegyvertár u. 3., 1699. A ma álló épület 18. századi (Dávid–Goda–Thirring 2008, 28. sz.).

Postaház, Hosszú sor, mai Széchenyi tér 13., 1776: Pontz Nepomuk János postamester (Thirring 1939b, 296.).

Postapalota, Széchenyi tér 9–10., 1913, tervezte: Orth Ambrus és Somló Emil; építész: Schármár Károly) (Csatkai–Dercsényi 1956, 327–329.)

Soproni Állami Táviróállomás, Széchenyi tér 13., 1855 (SSz. 1984, 117.); 1887: Posta és Táviróhivatal, Színház u. 33.; 1913: Széchenyi tér 9–10.

16.4 Hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások / Financial services

Takarékpénztár, 1842., Széchenyi tér 19., alapítók: Flandorffer Ignác, Hofer Péter, Leitner Ferenc, Vághy Mihály, épült: 1856, Handler Nándor tervei alapján (Winkler G. 1988, 80–82.); Pénzügyi palota, Erzsébet utca, 1924–1945.

Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. Soproni Fiókja, Széchenyi tér 18.

Soproni Takaré- és Kölcsonyegylet, Várkerület 64.

Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Soproni Fiókja, Várkerület 117.

Ipari- és Kereskedelmi Segélyszövetkezet, Várkerület 73.

Építő- és Földhitel Bank, Várkerület, 1873–1901.

Soproni Korona Takaré- és Segélyező Szövetkezet, Petőfi tér 6.

Osztrák-Magyar Bank soproni fiókjának, Petőfi tér 8., 1909.

17 Egészségügy / Health

Egyházi kezelésű ispotályokat ld. 9 Egyházak.

Kórházak

Lazaret alapítása: 1633 (Lazareth, régi kórház), a Deák téri iskola (volt Evangélikus Hittudományi Akadémia) mögött (ábrázolása: Suttinger 10.; Michel 13.).

Új városi kórház, épült: 1796, építész: Ringer József (SSz. 1942, 120.), lebontották: 1960.

Járványkórház, Balfi u. 46., 1892–1952 (fotó: SSz. 1997, 143.).

Városi Kórház, Győri út, épült: 1913–1919, szecessziós.

Patikák

Fehér angyal, Fő tér 2. (ma: Patikamúzeum), 17. században: Fekete elefánt, mai alakja: 19. század 2. fele.

Arany oroslán patika, Várkerület 29., 17. században: Arany sas, említve 1680: Arany oroslán, mai alakja: 1750 k. (SSz. 1983, 44–46.).

Fekete szerezseny, 1723, Városmajor, majd 1845-től az Ikvahíd és a Várkerület sarkán, 1853 után: Megváltó (Salvator) patika (SSz. 1983, 44–46.).

Magyar király, 1769.

Vörös kereszt, egykori Élesszög 1. sz. alatt (ma: Rákóczi u. 51.), 1893, 20. századtól: Arany kereszt, Újteleki u. 54..

18 Oktatás / Education

18.1 Kisdudóvók / Nurseries

Evangélikus óvoda, Halász u. 44., 1838. (SSz. 1938, 316.), 1881-től: Petrik Vilma magánjellelű gyermekkertje (SSz. 1963, 2–14.).

Városi óvoda, Balfi u. 30., 1876.

Római katolikus óvoda, 1876.

Népgyermekkert, alapítva: 1876 (SSz. 1963, 15.).

Magyar kisdudóvó, Mező utca 4., 1891 (SSz. 1963, 15.).

18.2 Alsó szintű iskolák / Primary schools

Plébániái iskola, Szent Mihály u. 8. (a Halász u. és Szent Mihály u. saroktelek része: 1354, iskolamester: 1413 (Házi II/1. 15–16.). (Házi 1939a, 235–248.; Házi 1939b; Dávid 1971.) Ld. 19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek: Szent Mihály u. 8.

Magyar elemi iskola, 1658, Széchenyi tér 11. (Hosszú soron: Gamauf II. 318., 452.) A Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium helyén. (Ld. C.6.2 térkép)

Elemi iskola: Orsolya tér 5. Lábasház emeletén, 1766–1776: Dávid–Goda–Thirring 2008, 63. sz.; 1778–1857: Fegyvertár u., városi fegyvertár (ld. 12

Erődítések) helyén, uo. rajziskola is (Veszélka 1938, 209–210. skk.), 1857 után új épületben, a rajziskola 1909-ben megszűnt.

Római katolikus elemi iskola, Jégverem 1., 1885 (tervezte: Handler Nándor). (Winkler G. 1988, 106.)

Római katolikus elemi iskola, Táncsics u. 2., 1886, Irgalmas rendház.

Szent István Római Katolikus Elemi Iskola, Rozália u. 1., 1931 (építész: Balogh Kovács Sándor, Hárs György).

Szent Imre Katolikus Fiúiskola, Petőfi tér 3., a kaszinó épületében (ld.: 16 Szolgáltatás és szórakozás).

Evangélikus elemi iskola (konventi iskola), 1813, Halász u. 9. (1858: evangélikus árvaház); 1866: Templom u. 10., a korábbi paplak épületében (ld. 19 Különleges jogállású lakóépületek; Dávid–Goda–Thirring 2008, 40. sz.)
 Evangélikus Elemi Népiskola, Színház u. 27., 1884, építész: Ludwig Schöne (ma: Városi Bíróság). (Winkler G. 1988, 130.)
 Evangélikus elemi népiskola, Deák tér 51. (ma: Eötvös József Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola), 1931, építész: Schármár Károly.
 Neológ izraelita elemi iskola, 1875–1944, Fegyvertár u. 5. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 29. sz.)
 Neológ izraelita elemi iskola, 1902, Templom u. 23.
 Elemi iskola, 1864, Brennbergbánya, Iskola sor, a Bányavállalat iskolája.

18.3 Középszintű iskolák / Secondary schools

Katolikus / Roman Catholic

Jezsuita kollégium és gimnázium, Fövényverem u. 5., épült: 1636, jezsuita kollégium: 1674-ig, késő gótikus eredetű, barokk, káptalané: 1779; említi 1742 k.: Bél 2006, 186–187.; ábrázolása: Suttinger 3.; 38. ábra.
 Jezsuita kollégium, Szt. György u. 3.
 Jezsuita nemesi konviktus, Szélmalom u. 17., 1661-től, később Esterházy-major.
 Jezsuita konviktus, Szt. György u. 5., 1674–1773. között jezsuita iskola.
 Homlokzat: 1644, második emelet: 1680 k.; leírása: Bél 2006, 164–166.; 1784: prépostudvar. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 9. sz.)
 Katolikus gimnázium, Szt. Benedek-rend Szt. Asztrik Gimnáziuma (ma: Erdészeti Technikum), Szt. György u. 9. A gimnázium helyén álló két épületet a jezsuiták vásárolták meg 1691-ben, illetve 1694-ben, iskolájukat 1702 előtt építették. A ma álló iskola: 1874, építész: Schármár János (Mészáros 1994; Németh I. 2005, 118–123.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 12–13. sz.)
 Internátus, Szt. György u. 13., középkori eredetű barokk, 18. század, átalakítva: 19. században, helyreállítás: 1940 (Csatka–Dercsényi 1956, 247–248.).
 Orsolyita iskolák, Orsolya tér 3. Az orsolyita iskola két korábbi ház helyén fekszik, amelyek közül az elsőt, a tér sarka és a templom felé esőt 1847-ben vásárolták az orsolyiták, a másik, a Fegyvertár utca felé nézőt pedig 1858–1861 között. A bal oldali házat 1862-ben bontották le, s építettek helyére új épületet Handler Nándor tervei szerint, a jobb oldalit pedig 1884-ben, s akkor Spach Ferdinánd építette át, a Handler-féle architektúra megismétlésével. A Polgári Leányiskola, az Orsolyita Tanítónőképző és a Női Ipariskola az Orsolya tér 1–3. alatt, a leánygimnázium a Széchenyi tér 21. alatt működött. (Winkler G. 1988, 220.; Németh I. 2005, 126–127., 135–136., 142–143., 148–150., 152–153.; Fényes 2007, Dávid–Goda–Thirring 2008, 25–26. sz.)
 Katolikus Alreáliskola, Várkerület (Városmajor), 1850–1856; Templom u. 26. (Iskolaház), 1856–1868. (Németh I. 2005, 128–129., Dávid–Goda–Thirring 2008, 31. sz.)
 Katolikus Tanítóképző, Színház u. 12, 1856–1857; Templom u. 26., 1857–1870; Új u. 28. (Püspökudvar) 1870–1894. (Németh I. 2005, 147–148.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 105. sz.)
 Isteni Megváltó Leányai Zárda, Polgári Leányiskola, Tanítónőképző és Óvónőképző, Fürdő (Ferenczi J.) u. 1., 1868–1948 (ma: Gárdonyi Géza Általános Iskola és Sopron Idegenforgalmi, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola); Szent József Intézete: 1927, építész: Fábrián Gáspár (ma: Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar) (Németh I. 2005, 143–144., 150–151., 153–154.).
 Szent Imre Kollégium, Szent Imre tér, 1928, építészek: Siegel Albin, Nagygyőri Szóts Imre.

Evangélikus / Lutheran

Gimnázium: [Berzsenyi Dániel] Evangélikus Gimnázium/Líceum, latin iskola, am Pflaster (Szent Mihály u. 8.) 1557; Liceum: Hosszú soron vásárolt épületben (Széchenyi tér 11.), 1658 (Kovács J. L. 1995, 39/107.); leírása: Waigand 1965, 259., 363.; említi 1742 k.: Bél 2006, 190–191.; átépítés: 1824, építész: Hild Vencel, bővítések: 1871, 1894 (Németh I. 2005, 114–118.).
 Evangélikus Alreáliskola, Szent György u. 12–14., 1853–1868. (Németh I. 2005, 129–130., Dávid–Goda–Thirring 2008, 56–57. sz.)
 Evangélikus tanítóképző, elődje: mesterképző intézet, ev. liceum épületében, Széchenyi tér 11., 1829–1858; önálló tanítóképző: Képezde u. 14., 1858–1949, (Papp 1908; Winkler G. 1988, 85.; SSz. 1984, 162–166.; Németh I. 2005, 145–147.).

Állami / State-run

Állami Polgári Fiú Iskola, Halász u. 25., 1906, építész: Steinhardt Antal, kivitelező: Schiller János; előzőleg: Halász laktanya (ma: Petőfi Sándor Általános Iskola) (Németh I. 2005, 140–141.).
 Magyar Királyi Állami Főreáliskola (ma: Széchenyi István Gimnázium), 1868, Templom u. 26., (1857 alreáliskolaként), 1884–1908 az Ipariskola, 1868–1950 a Kereskedelmi Tanonciskola is ebben az épületben. Építészek: Georg Unger, Joseph Zwölfer (Kárpáti K. 1896; Winkler G. 1988, 85.; SSz. 1974, 363–366.; Németh I. 2005, 130–133., 137–138.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 31. sz.)
 Városi Iparostanonciskola (ma: Handler Nándor Szakképző Iskola), a Főreáliskola épületében, 1884–1908; majd Fövényverem 25. (Németh I. 2005, 133–134.)
 Felső Kereskedelmi Iskola, Széchenyi tér 21., 1885–1889; Balfi u. 1., 1889–1893; Pócsi u. 1. (Csöndes-féle nevelőintézet helyén) 1893–1949, ma a Városi Könyvtár működik itt (Németh I. 2005, 138–139.).
 Magyar Királyi Honvéd Főreáliskola, 1897–1922, Bajcsy-Zsilinszky u. 4., neobarokk (ma: a Nyugat-magyarországi Egyetem épülete) (Winkler G. 1988, 135.).
 Rákóczi Ferenc Honvéd Főreáliskola, majd Hadapródiskola, Erzsébet-kert mellett, (ma: Nyugat-magyarországi Egyetem épülete), 1898–1922; volt Károly laktanya, József Attila u. 1922–1945 (Péterfy 1934; Németh I. 2005, 156–157.).

38. ábra. Hauser Károly: A régi kollégium környéke. Váson, olaj
 Fig. 38 Károly Hauser, *The neighbourhood of the old [Jesuit] college*. Oil on canvas
 Soproni Múzeum, SOM KP 54.515.1

Zrínyi Ilona Magyar Királyi Tiszti Leánynevelő Intézet, Rákóczi u. 12–14., alapítás: 1850, épült: 1883, Hild Vencel tervei alapján (1952: Ruhagyár) (Winkler G. 1988, 46.; Németh I. 2005, 157–158.).
 Felsőbb leányiskola, magánereőből, 1869–1870, Boór-ház, volt Domonkos u. 13.; városi alapítás: 1871, először a Hátsókapu 2. Ihász-házban működött (SSz. 1943, 65–68.), saját épülete: Deák tér 32., 1885, építész: Hausmann Alajos, tornaterme: 1905 (ma: Nyugat-magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézet) (SSz. 1966, 239–245.; SSz. 1973, 253–257.; Németh I. 2005, 123–126.).
 Állami Polgári Leányiskola, 1918–1947, Fövényverem u. 21. (ma: 25.). (Németh I. 2005, 72–73, 141–142.).

Magán / Private

Csöndes-féle iskola (Csöndes Ferenc), Pócsi u. 25., 1869–1893. (1893-tól: Kereskedelmi iskola) (SSz. 1996, 208–227.; Németh I. 2005, 78–81., 159–160.).
 Lähne-intézet (Lähne Frigyes), Bécsi út 21., 1853–1918 (SSz. 1972, 228–245., 289–307.; Németh I. 2005, 78–81., 160–162., fotó: SSz. 1972, 228–245., 289–307.)
 Manninger-féle Erdei Iskola, Bánfalvi út, 1918 (ma: Doborjáni Ferenc Speciális Oktatási, Nevelési Intézmény).

18.4 Főiskola, egyetem / Colleges and Universities

Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara, alapítva: 1735, Sopronba költözik: 1919, Bajcsy-Zsilinszky u. 4. (ma: Nyugat-magyarországi Egyetem).
 Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Kar, elődje: Teológiai Akadémia, Evangélikus Liceummal közös épületben 1892–1923, Hittudományi Kar megalapítása: 1923; új épületben a Deák tér keleti végén, tervezte: Sándy Gyula (1929–1930): 1930–1951 (ma: Deák téri Általános Iskola; SSz. 1998, 135–139.).

18.5 Árvaházak és kisegítő intézmények / Orphanages and auxiliary institutions

Voss-féle árvaház, Halász u. 38., Voss Dorottya alapítványaként 24 katolikus árva számára. 1772-ben nyílt meg, eklektikus homlokzat, 1945-után megszűnt (Bán 1939, 371–372.). Az épület egyik sarkába építve: Árvaházi kápolna (Szenháromság-kápolna), rokokó (fotó: SSz. 1958, 314–318.).
 Evangélikus árvaház, Halász u. 9., 1858, romantikus.
 Mária Josephinum Intézet, Bécsi u. 7., 1905 (Johannita kolostor, ld.: 9 Egyházak). Széchenyi fiúotthon, Cseresznye sor, 1907.
 Evangélikus Liceum Diákothton, Hunyadi u. 8., 1934.
 Domonkos diákothton, Mátyás kir. u. 18., 1938.
 Domonkos diákothton, Gesztenye sor 2., 1943.
 Főiskolai diákothton, Ady Endre u. 5., 1944,
 Siketnéma Intézet, Uszoda utcai óvodaépületben, 1904–1909; Tóth Antal u. 1., 1910-től napjainkig, építész: Hajós Alfréd (SSz. 2001, 118.; fotó: uo. 121.; Szakály 1989, 65–69.; Németh I. 2005, 155–156.)
 Simon Elemér Vöröskeresztes Otthon, Löver krt., 1938, 1944-ben elpusztult.
 Tornacsarnok, Paprét, 1867 (SSz. 1969, 364–365., fotó: SSz. 1985, 219.).

19 Különleges jogállású lakóépületek /

Residential buildings of special status

19.1 Egyházi tulajdonú lakóépületek / Residential buildings owned by ecclesiastical bodies

Katolikus / Roman Catholic

Javadalmas házak és egyházi intézmények az adójegyzékek bejárás sorrendjében (összeállította: Dávid Ferenc)

Ld. a B.1.1 térképet és a hozzá tartozó kommentárt.

Várkerület 25. Thirring 1941, 53.: 1734-ben katolikus konventház; 1526-ban: *czecha animarum*; a ház első ismert említése adó-, illetve bordézsmajegyzékben: 1454 – *Allerseelen zech*: Házi II/4. 4. (Másképp: Mollay 1994–1995, 266–302.; a katolikus konvent háza az Allerseelen-zech házával azonos: Bán 1939, 280.). A ma álló épület utcai része: 1733, udvari hátsó oldal: 1735.

- Várkerület 31. A Kaleschiák-jegyzékben nem szerepel. Thirring 1941, 54–55.: 1734-ben polgári tulajdonban. 1526-ban: *dominus Andreas* (Steuber a Szt. Mihály-templom Tizenkét Apostol-oltárának papja: Házi 1939a, 111.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1424 – *her Hanns Winter*: Házi II/2. 321. (Nem céh-házként tárgyalja: Mollay 1994–1995, 195–198.)
- Várkerület 39. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Barbarae Domum habet in Foro*. Thirring 1941, 55.: 1734-ben *Beneficium ad S. Gerhardum (S. Barbaram)*. 1526-ban: *dominus Vdalricus* (Vlrich Raidel a Szt. Jakab-templom oltárának beneficiátusa: Házi 1939a, 129.) A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1465 – *her Gilig* [Schwarz]: Házi II/4. 245. (mint Várkerület 35. sz. házat tárgyalja: Mollay 1994–1995, 205., 208.)
- Szentlélek u. 1. Kaleschiák-jegyzék: *Altare Visitationis B. Virginis Mariae Domum habet Beneficium e regione S. Spiritus in Platea Rosengassen in angulo qua itur ad forum*. Thirring 1941, 126.: 1734-ben: a bánfalvi pálosok conventusa (*Pauliner Beneficiat*) és *Beneficium B. Virginis Annunciatae*. 1526-ban: *Dominus Pancratius Greiner* (a Szt. Mihály-templom Sárlos Boldogasszony-oltárának beneficiátusa: Házi 1939a, 99.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1426 – *dominus Christanus*: Házi II/2. 351.
- Szentlélek u. 3. Thirring 1941, 126.: 1734-ben *Spitalhaus*. 1526-ban: *Dominus Erhardus* [Gatterhofer]. A házat 1550 előtt csatolták az ispotályhoz (Bán 1939, 19.)
- Szentlélek u. 5. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Crucis Domum habet in Rasengassen*. Thirring 1941, 126.: 1748-ban *Beneficium ad S. Crucem*. 1526-ban: *dominus Vdalricus* (Hendorfer a Szt. Mihály-templom Szt. Kereszt-oltárának beneficiátusa: Házi 1939a, 104.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1424 – *her Mathes presbiter*: Házi II/2. 322.
- Szentlélek u. 13. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S[antis]simae Trinitatis Domus... in Platea Rosengassen*. Thirring 1941, 127.: 1757-ben *Beneficium ad St. Trinitatem*. 1526-ban: *dominus Bartholomeus*. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1424 – *Dyetricus Gaunesdorffer*: Házi II/2. 322. A házat Dietrich Gansdorfer, a Szt. Mihály-templom a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek oltárának javadalmasa hagyta az oltárjavadalomra misealapítványként. Az alapítványt a Szt. Mihály-templom Szentháromság-oltárának alapítványával egyesítették, s a két javadalom beneficiátusai használták. (Gömöri–Gergelyffy–Muszik–Markl 1977, 147–273.)
- Szentlélek u. 2. Thirring 1941, 127.: 1766-ban plébánia. A városplébánia 1370 táján költözött erre a telekre; ugyanitt: papi könyvtár a Szt. Lélek-kápolna mellett, feltehetően az 1430-as évektől (Házi 1939a, 28.); pénzadományok: 1476, 1494, 1509 (Házi II/1. 186., 243., 315.), könyvadomány: 1520 (Házi II/1. 355.) (Mollay 1989, 22.); katolikus paplak, 1830, tervezte: Hild Vencel, kivitelezte: Hild Ferdinánd.
- Sas tér 13. Kaleschiák-jegyzék: *Altare Sancti Martini. Domus... penes Parochiae atrium*. Thirring 1941, 131.: 1757-ben *Beneficium ad S. Martinum*. 1526-ban: *dominus Wolfgangus Rauscher* (a Szt. Mihály-templom Szent Márton-oltára, a Szt. Lélek-kápolna Szent Péter és Pál-oltára, valamint a Boldogasszony-templom Szt. Kereszt-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 112.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1426 – *dominus Vlricus*: Házi II/2. 351.
- Fövényverem u. 5. Kaleschiák-jegyzék: *Altare Quatuordecim Auxiliatorum. Habet... Domum Altaris in cujus Locum jam Collegium aedificatum est*. Thirring 1941, 150.: 1734-ben Öreg [jezsuita] kollégium. 1526-ban: *dominus Petrus* [!] *Schwartz* (a Szt. Mihály-templom Krisztus teste oltárának papja, amelynek kegyura a város: Házi 1939a, 97.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1496 – *her Hans Edelman*: Házi II/5. 71.
- Fövényverem u. 5. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S[anctis]simi Corporis Christi*. Thirring 1941, 150.: 1734-ben Öreg [jezsuita] kollégium. 1526-ban: *fraternitas sacerdotum ibid. dominus Paulus* (a Szt. Mihály-templom Krisztus teste oltára a papi céhé: Házi 1939a, 94.). A ház egyházi, illetve céh kezelésbe kerülésének adata: a Fövényvermen, her Hans Edelman alapítványi háza mellett fekvő házikó megvásárlására a város 1510-ben adott engedélyt a papi céhnek (GedB 206. sz.).
- Jégverem u. 1. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Ruperti*. Thirring 1941, 156.: 1757-ben *Altes Schulhaus*, 1766-ban *Beneficium ad S. Rupertum (Gerhardum) vulgo altes Schulhaus*. 1526-ban nincs azonosítva. Az iskola, amelyet Thirring adata megjelölt, 1665-ben épült a plébánia telkén. A Szt. Rupert beneficium a 18. században a városplébános javadalma volt. (Bán 1939, 205., 336., 419., 422.)
- Jégverem u. 2. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Dorotheae*. Thirring 1941, 156.: 1740-ben *Beneficium ad S. Dorotheam*. 1526-ban nincs azonosítva, középkori előzménye nem ismert.
- Szent Mihály u. 1–3. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S[anc]torum Trium regum. Domus est a regione Scholae Germanici ruinoso*. Thirring 1941, 157.: 1757-ben *Beneficium Sanctorum Trium Regum*. 1526-ban: *dominus Georgius* (Saphenberger, a Szt. Mihály-templom Háromkirályok-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 108.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1463 – *Circa dominum Konradum: List Gengel*: Házi II/4. 186. A ház egyházi, illetve céh kezelésbe kerülésének adata: Dávid 1974, 128–145., Mollay 1989, 126–148.
- Szent Mihály u. 8. Thirring 1941, 166.: 1748-ban katolikus iskola. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1431 – *Nikel gegen der schul*: Házi II/2. 422. Míg a plébánia a Szent Mihály utca elején fekvő telekről a Szentlélek utca – Sas tér – Dorfmaister utca közti telekre, a városplébános számára épített Szt. Lélek-kápolna mellé költözött 1370 körül, az iskola az eredeti telkén maradt, s eredeti céljának megfelelően használták a legújabb korig. (Mollay 1989, 23–24.)
- Szent Mihály u. 4–6. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S[anc]torum Apostolorum*. Thirring 1941, 165.: 1748-ban *Beneficium 12 Apostolorum*. 1526-ban: *dominus Leonhard Henngst*, régebbi nevei: *Beneficium bei der Schuel, Hohensinner Stift nachst Vnder der schuel*. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1424 – *dominus Johannes Gobel*: Házi II/2. 353. (Mollay 1989, 36–40.)
- Szent Mihály u. 2. Kaleschiák-jegyzékben nem szerepel. Thirring 1941, 165.: 1748-ban *Beneficium S. Corporis Christi*. 1526-ban: *dominus Clemens* (Knopf a Szt. Mihály-templom Mindenszentek-oltárának és a Szt. Lélek-kápolna Szent Erasmus-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 106., 129.; régebbi neve: *Beneficium alte Pfarrhof* vö. GedB 303. sz. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1424 – *dominus Kristannus*: Házi II/2. 326. (Mollay 1989, 21–35.)
- Halász u. 1. Kaleschiák-jegyzék: *Altare Nativitatis beatissimae Virginis. Domum Beneficiatam habet in Fischergassen*. Thirring 1941, 182.: 1766-ban *Beneficium ad B. Virginem natam*. 1526-ban: *dominus Christoforus* (Sol a Szt. Mihály-templom Kisboldogasszony-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 102.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1496 – *her Wolfgang Windpessinger*: Házi II/5. 72. A Szt. Mihály-templom Kisboldogasszony-oltára javadalmas házának telkét – mint ez a telekkiosztásból érzékelhető – az alapítvány létrejöttét (1485/6) követő években vágták le a Szent Mihály u. 2. és 4. telkéből. Az oltárjavadalmas ház korábbi előzmény nélkül, egységes szerkezetben épült fel hamarosan úgy, hogy egyik vége a Szent Mihály u. 2. sz. ház falához csatlakozik. E tényről Mollay Károly nem ismert fel, s ennek megfelelően a Szent Mihály u. 2., Szt. Mihály u. 4/6., Halász u. 1. és Halász u. 3. adatait helyrajzilag nem pontosan azonosította. Vö. Mollay 1989, 205–212.
- Halász u. 3. Kaleschiák-jegyzék: *Benef. S[anc]ti Nicolai Domum habet in Fischergassen*. Thirring 1941, 182.: 1757-ben *Beneficium ad S. Nicolaum*. 1526-ban: *dominus Michael* [Schawer]. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: [1431] 1433 – *dominus Nicolaus*: Házi II/3. 31. (Mollay 1989, 212–216.)
- Balfi u. 17. – Szeder u. 2. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Catharinae Domus Beneficii Schlipper Gassen*. Thirring 1941, 200.: 1748-ban *Beneficium ad Sanctam Catharinam*. 1526-ban: *dominus Thomas* (Radinger az ispotálytemplom Szt. Kereszt-oltárának és a Szt. Mihály-templom egyik Szűz Mária-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 169.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1489 – *her Valentin*: Házi II/5. 6.
- Balfi u. 11–7. Az adó- és bordézmajegyzékek a Balfi utca elején 1426–1468 között egy beneficiátust sorolnak fel, aki bizonyosan a Balfi u. 11–7. közötti javadalmas házak egyikének használója volt.
- Balfi u. 11. – Halász u. 10. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Joannis Bapt. Domum in Fischergassen*. Thirring 1941, 200.: 1740-ben *Beneficium ad S. Joannem Baptistam*. 1526-ban nincs azonosítva. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1489 – *her Jörig Leinbater*: Házi II/5. 6.
- Balfi u. 9. – Halász u. 8. Kaleschiák-jegyzék: *Altare S. Cunigundis Domum beneficiatam a platea Schlipper usque ad plateam Fischergassen*. Thirring 1941, 199.: 1757-ben *Beneficium ad Sanctam Cunigundam*. 1526-ban: *dominus Nicolaus Awer* (A Szt. Mihály-templom Szent Kunigunda-oltárának javadalmasa: Házi 1939a, 116.). A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1496 – *her Paull*: Házi II/5. 72.
- Balfi u. 7. – Halász u. 6. Kaleschiák-jegyzék: *Altare omnium Sanctorum Domus... Beneficiata deserta penes Beneficium Sanctae Cunigundis in Platea Schlippergassen*. Thirring 1941, 199.: 1748-ban *Beneficium omnium Sanctorum*. 1526-ban: *dominus Bernhardus* (Laindel a Szt. György-templom Mindenszentek-oltárának papja: Házi 1939a, 223.) A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1496 – *her Niclas Greyner*: Házi II/5. 73.
- Balfi u. 1. és 3. – Halász u. 2. Thirring 1941, 198.: 1734-ben *Kirchhaus St. Michaelis Archangeli*. A házat, amely a 17–18. században a városplébánia majorja volt, a helytörténet azonosítja azzal a házzal, amelyet a város 1491-ben zárandokok elhelyezésére vásárolt meg: *pilgrämshaws*: 1491 (GedB 32. sz.), Házi 1939a, 151.
- Ikvahíd 2. – Balfi u. 2. Kaleschiák-jegyzék: *Capella S. Elisabethae. Domus Beneficiata existens adjuncta Capellae*. Thirring 1941, 125.: 1734-ben *Kirchhaus – Spitalhaus*, 1740-ben *Beneficium Joannis Baptistae – Kirchhaus – Spitalhaus*, 1748-ban *Beneficium ad S. Elisabetham – Spitalhaus*. 1526-ban: *plebanus hospitalis* [Wolfgang Wetzler]. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1431 – *dominus Stheffanus hospitalis*: Házi II/2. 423.
- Várkerület 41–49. Az 1420–1430-as években a Várkerületnek az Ikvahíd páros oldalához csatlakozó szakaszán rendszeresen két oltárjavadalmas sorolnak fel az adó- és bordézmajegyzékek. Az egyik beneficium az Ikvahíd sarki ház szomszédja volt – Várkerület 41. –, a másik néhány házzal arrébb feküdt.
- Várkerület 57. Kaleschiák-jegyzék: *Fuit Capella Beatissimae Virginis... habet Domum in Foro*. Thirring 1941, 58–59.: 1740-ben *Beneficium Immaculatae Conceptionis B. M. Virginis*. 1526-ban: *Dominus plebanus Beate Virginis*. A ház első ismert említése adó-, illetve bordézmajegyzékben: 1426 – *dominus Johannes Beate Virginis*: Házi II/2. 354.; *im pfarrhof*: 1461 (Házi II/4. 158.).

Egyházi tulajdonú gazdasági épületek

Sóház: a heiligenkreuzi ciszterciek sóárusító helye, Sópia (Orsolya tér déli oldala), a heiligenkreuzi ciszterek privilégiumai: 1195, 1208, 1211, 1233, sóárusítás 1354-ig (Mollay 1993a, XXXIV.), zágrábi püspök háza, *pischhoff von Agrim I haus*: 1379 (Házi I/1. 184.), győri püspökök dézsmaháza (rég. dézsmaház), *zehenthof*: 1427 (Házi II/6. 141.), 1465-ben Salánki Ágoston püspök a városnak adományozza, *in den alten zehenthof*: 1466 (Házi II/4. 250.).

Új u. 28. Új dézsmaház, 1466 (Házi I/5. 219.); 1687, adójegyzék: *Zehethaus, Bischofshof*. 15. század közepétől 1945-ig a győri püspök háza, amelyben a püspöknek járó bortizedet gyűjtötték. A telek déli harmada 1622-ben, Zacharias Michel madártávlati rajzának (C.2.2 tábla) tanúsága szerint még beépítetlen volt. Ezt 1731-ben a püspökház kertjének nevezték (Bán 1939, 345.; Dávid–Goda–Thirring 2008, 105. sz.).

Evangélikus / Lutheran

Evangélikus paplak, Templom u. 10. (Kramapfel-ház), 1766-tól, utóbb 1869-től evangélikus konventi iskola (ld. 18 Oktatás) (Dávid–Goda–Thirring 2008, 40. sz.)

Evangélikus paplak, Templom u. 12. Az épület legkorábbi részei 1400 körüliek, mai homlokzata 1766–1767-ben épült, paplak 1866-tól, ma: Soproni Evangélikus Levéltár (Dávid–Goda–Thirring 2008, 38. sz.).

Evangélikus paplak, Templom u. 17.; rövid leírása: Waigand 1965, 258–259., barokk, paplak 1831-től.

Evangélikus konventház: Szent György u. 12. és 14. A 12. sz. ház 1680-tól, a 14. sz. 1716-tól az evangélikus konvent tulajdonában. Szent György u. 12. 1674–1676 között istentisztelet céljára is szolgált, gótikus, 15. században, átalakítva: 18. században, barokk (Dávid–Goda–Thirring 2008, 56–57. sz.).

19.2 Nemesi tulajdonú lakóépületek / Residential buildings owned by noblemen

Lakótornyok (13. század 2. felében épültek, műemléki kutatással azonosítva.

Vö. Sedlmayr 1986, a tornyok rendszeréről felállított hipotézisét a kutatás nem fogadja el.)

Fő tér 7. (Tábornok-ház), hátsó, belső városfallal egybeépült szárny.

Új u. 4., telek mélységében, a déli telekhatáron.

Kolostor u. 7. / Új u. 10., telek mélységében, a déli telekhatáron.

Kolostor u. 13., telek mélységében, az északi telekhatáron (Dávid–László 1981).

Szent György u. 14. / Új u. 9., bejárata az Új u. 9. felől.

Kora újkori nemesi tulajdonú épületek:

Ákosházi Sárkány család: Fő tér 8., 1558–1613.; Festetics családé: 1719–1869. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 50. sz.)

Erdődy-ház, Szent György u. 16., 17. század közepe: Gr. Erdődy Károly; a Széchényi családé: 1715–1793; Erdődy családé: 19. század elejétől 1910-ig.

Széchenyi-ház, Szt. György u. 18., 1710–1754. (SSz. 1939, 289–290.)

Széchenyi-palota, Széchényi tér 1–2., barokk maghoz alakított klasszicista építkezés, 1792: Széchényi Ferenc megvásárolja, 1851: egységes homlokzat (1827: Hild Vencel terve, Koch építész kivitelezte). (Thirring 1939b, 292–293.; Winkler G. 1988, 43., 109.); említi: [1808] (Fiedler 1943, 15.: *graf Szecsenische haus*).

Kossow-ház, Fő tér 4., középkori eredetű, késő reneszánsz, 17. század vége. 1526: első ismert tulajdonosa a Kolb család (Házi II/6. 416., 436.).

Esterházy-palota, Templom u. 2. (ma: Központi Bányászati Múzeum), 1527 után rendszertelenül szerepel az adójegyzékekben, bizonyára azért, mert a város tulajdonában volt. A városkapitány háza 1574–1608 között, városi tulajdonú ház 1612–1663 között, 1752–1945 között a herceg Esterházy családé. Barokk, mai homlokzata: 1752 után, udvara 17. századi (*Soproni Hírlap* 24 [1937], 276. sz. [1937. december 5.]; Dávid–Goda–Thirring 2008, 44. sz.).

Esterházy-palota, Templom u. 4. (ma: Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar Erdészeti- Faipari- és Földméréstörténeti Gyűjtemény), 1614–1945 között a herceg Esterházy családé, 17. századi építkezések, mai alakja: 1750 k. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 43. sz.).

Bezerédj-ház, Templom u. 6., barokk, 18. századi építkezések, 1708–1773: Schilson családé, 1774–1833 között a Festetics családé, 1833–1849 között a Bezerédj családé (Dávid–Goda–Thirring 2008, 42. sz.).

Prickler-ház, Szent György u. 1., barokk, 18. század vége (Neumayer Lőrinc), a Festetic-ház tulajdonában (SSz. 1942, 117–118., Winkler G. 1988, 215.).

Pejácsevich-palota, Főenyverem 21.

Pejácsevich-ház, Petőfi tér 6., 19. század.

1789–1848: Templom u. 26. is a Pejácsevich család birtokában (Dávid–Goda–Thirring 2008, 31. sz.)

Eggenberg-ház, Szent György u. 12., 1674–1680 között az Eggenberg család tulajdonában, középkori alapokon késő reneszánsz, 17. század 2. fele, részben átalakítva a 19. század elején, udvarában az első emeleten kő szószelek, 1674; említi: Waigand 1965, 364. (Dávid–Goda–Thirring 2008, 57. sz.). ld. 19.1 Evangélikus konventház

Zichy–Meskó-palota, Kolostor u. 11., barokk lakóház, 1725 körül készült homlokzattal, a Meskó család 1715-től, a Zichyek 1830-tól birtokolták (Dávid–Goda–Thirring 2008, 78. sz.).

Lunkányi-ház, Orsolya tér 4., korai barokk, 1944-ben elpusztult (SSz. 1965, 226.: *Freyherr Esterházisch haus*; fotó: SSz. 1963, 227–229.).

19. századi, részben nemesi címet szerzett nagypolgári családok villái

Russ-villa (építető: Russ János), Rákóczi u. 3., Rákóczi utcai szárny: 1855, építész: Handler József; déli szárny: 1879, építész: Handler Nándor; nyugati szárny:

1893, Ludwig Schöne. 1945–2000 a városi zeneiskola működött itt.

(SSz. 1968, 68.; Winkler G. 1988, 100–102.; Winkler G. 2010.).

Lenck–Haller-villa (építető: Lenck Kálmán), Kossuth u. 17–19., 1887, építész: Otto Hofer (Winkler G. 1988, 125–129.; Winkler G. 2010)

Lenck-villa (építető: Lenck Emil), Deák tér 1., 1890, építész: Otto Hofer; 1913-tól a Soproni Városi Múzeum épülete (Winkler G. 1988, 125.; Winkler G. 2010).

Flandorffer-villa (építető: Flandorffer Pál), Kossuth u. 10–12., 1892, építész: Otto Hofer (Winkler G. 2010)

Kleiber Mózes villája, Kossuth u. 26., 1906, építész: Schiller János (Winkler G. 2010.).

19.3 Városi tulajdonú és egyéb különleges státusú épületek (1810) / Residential buildings in municipal ownership or of other special status (1810)

Összeállította: Kücsán József. Forrás: Városi adójegyzék, 1810.

sorszám	Épületek, amelyek után 1810-ben nem fizettek adót a városnak	Utca	Házszám	Házszám 1810-ben
1	Városi marhapásztor lakása	Élesszög	x	174.
2	Városi gárdistalak	Újteleki utca	52.	175.
3	Ezredes kvartélyház	Ógabona tér	x	207.
4	Katolikus konvent	Rózsa utca	19.	245.
5	Városi gárdistalak	Bécsi utca	15.	282.
6	Városi plébánia	Szentlélek utca	2.	321.
7	Gyepmester lakása	Szent Mihály utca	39.	345.
8	Városi gárdistalak	Szent Mihály utca	30.	346.
9	Városi gárdistalak	Szent Mihály utca	30.	347.
10	Városi serház	Balfi utca	5.	439.
11	Városi marhapásztor lakása	Balfi utca	59.	467.
12	Városi gárdistalak	Balfi utca	70.	468.
13	Városi major	Várkerület	43.	507.
14	Arany szarvas vendégfogadó	Várkerület	75.	527.
15	Városi marhapásztor lakása	Magyar utca	17.	579.
16	Városi gárdistalak	Magyar utca	24.	581.
17	Városi gárdistalak	Hátsókapu	1.	19.
18	Városi gárdistalak	Liszt Ferenc utca	x	33
19	Városi színház	Liszt Ferenc utca	x	34.
20	Vármegyeháza	Fő tér	5.	52.
21	Tábornok-ház	Fő tér	7.	55.
22	Toronyőr háza	Előkapu	3.	57.
23	Városi gárdistalak	Előkapu	6.	66.
24	Városi mézszárszékek	Várkerület	8.(?)	15.
25	Városi téglaegető lakása	Balfi kapu előtt	x	62.
26	Városi vágóhíd	Balfi kapu előtt	x	66.
27	Városi szénapajta	Bécsi kapu előtt	x	31.
28	Városi vámház	Pócsi kapu előtt	x	71.
29	Városi kórház	Pócsi kapu előtt	x	84.
30	Városi salétrom- és hamuzsírforrózó	Pócsi kapu előtt	x	100.
31	Vármegyei terményraktár	Pócsi kapu előtt	x	102.
32	Városi téglaegető (beim Zukerangerl)	Pócsi kapu előtt	x	104.
33	Városi puszta	Szt. Mihály kapu előtt	x	49.
34	Városplebános pihenőháza	Szt. Mihály kapu előtt	x	x
35	Városi serfözde	Újteleki kapu előtt	x	16.

20 Közművek, vízvezetékek, kutak / Public utilities, water pumps, wells

A város vízei: általában a vizekről [patakok, halastavak]: Waigand 1965, 264.; a 18. századi állapotokról: Thirring 1939a, 14–15.

Új u. – Belváros csapadékvíz elvezető rendszere, kivezetéssel a keleti kitorókapunál. Térkép 1831: SvT 38. Hátsókapu 2. kertjéből a városárokba vízvezetés (1616): Lackner 2008, cap. XXXV. Templom u. 10.-nél műemléki kutatással megfigyelve (Dávid–Goda–Thirring 2008, 40. sz.).

Mosóhely (*Waschstatt*): Előkapu melletti várak-részben, régi Várkerület 29. mögött, *neuangelegte Waschstatt beim vordern Thor*: 1756 (Gamauf); térkép 1750–1764: SvT 33. (Ld. C.7.1 térkép); 1789-ban áthelyezik az Ógabona tere a Lackner K. u. helyén állott kaszárnya kertjébe, 1870-es évekig ott (Csatkai 1938, 169–170.).

Zsilip a Rák-patakon (Zsilip utcánál), térkép 1838: SvT 40. (Ld. még A.1.1 és A.4.1 térkép)

Posztosok árka az Ógabona tér és az Újteleki utca telkei között (Dávidházy 1995) (ld. A.3.4 térkép).

Lóúszató (*Schwemme*) – Rózsa u. bal oldali házioránának végénél, *das öd gemeir bey der Swem*: 1502 (Bb. fol. 61.).

Lóitató – uo., *trenkch*: 1389 (Házi I/1. 226.).

Közkutak:

Fő tér. 6 előtt: *prun gmainer stat auff dem Platz vor herr Iban Michael hauss*: 1524 (Házi II/5. 437.); említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.

39. ábra. Anton Sigel: Az Ikva a Festőköznél (1836). Akvarell
Fig. 39. Anton Sigel, *The Ikva brook at Festőköz (Färbergassl)*, 1836. Aquarelle
Szépművészeti Múzeum, Budapest, K.2001.15

Ferencsek kútja – *munchprunnen*: 1538 (Házi II/2. 258., Holl 1979, 131.)
Háromház téren: említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.
Szent György utcában: említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.
Orsolya tér 5. előtt: említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.
Fegyvertár utcában: említi 1742 k.: Bél 2006, 170–171.
Mészárosok utcájában (Házi II/2. 258.)
Pócsi utcában (*Stainprun*: 1528. évi Szkv. fol. 92.)

Város határában:

Kolnbrunn – *umb ein sayll tzwm Kolbmprwnn XII kreitzer*: 1522 (Házi II/5. 312.) Id. 23.1 Dűlök: Kolnperg.
Felberbrunn – *weingarten bey dem Velberbrunn*: 1424 (Házi II/1. 29.), Id. 23.1 Dűlök: Felberbrunn.
Sand Agathen prün: 1403, Szt. Margit-kápolnánál (Házi II/1. 148.).
Studenten Bründl: Deákkút.

Szökőkút:

Várkerület, Ikvahíd környékén, említi 1742 k.: Bél 2006, 82–83., 186–187.;
leírása: Waigand 1965, 264.; Csatkai–Dercsényi 1956, 318–320.

Vízmű és Jéggyár, 1896. Bécsi út 1. (SSz. 1985, 140).

Gázvilágítás: 1866-tól.

Gázgyár (később: Világítási és Erőátviteli Vállalat), Táncsics M. u. 12., alapította:
Soproni Légszszvilágítási Rt. néven Flandorffer Ignác, 1866 (SSz. 1942, 156.,
SSz. 1967, 30–42.).

Villamos áramfejlesztő telep (Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat), alapítva:
1898.

21 Közlekedés / Traffic

Hidak vö. 12 Erődítések, a hidakhoz tartozó kapukról)

Előkapu hídja

Hátsókapu hídja

Híd (és gyalogkapu) az olaszbástya mellett, ami kivezetett a délnyugati
külvárosba, épült: 1710, illetve 1728 (Bél 2006, 156–157.; Waigand 1965,
261–262.).

Kőkapu hídja, Ikván a Kőkapun kívül, a mai Festő köz hídjánál, épült:
valószínűleg 16. század eleje, lebontották: 1787 (Petz-krónika, idézi
Heimler 1936; Payr-krónika 1942, 75., 451. j.

Ikvahíd – *Spitolpruk*: 1404 (Házi II/2. 298.); említi 1742 k.: Bél 2006, 184–185.;
Fiedler, 1943. 13–14.

Csapóhíd – *bey der schlachprük*: 1392 (Házi I/1. 239.); *ausser prügken peim
Hinderntör*: 1427 (Házi II/2. 396–397.); *slechprükgy pey dem Hindertor*: 1427
(Házi II/2. 395.); *pey der newn slachpruckh*: 1483 (Házi II/1. 207.),
a Hátsókapu előtt.

Rák-patak hídja: kőszegi út és sárvári út kereszteződésében, az elágazás város
felőli oldalán, térkép 1848: SvT 43.

Pócsi-domb alatti két híd (Ikván), *czwo prugken vntterm potscha*: 1489/1502
(Gb. 123. sz.).

Gázló a Pócsi-domb alatt: *hinder Sand Leonhartsperg bey dem Klainen Furtlin*:
1521 (GedB 313. sz.), Id. 23.1 Dűlök: Kleine Furth.

Gázló az Ikván a Szélmalom kapu előtt: *erdtrich oberhalb der Müll vor dem
windtmüllthor, zwischen beder pächl oberhalb des furt, so in die
khrautgärten geet*: 1541 (Gb. 660. sz.), Id. 23.1 Dűlök: Furth II.

Kőhíd (ma: Sopronkőhida) – *in parte inferiori pontis lapidei*: 1428 (Házi II/2. 370.),
Sopron–Pozsony közti országút és a Rákos-patak találkozásánál épült
kőhíd.

Vasút / Railway

Kiépített vonalak:

1847-től Sopron – Bécsújhely

1865-től Sopron – Kanizsa

1876-tól Sopron – Győr

Déli pályaudvar, 1847, átépítve: 1904 (képét ld. 1854-ben: C.5.3 tábla).

Győri vasút fogadóépület (GySEV pályaudvar), 1884, építés: Schärmár János,
új fogadóépület: 1900 k., építés: Ullein József.

GySEV palota, Mátyás király u., 1898, építés: Pósel Gyula.

Villamos 1900–1923 között működött, útvonala: Déli (MÁV) vasút állomása,
Kossuth utca, Újteleki utca, Ógabona tér, Várkerület, Széchenyi tér,
Erzsébet utca, Deák tér, Mátyás király utca, Győr-Sopron-Ebenfurt vasút
állomása. Egy külön szárnyvonal vezetett a déli pályaudvarról a sörgyárba,
egy másik pedig a Pannoniától az Ötvös utcán, a Magyar utcán és a Győri
úton át a vágóhídhöz (Schindler 1942, 259–260.).

22 Természeti képződmények / Natural features

ld. A.2.1 és A.2.2 térképek továbbá C.10.1 tábla (SvT 195)

22.1 Hegyek, dombok / Hills

Alom-hegy / Streuberg, lealacsonyodó része: Nándor-magaslat / Ferdinandshöhe
– cserkészkápolnával, sopronbánfalvi kőfejtő (Firbás 1957, Ruhmann
1990).

Aranyhegy / Goldberg – Az evangélikus temető közeli téglagyáraknál, 232 m
(Ruhmann 1990, 48.).

Asztalfő, Urak asztala / Herrentisch – a legnyugatibb pont.

Bécsi-domb / Wiener Berg – *Hochgericht*: 1595 (Tjk. SM II. 86.), a dombon levő
akasztófás vesztőhely után; Galgenberg, am Gericht, Gerichtshügel
17–18. század, Vesztőhely: 1836, 1843. Az akasztófát 1853-ban
távolították el, a Bécsi-domb név utána lett használatos, keleti nyúlványa:
Koronázódomb, 248 m (Csatkai 1937a, 60.; Ruhmann 1990, 48.).

Borsó-hegy / Arbes Hügel – A Felső-Tödl és Lépesfalva közti csúcs, 400 m. Egy
1910 körüli német feliratozású térképről átmásolt, de 1922 körüli magyar
feliratú térképen Borsóhegy, az 1931-es térképen névtelen (Heimler
1936 térképmell., Ruhmann 1990, 48.).

Dalos-hegy / Warisch Berg, Varasriegel Sängenberg – a Warisch fölötti csúcs,
401 m. Oldalában páholy, Sängenstein (Ruhmann 1990, 48., SvT 342.).

Egeredi-domb ld. 23.1 Dűlök: Egered

Első-, Második-, Harmadik-, Negyedik-halom / Erster-, Zweiter-, Dritter-,
Vierter Riegel – a Hidegvíz-völgytől északra (Firbás 1957).

Fáberrét / Faberwiese – közelében Héttbükkfa / Siebenbuchen (SvT 342.),

Felső-, Alsó-Tödl / Ober-, Unter-Tödl – Görbehalomtól északra (Firbás 1957).

Gödölye-bérc / Kitzingriegel – Fertőrákostól északra, keleti lábánál Mithrász-
barlang, déli része Boglár-hegy / Schmalzberg, északi része Réti-bérc és
Ház-hegy.

Görbehalom / Bogenriegel – a Fehér út mellett, lábánál a Pisztrángos-tó (Firbás
1957).

Havas-bérc / Almesriegel

Haraszt-lejtő / Laubleiten – a Dalos-hegy keleti hegylába (Firbás 1957, SvT 342.).

Harkai-csúcs / Kogelberg – Harkától északra.

Ház-hegy / Häuslerberg, Hausberg – (Heimler 1936 térképmell., Firbás 1957).

Istenszéke / Himmelsthron

Kahle Leithen – *Kalt Leuten* (városi kataszteri térképen, SvT 1/6.). Ma névtelen
lejtős gerinc, a volt Hubertusi Vadászaktól északkeleti irányban
Sopronpuszta felé, 203 m (Ruhmann 1990, 48.).

Károly-magaslat / Karlshöhe, korábban Váris-hegy / Warischberg – (SvT 342.).

Kőhegy / Steinberg – a 84. sz. főút mellett, Kópházától északra.

Kurucdomb / Pócsi-domb – Pócsa, *auf dem Ungrischen Potschan*: 1403 (Házi II/1.
148., vö. Mollay 1993a, XXXVII.); Sand Leonhartsperg [Szt. Lénárd-kápolna
után]: 1521 (GedB fol. 229.), *D. Leonhardi, colli cognomini*: 1742 k.
(Bél 2006, 148–149.); Kurucdomb az 1705. évi kuruc ostrom után;
Redouten Berg (Ruhmann 1990, 48.); *Krutzenberg* (városi kataszteri
térképen, SvT 1/13.), 232 m, vö. 23.1 Dűlök: Pócsa.

Loos-oldal / Loosmais – Görbehalomtól északnyugatra (Heimler 1936
térképmell.).

Löver, Löverek, Alsólöver, Felsőlöver / Unterlöwer, Oberlöwer – *terra Luer*: 1265
(Sopronm. Oklt. I.29.); *de vico Luer de suburbio Supruniensi, cives de Luer*:
1304 (Sopronm. Oklt. I.65.); *lebärn*: 1390 (Házi I/1. 230.); *via regia ducens
ex civitate nostra Soproniensi per pomonthorium Leber sic dictum usque
ad ipsum Wondorff*: 1482/1653 (Házi II/6. 258.); *Lewërperig*: 1526 (Házi II/2.
17.). Id. 23.1 Dűlök: Leberberg, névmagyarozattal.

Magas-bérc / Hochriegel, Höherriegel – a Soproni-hegység legmagasabb pontja,
557 m.

Nap-hegy / Sonnenberg – Harkától nyugatra (Ruhmann 1990).

Nyíres, Muck – korábbi kilátó, panzió, egykori határőr őr.

Pinty-tető, a Szárhalmi-erdőben, 261 m Id. 23.1 Dűlök: Finkenkogel.

Poloskás-bérc / Wanczigriegel.

Pócsi-hegy / Potschyberg – az Alsólövertől, Egeredi-dombtól délre (SvT 342.).

Rókaház-domb / Fuchsenkogel – a Dalos-hegytől keletre (SvT 342.).

Sánc-hegy / Redutten – Bánfalvától délre, rajta kelta és kuruc kori sáncok
(Heimler 1936 térképmell., Firbás 1957, Nováki 1997).

Sandbühel – *penes montem Sandpuhl*: 1494 (Házi II/6. 138.),
a Szt. Mihály-templom előtt, Id. 23.1 Dűlök: Sandbühel.

Seprűkötő / Besenbinderin

Sörház-domb / Brauriegel – az Alsó- és Felsőlöver között (SvT 342.).

Szabaderdő / Freiwald

Szarvas-hegy / Hirsch Berg – helye az I. katonai felmérésen délre és keletre
rajzolva, tehát pontatlanul bejelölve, 504 m (Ruhmann 1990, 48.).

Szárhalom ld. 23.1 Dűlök: Zarhalm.

Tövissüveg / Dornhappel – a Mucktól délkeletre (Firbás 1957).

Ultra, Kis-Ultra / Ultra – Görbehalom mellett (Heimler 1936 térképmell.,
Firbás 1957).

Vas-hegy / Eisenberg – a Bánfalvi kolostor felett magasodik, két magaslata közül
az alacsonyabban ül a Gloriette-kilátó (SvT 342.).

Vörös-bérc / Rotherriegel – a Hidegvíz-völgytől délre (Firbás 1957).

Várhely / Burgstall – őskori sáncvár, 483 m, ld. a topográfiai tanulmány őskori részét.

22.2 Patakok, folyók, források, völgyek / Brooks, rivers, fountains, valleys

Deákkút / Studentenbründl – egy időben Magyar-kútnak is hívták, már a 18. században említik (SvT 342., Firbás 1957, Firbás 1959).
Deákkúti-völgy / Studentengraben (SvT 342.).
Farkas-árok / Wolfsgraben – Brennbergbányától nyugatra (Firbás 1957).
Ferenc-forrás / Jägerbründl – korábban Vadász-forrás (Firbás 1957).
Füzes-árok / Felbergraben – a Kecse-patak völgyének felső szakasza (SvT 342.).
Hermes-árok / Hermesgraben
Hidegvíz-forrás / Kaltes Wasser – a Rák-patak eredete, a legbővizűbb forrás a hegyvidéken (Firbás 1959).
Hidegvíz-völgy / Kalte Wasserstand, Kalte Wassergraben – a Rák-patak eredete (Heimler 1936 térképmell., Firbás 1957).
Iker árok / Zwiegraben (Firbás 1957).
Ikva patak – *iuxta aqam Icoa*: 1245 (Sopronm. Okt. I.20.); *in fluvio Eyka*: 1337; 1353 (Sopronm. Okt. I.139., 239.); *Jhenhalb des wassers Eüka genannt...*, *Jhenhalb der Eüka*: 1524 (GedB 325. sz.); *fluvius Tha'cha*: 1494; *Müll... auf der Tätscha*: 1528 (Gb. 485. sz.). Deccard János Kristóf (1686–1764) soproni polihisztor a Sopronon átfutó patakok leírásában még Tasche alakban ismeri (Németh S. 1943, 148.). Ezt a soproni szakaszon kiszorította a johanniták által az Ikva hídján létesített ispotályról (ld. 9 Egyházak: Ispotály) elnevezett *pach bei dem spitl*: 1528, *Spitlbach*: 1542 (SSz. 1992, 234., Gb. 119r, 122r). (Mollay 1992b, 234., 3. j.) (39. ábra).
Ikva árka – Sopron és Dánielcenk (Nagycenk) közti országúttól délre levő berek nagy és száraz árkába esős időben a Sopronból folyó Ikva vize ömlik, *in quoddam fossatum magnum et siccum scilicet meatum aque Ikwa vocate tempore pluviali de Sopronio fluentis*: 1429 (Házi II/2. 400.).
Kánya-szurdok / Eyergraben, Eiergraben (Firbás 1957).
Kecse-patak / Gaisbach (SvT 342.).
Kecse-patak völgye / Gaisbachgraben (SvT 342.).
Köves-árok / Steingraben (Heimler 1936 térképmell.; Firbás 1957)
Loos Bach – Lépesfalván folyik be az Ikva felső szakaszába.
Liget-patak – az Ikva mellékveze, Ágfalva patakja.
Madár-árok / Vögelgraben – a Várhely keleti oldalában.
Malom-patak / Mühlbach – *wisfleckh Zwischen den khrautgärten vnd dem Müllpach, oberhalb des Furt daselbs vor dem windtmüllthor*: 1546 (Gb. 154r). Az itt említett Mühlbach 'Malompatak' a későbbi Gsalzenbach (1836/37. évi telekkönyv), amely az Ikva patakba ömlik, a Furt pedig út, amely a Szélmalom (utóbb Bécsi) kaputól vezetett erre a területre.
Ólom-árok / Bleigraben.
Rák-patak/ Bánfalvi-patak – a Röhrel Bach a Görbehalom és Tödl közötti völgy-szakaszra vonatkozik. Forrása a Hidegvíz-forrás, az Ó-brennbergi völgyben a patak egyesül a Kovács-patak vizével, balra fordul, és e ponttól kezdve vízhozamát a kizárólag jobbról, a völgybe torkolló ún. „árkok” (Köves-, Tolvaj- és Tacs-) patakjai növelik. Az így felduzzadó Rák-patak követi a Brennbergi-völgy kanyargásait. 276 m szintmagasságon befogadja a Tolvaj-árok patakját és 1200 méterrel lejjebb a Tacs-árokból kifolyó patak vizét. A 17. századtól az 1950-es évekig itt működött – a volt Úttörőtábor és Erdei Iskola között – az a duzzasztógát és zsilip, amely az ún. „Malompatak” vizellátását biztosította (Ruhmann 1988).
Rámel-árok / Rammelgraben (Heimler 1936 térképmell., Firbás 1957).
Rastgraben – Bánfalva, a Hósi temető völgye (SvT 342.).
Savanyúkút / Sauerbrunn – Balf északi határában.
Sós-patak – az Ikva mellékveze a Soproni-medence északnyugati részén.
Tacs-árok / Tatschygraben, Totsigraben, közelében magyarul ismeretlen: Rastgraben, a Sánc-hegy és a Vas-hegy között (SvT 342.).
Teichgraben – Bánfalvától délre (SvT 342.).
Tej-forrás / Milchrahm Bründl – a Váris közelében, 1944-ben bombatalálatot kapott, ma már nem működik (SvT 342., Firbás 1957, 1959)
Tolvaj-árok / Diebmannsgraben – felső szakasza Bükkfafürás-árok (Heimler 1936 térképmell., Firbás 1957).
Tómalom-patak / Aytenpach – Tóalmi-völgyben folyó patak – *unacum aqua fluente, que dicitur Aytenpach*: 1428 (Házi II/2. 370.).
Új-hegy / Neuberg – Balftól északra.
Vadkan-árok / Saugraben – Brennbergbányától nyugatra (Firbás 1957).
Virágvölgy / Blumental – Soprontól északra, a Koronázódomb és a Bécsi-domb ölelésében (Varga 1999).
Zeisel-patak – az Ikva Somfalva–Sopron közti szakasza, a Zeißel M(ühle) / Zeisel-malomról (Ürge-malom), amely az Ikván a régi vízműtől kb. 600 méterrel nyugat-északnyugatra állt, néhány 20. század elején készült térkép Zeisel-pataknak nevezi.

22.3 Tavak / Lakes

Béka-tó / Viehtränke – A Váristól délkeletre (SvT. 195.).
Nagy- és Kistómalom – Obere und Untere Teichmühl (helyesen: Deichtmühle, a 'deicht', duzzasztógát szóból), Pinty-tető alatti völgyben; mesterséges tó, halastó céljára létesítették. Nováki római eredetűnek tartja (SSz. 1958, 63–66.), Mollay szerint az 1470-es évek második felében vagy az 1480-as években, Ulrich Herb polgármester kezdeményezésére (Mollay 1992a, 150–151.), *Teicht in Aëdtengraben gelegen, der auf gemeiner stat grunt gemacht ist warden*: 1491 (GedB 32. sz.); megújítása: *den öden teicht inn Aëdtengraben möchten wider machen lassen. Aus demselben teicht möcht man alsdann mit der zeit den großen teicht auch pauen oder weg furnemen, damit die teicht wider in pau gebracht werden, auf das die ir notdurfft baß ausrichten möge*: 1533 (Házi II/2. 232.); Teich Mühle, Deichtmühle: 1553, malom kevéssel ezelőtt létesülhetett; *beede Teucht vor Michael Thor*: 1647 (Szkv. 15.).

Tó a Szt. Lénárd-domb alatt, a domb és az Ikva között: *extra suburbium eiusdem civitatis iuxta quendam lacum sive stagnum*: 1486 (Házi I/6. 41.).
Tölgyesmocsár / Grüne Laken – a Füzes-árok középső szakasza (Firbás 1957).

22.4 Erdők / Woods

Ágfalvi-erdő / Agendorfer Wald – a Rák-pataktól északra (Ruhmann 1990).
Dudlesz-erdő / Dudlers Wald – Kelénpatak községgel együtt 1416-ban a bécsi Weisbacher családtól vásárolták meg (ld. 4.2 Bekebelezett területek: Kelénpatak); tiloserdő: *Item auch ist betracht, das der wald im Durlos furbaser gehait sol werden vnd panholcz sein, vnd wer ausserhalb der herren willen darin fert, den wil man an leib vnd an gut swerlich straffen*: 1455 (Házi II/2. 177.). ld. 23.1 Dülők: Dudles (vö. Frank 2001).
Fillér-erdő, Garas-erdő / Harkauer Wald – Harkától nyugatra.
Kecsepataki-erdő / Gaisbach Wald (SvT 342.).
Ligeterdő / Auwald – Hidegvíz-völgytől, a Rák-pataktól forrásvidékétől északra (Firbás 1957, Heimler 1936 térképmell.).
Nagy-Füzes, Kis-Füzes / Felber Stand, Klein Felber Stand – a Kecse-patak forrásvidéke (Firbás 1957).
Nuß Wald: Ma névtelen, a II. József-féle térképen a Felső-Tödl (400 m) déli lejtőire bejelölve (Ruhmann 1990, 48.).
Spangenberg – az Alsólőver tetején, a Károly-magaslat lábánál (SvT 342.).
Szabaderdő – Frei Wald – a II. József-féle térképen a Hermes-árokól nyugatra levő dombra berajzolva (Ruhmann 1990, 48.).
Szárhalmi-erdő / Zarhalm, korábbi magyar elnevezése: Cárhalm – *das Caspar Kolb im Zarhalm lassen hagken, die bränntler abgehaut, verkauft vnd den Kogl gar ausgehagkht* 1526: (Házi II/2. 200.); 18. századi térképeken: Zarnhalm Wald, Zarhammer Wald. A mai Laposhegy és Fertőrákos között, Pinty-tető körül, ld. 23.1 Dülők: Zarhalm.
Várisi erdő / Wardusch – *gehulltz im Warduschperg, oberhalb des Leberperg* 1540: (Házi II/2. 271.).

23 Mezőgazdaság / Agriculture

23.1 Dülők (szántó, szőlő, rét) / Fields (arable lands, vineyards, meadows)

Az összeállítás alapja: Mollay 1993a, XIX–XXX., további adatokat ld. ott. A dülők művelési ágak szerint nem különíthetők el, egyazon dülőben szántó, szőlő, rét egyaránt előfordulhatott. (Ld. még C.10.1 tábla)
Aitengraben – *drey Jewchart akchers ob dem ayttengraben, gelegen in dem Holtz*: 1389 (Házi I/1. 226.); *der Teicht in Aëdtengraben*: 1491 (GedB fol. 21.); ma: Nagy- és Kistómalom.
Anger – *weingarten auf dem Anger*: 1397 (Házi II/1. 142.); *penes montem sew promontorium Angrer vocatum*: 1494 (Házi I/6. 138.); ld. még Kreuz, Spital.
Artzgruber – *dye Erczgrub*: 1420 (Házi II/2. 311.); *weingarten in den Ercztgruben*: 1428 (Házi II/1. 45.). A geológiai kutatások kis mennyiségű gypvasércet tártak itt fel (Kisházi 1981, 153.).
Au – *peÿ der aw hat yecz haus ainen chrautgarten*: 1379 (Házi I/1. 183.); *wisen, die Awwisen genannt*: 1529 (Gb. 500. sz.); *wisen beim Awprunn*: 1544 (SVL Lad. G. fasc.1. nr.4.). [‘FluBinsel, Wiese, Landschaft’ jelentésű német szóból], ld. 23.2 Kertek és gyümölcsösök: Káposztáskertek.
Auer – (Kurze-, Lange-) *weingarten bey der Aw*: 1428 (GerB fol. 22.); *wisen beÿ der Awer Weingarten gelegen*: 1500 (Gb. 228. sz.).
Beldles – *weingarten peÿ Polczleÿpawgarten*: 1459 (Házi II/4. 59.); *den neuen sacz in Pettlaspangart*: 1537 (Házi II/2. 106.); *Pedlaspaugartn* 1541: (Házi II/2. 152.).
Bodner – *weingarten im Padner*: 1451 (GerB 91. sz.); *im Parner*: 1486 (Házi II/1. 132.); *der weg, der zwischen dem Parnner vnd Gawgan ist*: 1498 (Gb. 204. sz.).
Bodner-Scheibe – *weingarten gelegen in der Scheiben, under dem Olmunczer*: 1423 (Házi II/1. 162.); *weingarten im Padner, genant die Scheiben*: 1500 (Házi II/1. 263.).
Brunnhüttel – *weingarten im Pwnhartt in dem Dwrlaß*: 1530 (Házi II/2. 44.); *im Durlas in der Brunhuet*: 1533 (Gb. 568. sz.).
Dudles I. – *weingarten gelegen yn dem Hintern Dürlass*: 1402 (Házi II/1. 146.); *vinea Dudlos*: 1473 (Házi II/6. 440.); *im Tules*: 1533 (Házi II/2. 58.); *im Dudles*: 1538 (Házi II/2. 119.).
Dudles II. – *in dem Durlos in der langen schidung*: 1423 (Házi II/2. 245.).
Dudles III. – *im Durlas gelegen in der mittern schidung*: 1446 (GerB 67. sz.).
Dudles IV. – *im Durlos in der vndern schidung*: 1457 (GerB 156. sz.).
Dudles V. – *im Durlos in der oberen schidung*: 1474 (Házi I/5. 325.).
Egelsee – *egker bey dem Egelsee*: 1438 (GerB 29. sz.); *funff jeuch ägker im Igelsee gelegen, nachst neben Kreuzspeckher weg*: 1525 (Gb. 438. sz.).
Egered – *quandam terram castrí nostrí Supruniensis Egered vocatam*: 1284 (UB I. 183.); *Egred*: 1358 (Házi I/1. 115.); *Egrerdy*: 1411 (Házi II/2. 47.); *wisen zu Egrern bey der landstrass*: 1427 (Házi II/1. 38.); *bei dem Ágreenpach vnd nachst dem hofweingarten*: 1531 (Házi I/7. 430., 431.). Ld. Kapuy 1938, 124–132. [Nyíres – Harka – Sopronnyék háromszögben].
Eisner – *weingarten im Eÿsner*: 1473 (GerB 388. sz.); *in Eÿssern*: 1494 (Gb. 163. sz.).
Erdbuger – *weingarten gelegen auf der Erdpurg*: 1424 (Házi II/1. 29.); *in Errpurgkch, XXXII jugera agrorum penes vinearum Errpurg*: 1466 (Házi II/1. 184.); *pawmgarten und dapey zwayundvierczig jeuch akhers zwischen der Erdpurger weingerten und Polczleinspawmgarten gelegen*: 1471 (Házi I/5. 299.).
Felberbrunn – *weingarten bey dem Velberbrunn*: 1424 (Házi II/1. 29.); *Felberprun*: 1428 (Házi II/1. 44.); *im Vellwerprwn*: 1534 (Házi II/2. 89.) [füzekkel (Felber) körülvett kút].
Finkenkogel – *im Zarhalmem... Kogl gar ausgehagkht*: 1526 (Házi II/2. 200.); *Finckhenkogel*: 1551 (Gb. 932. sz.). Ma: Pinty-tető (261 m).

- Freiwiese / Szabadrét– *wisen, genannt die Frey wisen*: 1542 (Gb. 681. sz.); *in terris Sabathreth tres iugera cum seminibus triticorum et unum iuger de pabulo*: 1536 (Házi II/1. 105.).
- Frettner – *weingarten im Fretnërs*: 1413 (Házi I/1. 16.); *im Frettenars*: 1477 (GerB 424. sz.); *im Frettenerß*: 1518 (Gb. 970.4. sz.); *Fröttner*: 1530 (Házi II/2. 49.).
- Furth I. – *XII jeuch äckher pey Fuert zw Sand Michels kirichen*: 1500 (Házi II/1. 264.).
- Furth II. – *erdtrich oberhalb der Müll vor dem windtmüllthor, zwischen beder pächl oberhalb des furt, so in die khrautgärten geet*: 1541 (Gb. 660. sz.).
- Gährenäcker I. – *im Durlös im Geren*: 1474 (GerB 397. sz.).
- Gährenäcker II. – *weingarten im Geren*: 1486 (Gb. 104. sz.); *drey jeuch akchers im Gern*: 1494 (Gb. 163. sz.); *in den Gernäckhern*: 1544 (SVL Lad. G. fasc. 1. nr. 4.).
- Gaißbach – *wisen im Gayzpach*: 1458 (Házi II/4. 58.); *wisen im Gaispach*: 1524 (GerB 478. sz.).
- Gaißgraben – *wisen im Gaisgraben*: 1528 (Házi I/7. 339.).
- Gauger – *I virtail in Gavgan*: 1429 u. (Házi I/2. 379.); *weingarten inn Gawgeren*: 1496 (Gb. 184. sz.).
- Glaser – *weingarten in dem Glaser*: 1456 (Házi II/1. 78.); *im Glasrer*: 1500–1502 (Házi II/6. 275.).
- Graßner – *weingarten bey der Grassen*: 1435 (Házi I/3. 113.); *inn Grassneren*: 1503 (Gb. 266. sz.); *vinea in Magno vallo*: 1518 (Házi II/1. 151.); *im Grassen, zunachst Blasý deýmbl weingarten vnd dem walddt*: 1550 (Gb. 906. sz.) [korai újfelnémet: das tal, die delle 'gehöhlter Teil, Vertiefung, Schlucht'].
- Greisser – *weingarten in den Greussern*: 1409 (Házi II/2. 21.); *in den Greüssen gelegen in dem Durlös*: 1442 (Házi I/3. 223.); *satz in Greissern*: 1537 (Házi II/2. 113.).
- Habnicht – *weingarten in dem Habnicht*: 1423 (Házi II/1. 26.); *Habnit*: 1495 (Házi II/1. 245.).
- Harmler – *weingarten in der Herblerinngrunt*: 1397 (Házi II/1. 142.); *in dem Hërblër*: 1427 (Házi II/1. 37.); *inn Härmelein*: 1502 (Gb. 246. sz.); *Härmmler*: 1510 (Házi II/5. 115.).
- Hausberg – *weingarten am Hausperg*: 1546 (Gb. 796. sz.).
- Heder – *weingartten... inn Hëder*: 1521 (Gb. 395. sz.).
- Hochacker – *acker vnd gefanng, so im Hochackher genennt wird, wie der mit rain vnd march vmbfanngen ist*: 1544 (Lad.G. fasc.1. nr.4.).
- Hofäcker Id. Udvarnok
- Hofweingarten Id. Udvarnok
- Höller – *weingarten in der Hell*: 1455 (Házi II/4. 69.); *im Heller*: 1526 (Gb. 453. sz.).
- Höllersgrund – *weingarten in dem Holdleinsgrundt*: 1428 (Házi II/1. 43.); *Höldleinsgrundt*: 1441 (Házi II/1. 63.); *Hellidesgrundt*: 1529 (Gb. 506. sz.).
- Hutbiegel – *an dem Huetpuchel XIII jeguch habern*: 1420 (Házi II/1. 312.); *awf dem Hwettpyhel*: 1529 (Házi II/2. 33.).
- Ingerler – *weingarten in Vngerlein*: 1437 (Házi II/1. 53.); *vinea in Vngrl*: 1466 (Házi II/1. 184.); *inn Hungerlein*: 1504 (Gb. 271. sz.); *im Hungerler*: 1545 (Gb. 784. sz.).
- Ircher – *weingarten im Irher*: 1473 (Házi II/1. 119.); *Irrher*: 1521 (Házi II/1. 404.).
- Irnfried – *weingarten zum Irnfrids gelegen*: 1390 (Házi I/1. 230.); *auff den Huernfrüdt*: 1524 (Házi II/5. 423.); *in promontorio Idemfrid cognominato, in promontorio Irummfrid*: 1534 (Házi II/2. 93–94.) ld. még: Kalte, Obere, Untere Irnfried.
- Kalte Irnfried – *im kalten Jrrnfrid*: 1551 (Gb. 923. sz.).
- Käsler – *weingarten im Khësler*: 1497 (Gb. 187. sz.).
- Kircher – *weingarten... neben der kirichen*: 1452 (Házi II/1. 72.); *beý der Wolfser kirichen*: 1473 (Házi II/1. 113.); *bei der kirichen zum Wolfs gelegen*: 1494 (Gb. 168. sz.); *Kircher*: 1495 (Házi II/1. 247.); *in den Kircheren*: 1502 (Gb. 252. sz.).
- Klausner – *weingarten in der Klawsen*: 1413 (Házi II/1. 16.); *weingarten in der Klausen gelegen, den man ettwann der Münich weingarten genennt hat*: 1492 (Gb. 137. sz.); *Klawsner*: 1495 (Házi II/1. 247.).
- Kleine Furth – *acker bey dem Klain Furtlein*: 1487 (Házi II/1. 223.); *wisenn bei dem furt vnderm potschan*: 1488 (Gb. 117. sz.); *hinder Sand Leonhartsperg beý dem Klainen Furtlin*: 1521 (GedB 313. sz.).
- Kolnberg – *weingarten an dem Cholperg*: 1400 (Házi I/1. 145.); *Kolbenperg*: 1424 (Házi II/1. 29.); *Quolbemperig*: 1438 (Házi II/3. 100., 107.); *in Golnpergen*: 1547 (Gb. 882. sz.). Az itt állt kút (ld. 20 Közművek, vízvezetékek, kutak: Közkutak) is előfordul dülönévi értelemben: *I octajl Kolleprvn*: 1458 (Házi II/4. 58.). [A Kolb soproni polgárcsalád (említve: 1317–1345) nevéből, akik egykor az egész dülöt birtokolták.]
- Konradsberg – *Chwnrasperiger, Chwnraczperger, Chwnraczperig*: 1420 (Házi II/2. 310–311.); *weingarten am Conratsperg*: 1423 (Házi II/1. 27.); *Kairatzperg*: 1523 (Házi II/5. 319.); *im Cuenratzperg, so an die öden weingarten gegen dem See gelegen*: 1548 (Gb. 855. sz.). 1950-ig Kanratz néven. [Konrad comes soproni polgár (említve: 1317–1338) nevéből, aki egykor az egész dülöt birtokolta.]
- Konradshof – *wisen gelegen under dem Conratshoff*: 1426 (Házi II/1. 33.); *peý Kwnratshoff ein wissen, der Chainraczhoff mit seine czugehorung*: 1458 (Házi II/4. 60–61.); *predium Conratshof appellatum*: 1494 (Házi I/6.138.); *wiBfleklh in Khainratshoff*: 1553 (Gb. 960. sz.). [Konrad comes soproni polgár (említve: 1317–1338) nevéből, aki egykor a majort és a körülötte fekvő földeket birtokolta.] ld. 4.2 Bekebelezett területek.
- König – *weingarten... genannt der König*: 1520 (Gb. 393. sz.).
- Kräftner – *die Grefften beým Velberprunn*: 1465 (Házi II/1. 95.); *weingarten Inn grefften*: 1481 (Gb. 15. sz.); *Weingarten inn Grefften, des ist XVI grefften*: 1507 (Gb. 304. sz.).
- Krautgarten – *ain wizzen in Krawtgarten*: 1458 (Házi II/4. 60.; II/1. 96.) ld. 23.2 Kertek és gyümölcsösök: Káposztáskertek
- Kreuz – *weingarten bey dem Kreücz*: 1428 (Házi II/1. 41.); *underm Chreucz*: 1438 (Házi II/1. 57.); *Krewcz weingarten*: 1520 (Házi II/1. 356.); *weingarten im angrer gelegen, nachst bei dem kreütz*: 1524 (Gb. 407. sz.) [A dülő közelében álló útmenti keresztről (Rastkreuz).]
- Kronberg – *weingarten an dem Kranberg*: 1435 (Házi I/3. 88.); *Chronperger, Cronberger*: 1526 (Házi I/7. 184–185.); *im Cronperg, zwischen Rueprechten Sixten weingarten vnd dem wege, so die yednfrider von Cronperger von ainannder schaidet*: 1549 (Gb. 867. sz.).
- Kühberg – *weingarten am Chüeperg*: 1390 (Házi II/1. 231.); *in der Aw, unnderhalbm Khüeperg*: 1499 (Gb. 223. sz.); *wisenn vnnderm Khueperg*: 1523 (GedB 332. sz.).
- Leberberg – *gehäwseyden uttnt den lebärn*: 1390 (Házi I/1. 230.); *weingarten an dem Leberperg*: 1423 (Házi II/1. 27.); *drey jeuch akhers gelegen vnder den weingertten im Leberperg vnd VI jewch akhers neben denselben weingarten Leberperg, vnd stossent ganz an das holcz*: 1468 (Házi II/1. 106.). [Az ómagyar Lóvér (1265: Luer, SSz. 1938, 284–288.) etimológiával szemben komolyan felvetődik a 'domb' jelentésű osztrák-bajor nyelvjárás 'leber', 'lewer' szó (Grimm Wb. Bd. 12. Sp. 852.) mint lehetséges magyarázat.]
- Lebergrund – *akker im Lebergrundt*: 1458 (Házi II/4. 58.); *Lebergrundt*: 1534 (Gb. 581. sz.) [etimológiát ld. az előző tételnél].
- Magerler – *weingarten in dem Mëgërlër*: 1421 (Házi I/2. 207.); *Megerlin*: 1513 (Gb. 350. sz.).
- Mandelbaumen – *weingarten inn Mandelpawmen*: 1481 (Gb. 29. sz.); *inn Mandel[khern]pawm*: 1496 (Gb. 912.11. sz.).
- Neuberg – *weingarten am Newnperg*: 1397 (Házi II/1. 142.); *Newnperger*: 1515 (Házi II/5. 242.).
- Niedere Klausner – *in den Nydern Klausen*: 1418 (Házi II/1. 19.); 1950-ig: Boden-Klausner.
- Niemandsfeld – *fünff jeuch akhers im Nyemetfeld*: 1462 (Házi I/5. 37.); *von den lüssen in dem Nyemanczvelt oder greffin lüss*: 1527/1528 (SVL Kammeramtsrechnung 16–18.). [A megjelölésben szereplő Gräfin a Konradshof örököse, Peter Traismaurer leánya, Barbara, aki Kempnyey László gróf felesége volt, 1483-ban hunyt el.] ld. 4.2 Bekebelezett területek: Konradshof.
- Nußbaum – *vor dem Schripperthor vber... gegen dem deicht an dem Nuspaumb*: 1548 (Gb. 860. sz.).
- Obere Greisser – *weingarten... in der obern schidung inn Greissern*: 1525 (Gb. 436. sz.).
- Obere Irnfried – *weingarten im Oberen Irnfrid*: 1455 (Házi I/4. 70.).
- Obere Kolnberg – *weingarten auff den Oberen Kolbenperg*: 1486 (Házi II/1. 219.).
- Obere Leberberg – *weýngartten im Oberen Leberperig*: 1538 (Házi II/2. 120.).
- Obere Steiger – *in dem obern Steiger*: 1538 (Gb. 624. sz.).
- Obere Steiner – *weingarten auf den Oberen Stayn*: 1458 (Házi II/4. 54.); *[vinea] super lapides*: 1473 (Házi II/6. 440.); *auff denn Oberstayn*: 1483 (Gb. 58. sz.).
- Olmützer – *weingarten gelegen in der Scheiben, under dem Olmunczer*: 1423 (Házi II/1. 162.); *inn Olmüntzeren*: 1502 (Gb. 259. sz.).
- Parner → Bodner
- Pflanzsteig – *Mül mit ier zuegehörung vnnder dem Schripper[gass]thor inn pflanzstajgen gelegen*: 1528 (Gb. 487. sz.).
- Pócsa – *syben jochart acker auf dem Vngrischen Potschan gelegen*: 1403 (Házi II/1. 148.); *XVIII jeuch akcher aufm potscha, czwischenn der herrn teicht vnnd sannd Linharts kirichen gelegen*: 1489 (Gb. 123. sz.); *ägkher ligunde hinder Sand Leonhardtsperg, beý dem klainen Furtlin*: 1528 (GedB 313. sz.). ld. 9 Egyházak: Szt. Lénárd-kápolna.
- Potzmansberg – *weingarten gelegen am Poczmansberg*: 1426 (Házi II/1. 33.); *am Potzmansdorffberg*: 1437 (GerB 23.sz.); *VII jeuch akcher an dem Poczmansperig, dý stössent auf das wasser..., VIII jeuch akcher, dý stossen auff das kchreüz*: 1458 (Házi II/4. 61.); 1950-ig: Potzmann-Kogel I. és II.
- Praiten – *XVIII jagterm ze VI den. in dye Praytten, vnder dem Poczan*: 1420 (Házi II/2. 312.); *acht Jeuch akcher in der Praitten gelegen*: 1494 (Gb. 162. sz.).
- Preischler – *weingarten in dez Prewschlein*: 1458 (Házi II/4. 61.); *in promontorio Preischel*: 1494 (Házi I/6. 137.); *im präschl*: 1549 (Gb. 877. sz.).
- Ranisch – *weingarten auf den Stain gelegen, genant der Ränusch*: 1438 (GerB 29. sz.); *auff den Stain, genant der Raney*: 1443 (GerB 55. sz.); *Ranes*: 1481 (GerB 437. sz.).
- Rastbühel – *auff dem Rastpühel*: 1392 (Házi II/1. 4.); *acker gelegen an dem Rastpuhel*: 1400 (Házi II/1. 145.); ld. alább, Rastkreuz.
- Rastkreuz – *an dem Poczmansperg VIII jeuch akcher, dý stassen auff das kchreüz*: 1458 (Házi II/4. 61.); *umb den grossen agker neben Gregor Pwlai bei dem rastkhreutz*: 1530 (Mollay 1993a, XXXIX.); *wisen beým RaBtkreüz, zwischen dem holcz gelegen*: 1551 (Gb. 926. sz.). ld. 11 Út menti keresztek, szobrok, köztéri emlékek.
- Rindel – *wisen beý dem Rindlein*: 1506 (Gb. 303. sz.).
- Rosengartel – *weingarten im Rosengarten*: 1459 (Házi II/6. 204.); *Rasengarten*: 1470 (Házi II/1. 110.); *im Rosengarten genannt..., an die Sauruessel gelegen*: 1525 (Gb. 441. sz.) [más feltételezés szerint a Johanniták rózsakertjéről: SSz. 1992, 242.].
- Rothepeter – *weingarten im Röthepetrein*: 1428 (Házi II/1. 44.); *Ratenpeter*: 1468 (GerB 351. sz.); *im Rotten peter*: 1518 (Gb. 912.8. sz.).
- Russenbühel – *wýsen am Russenpwhel*: 1492 (Gb. 151. sz.).
- Sand – *Sambter*: 1426 (Házi II/1. 33.); *weingarten gelegen auf dem Sant*: 1428 (Házi II/1. 42.); *weingarten, genannt der Sannter*: 1492 (Házi II/1. 234.).

Sandbühel – *ackher auf den Sanndpuhel*: 1448 (GerB 82. sz.); *erbackher vor Sanct Michel auf dem Sanndtpühl*: 1544 (Gb. 735. sz.).

Satz – *Sacz*: 1466 (Házi II/4. 282.); *weingarten in dem Newen Satz in der Klawsen, nēbenn vnd zenagst des walds gelegen*: 1502 (Gb. 256. sz.); 1950-ig: Marbe Satz.

Sauernessen – *weingarten im Sauernessen*: 1534 (Gb. 580. sz.).

Saurüssel – *weingarten an dem Sawruessel*: 1424 (Házi II/1. 29.); *wisenn am Sawrwssll*: 1482 (Gb. 33.); *Sawrwesselpirg*: 1532 (Házi II/2. 55.); *Sawriessl*: 1551 (Gb. 929. sz.).

Saxgrund – *weinarten in dem Sachsengrunt*: 1427 (Házi II/1. 38.); *in Saxengrunter gepirig*: 1489 (GerB 452. sz.).

Scheiben – *weingarten in der Scheiben*: 1542 (Gb. 688. sz.).

Scheichner – *weingarten Schewhen*: 1458 (Házi II/4. 76.); *inn Scheichenn*: 1504 (Házi II/1. 290.).

Schwabenberg – *Swabenperg*: 1449 (GerB 82. sz.); *weingarten im Schwabenperg*: 1521 (Gb. 396. sz.).

Setzenrain – *Seczenrein*: 1533 (Házi II/2. 63., 65.); *weingarten im Seczenrain*: 1550 (Gb. 909. sz.).

Spern Steiner – *weingarten auf den Dürrenstainn*: 1456 (Házi II/1. 78.); *auf den Spörenstain*: 1460 (GerB 206. sz.); *Sperenstain*: 1516 (Házi II/1. 341.); *auf den Oberen Spärrenstainn*: 1521 (Házi II/1. 372.).

Spital – *bey dem Angrer weingarten, zwischen zwaien wegen, zenachst des Spital Akers*: 1483 (Gb. 52. sz.).

Starkner – *weingarten im Starcken*: 1413 (Házi II/1. 17.); *weingarten auf den Stainhauffen..., des nachpaur ist..., an der anndern seittenn di Starckhenn*: 1490 (Gb. 132., 170., 610. számok).

Steiger – *in dem Steyger, am Steyger, pey dem Steig*: 1420 (Házi II/2. 310–311.); *weingarten... lygt pey dem steych*: 1507 (Házi II/1. 304.).

Steiner – *weingarten auf den Stayn*: 1403 (Házi II/1. 148.); *czwo Jeuch aker im Stainakcher*: 1494 (Gb. 165. sz.).

Steinhaufen – *weingarten, den Stainhauffen genant*: 1413 (Házi II/1. 17.); *in dem Stainhavffen, auff dem Staynhauffen*: 1420 (Házi II/2. 310–311.).

Tiefenbau – *äckher bei den annger weingarten, im Teuffenpaw genant*: 1547 (Gb. 824. sz.).

Tiefenweg – *weingarten in dem Teuffenweg*: 1448 (Házi II/1. 70.); *duodecim alia iugera terrarum arabium penes viam Teuffenweg*: 1494 (Házi II/6. 138.); *paumbgarten, wisen, ägker und saffran garten, bey einander in ainem gefanng im Teuffenweg gelegen*: 1527 (Gb. 464. sz.).

Tiefenwiese – *wisen genant die Teufwisen*: 1429 (Házi II/1. 48.); *ain wisen in den Tewffenwisen*: 1500 (Házi II/1. 269.); *wysen unnderhalb Kolmhoff und der tieffen Wysenn*: 1515 (Gb. 363. sz.).

Trestenwiese – *wiesenn, die die Tresten wisenn gehaissen ist, oberhalb Kolbenhoff und zenachst herrnn Hannsen Peruschen wisen gelegenn*: 1486 (Gb. 101. sz.).

Udvarnok – *terram udvorniciorum nostrorum Wduornok nuncupatam*: 1269 (UB I. 357.); *Hofweingarten*: 1524 (Gb. 413. sz.); *ägkher inn Hofägkher genant*: 1527 (GedB. 354. sz.) [egykori udvarnok elnevezésű szolgáltónépek földjéből]. Ld. 4.2 Bekebelezett területek: Udvarnok.

Untere Irnfried – *weingarten im Undern Irrenfrid*: 1467 (Házi II/1. 102.).

Untere Kolnberg – *den Untteren Kolbenperg*: 1486 (Házi II/1. 219.); *auff der wissen... untter dem Kolbenperg*: 1490 (Házi II/4. 364.).

Untere Steiger – *in den Unndern Steygern*: 1510 (Gb. 324. sz.); *im Steyger neben dem Khircher*: 1522 (GedB 329. sz.); *weingarten im vnndern Steyger*: 1538 (Gb. 622. sz.).

Untere Steiner – *auff den Nideren Stainn*: 1458 (Házi II/4. 61.); *Weingarten auff den Unnderen Staynn, des nachber ist stathalben..., idem her Wenntzla... Khrewspach halben*: 1505 (Gb. 288. sz.).

Untere Weidengrund – *weingarten in dem vnteren Weittengrund*: 1485 (Gb. 722.3. sz.).

Unterm Turn – *weingarten unntterm thuern*: 1518 (Gb. 912.7. sz.).

Weidengrund – *weingarten ym Weytengrund*: 1402 (Házi II/1. 146.); *vinea in Lato fundamento*: 1518 (Házi II/1. 351.); *Weytengrundtner*: 1520 (Házi II/6. 392.).

Weitzer – *weingarten in dem Weczer*: 1400 (Házi II/1. 145.); *vineam... in territorio Baczar vocato sitam*: 1408 (Házi II/2. 9.); *inn Waiczeren*: 1481 (Gb. 17. sz.).

Wiederer – *zwen tail weingartens, genant der Widrer gelegen zum Wolffs*: 1426 (Házi II/1. 36.); *weingarten, genant im Widrer, der gelegen ist pey dem Wolfs in Odenburger gepiet*: 1435 (Házi II/3. 100.); *im wyderer*: 1513 (Gb. 350. sz.).

Wiesen – *weingarten inn der Wisenn*: 1481 (Gb. 912.1. sz.).

Wolfsdrüssel – *in dem Wolfdrüssel X jegvch habern*: 1420 (Házi II/2. 312.); *erbäckher auffm Wolfsdrüssel*: 1548 (Gb. 873. sz.).

Zarhalm – *weingarten in dem Czarhalben*: 1428 (Házi II/1. 46.); *im Carhalben, akcher, des do ist XVIII jeuch, der do ligt ym Czarhalben, pey den Weingarten, Czarhalmen*: 1458 (Házi II/4. 54., 61., 77.); *aker inn czorhalben zwischen der zwair weg gegen dem wald Gelegen*: 1489 (Gb. 124. sz.); *Zarhalm*: 1531 (Házi II/2. 54.). [A régi magyar Zarhalm 'Kopasz halom' névből, ma is Szárhalom.]

Zarritzer – *eins octal weingartens im Czarriczer*: 1483 (Gb. 61.).

Dülök, amelyekből 1809/1810-ben **kaszálórét** után (is) adóztak: Anger; Artzgruber; Auwiese; Bei Agendorf; Bei Der Mühl; Beldles Baumgarten; Bodenlöwer; Bruckl[?]; Dorf[?]; Edelbrunn; Ehrlenwald; Erblus; Erbsenfeld; Erdburger; Erlh[?]; Frettner; Furth; Fürhag; Gaisbach; Grassner; Greut; Haberleiten; Harmler; Hutbiegel; Irnfried; Kanratz; Kanratz Greuth; Kohlenberg Greut; Kolnberg; Kolnberg Greut; Kranawett; Krautacker; Krautwiesen; Kühberg; Lange Graben; Lange Mahden; Lange Math;

Langschilling; Liess[?]; Löwer; Löwer-Wiese; Mauer; Mauerwiese; Mühl; Neuberg; Neuberg Greuth; Neuwiese; Obere Kolnhofer; Potschi; Potzmann; Potzmann Greut; Rohr; Rosengarten; Scheibl; Schlucht; Sonnenberg; Spitz; Spitz Furth; Spitz In Lang Mahden; Steg; Steinhaufer; Steinhaufer Greut; Teich; Teich Wiese; Tief (Hagen-) Wiese; Tiefenbach; Tiefenweg; Tiefwiesen; Trenk; Trenkriegel; Unten; Untenacker; Unter Der Mühl; Unter Wolfs Oder Hotteracker; Untere Agendorf; Untere Kohlenberg; Untere Kolnhofer; Warisch; Wiederer; Wiesen; Winckl; Zarhalm; Ziegel; Zuker Angerl.

23.2 Kertek és gyümölcsösök / Gardens and orchards

Káposztáskertek

Au – *pey der aw hat yecz haus ainen chrautgarten*: 1379 (Házi II/1. 183.); *omnes ortos caulium secus quendam virgultum Aw appellatum*: 1494 (Házi II/6. 138.).

Szt. Margit-kápolna közelében, a várostól északnyugatra az Ikva jobb oldalán – *aynn Chrautgarten bey sand Margreten gelegen*: 1389 (Házi II/1. 226.); *Krawtgerten*: 1458 (Házi II/4. 60.; II/1. 96.; GerB 407., 408. sz.; Házi II/5. 336.); Au-dülöből való kiválás: *wisen die Awwisen genant... neben der krautgarten gelegen*: 1529 (Gb. 77v), *krawtgarten außerhalb der Aw*: 1500 (Házi II/6. 274.). A „Krautgärten“-dülöből lett a „Krautacker“-dülö: *Zwen krautagkher bei dem teucht*: 1529 (GedB 374.1 sz.), magyarul Káposztás-dülö, amelyet a második világháború óta nagyrészt beépítettek (emlékét a Káposztás utca örzi) (SSz. 1992, 158.).

von dem khrawtgarten, so in das rathaws gehört: 1529 (Házi II/5. 128., 142., 240., 294., 322., 385.). A Káposztás-dülön az Ikva patak folyik keresztül: *ein klainer chrautgarten, der do stest auf den pach*: 1458 (Házi II/4. 61.).

Ikva bal oldalán – *wisfleckh Zwischen den khrautgärten vnd dem Müllpach, oberhalb des Furt daselbs vor dem windtmüllthor*: 1546 (Gb. 154r).
Ld. 23.1 Dülök: Krautgarten

Dülök, amelyekből 1809/1810-ben **káposztáskert** után (is) adóztak: Ausser Kaiserbrunn; Beim Kaiserbrunn; Kaiserbrunn; Aussern Jesuiter Garten; Beim Jesuiter Garten; Jesuiten Garten; Ausser Der Lahmgsetten; Bei Der Lahmgsetten; Beim Hühneranger; Hüneranger; Ausser Der Hütten; Bei Der Hütte; Gegen Die Hütten; Hütten; Ausser Neustiftthor; Beim Neustiftthor; Ausser Wassergraben; Beim Wassergrabl; Beim Gericht; Gerichtacker; Bei Der Pflanz-Steigen; Pflanzsteig; Beldles Aumgarten Greut; Ausser Der Mühl; Bei Der Mühl; Mühlacker; Ausserm Michaelisthor; Bei Der Michaelertor; Bei Der Scheichner; Bei Der Ziegel Wiesen; Beim Franziskaner Garten; Hutbiegel; Michaelgarten.

Dülök, amelyekből a 19. század elején **gyümölcsösök** után (is) adóztak:

Anger Baumgarten; Beldles Baumgarten; Bodenlöwer; Bodenlöwer Baumgarten; Frettner Baumgarten; Harmler Baumgarten; Hausberg; Irnfried; Irnfried Baumgarten; Kalte Irnfried Baumgarten; Kanratz Baumgarten; Kastanienwald; Kasten Baumgarten; Kohlenberg Baumgarten; Kolnberg; Kronberg Baumgarten; Löwer Baumgarten; Neuberg; Nussrahn; Oberlöwer Baumgarten; Rosengarten Baumgarten; Saurüssel Baumgarten; Scheichner Baumgarten; Steinbiegel Baumgarten; Steinhaufer Baumgarten; Tiefenweg; Untere Saurüssel; Unterlöwer Baumgarten; Zarhalm Baumgarten.

Gesztenyések (vö. Főző 1938, Csapody 1959, Mollay 1960.)

Lövekekben – *pengartten im Leberperig*: 1538 (Házi II/2. 120.); *paumbgärtl im Leberperg, darinn khessten vnd annder paumb steen*: 1540 (Házi II/2. 132.); *ain thail weingarten samt ainem khestenpängartlen im Leberperig*: 1541 (Házi II/2. 163.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189., 204–205.

Váris-hegyen – *am Warduschperg, der durch Feuerheizen in des Herren Alex. Gering Kastanienlöwer entstanden ist*: 1540 (Tjk. 19., vö. Csapody 1959, 238.).

Spangenburg erdőrezsben – *Castanetum*: 1837 (Csapody 1959, 240.)

Harka (Himmelsthron), Bánfalva, Ágfalva határában (Főző 1938, 148–156.).

Bánfalva – *Khestennwald*: 1530 (Pb. 206.); *ein besonders Gewerbe treiben die Wandorfer mit dem Obst, vornehmlich aber mit dem Kastanien-Handel*: Bredetzky 1805 (idézi Csapody 1959, 240.).

Kronberg-dülö – *Kesten Baumgarten in Kronberg*: 1786/1787. évi soproni telekkönyv, Szárhalmi-erdő szomszédságában.

Egyéb kertek

Jezsuiták kertje – Ikvától délre, Kisuszoda helyén

Ferencesek kertje az Újteleki u. telekvégei mögött, Lackner-majortól délnyugatra a városfalán kívül. A ferencesek egykori kertkapuja, Bécsi u. 23., 1750 k., barokk kapuépület, eredeti helye: Ferenci János u. környék (Csatkai-Dercsenyi 1956, 348.). (C.11.1 térkép)

Csalánkert / Brennessel Garten – Selyemhernyó-tenyészet / Seidenwürmer Zucht: Sopron-Vasi Szederregylet mintatelepe (Csalánkert / Brennesselgarten), 1840 (SSz. 1942, 8.). A mai Bajcsy-Zsilinszky úttól keletre, a régi Meyne-kertészet helyén (Ruhmann 1990, 50.).

23.3 Majorságok / Urban farms

Városmajor – Várkerület 44., a tűzoltóság helyén, említi 1742 k.: Bél 2006, 172–173., 184–185.; [1808]: Fiedler 1943, 15.: *mährhoff*; térkép a major belső elrendezéséről (istálló, színek, raktárak) 1750–1770 k.: SvT 31–32., ld. C.6.1 térkép (felmérés és bővítési javaslat).

További raktárak:

Városi szénraktár / Heumagazin – Bécsi kapu előtt, városfalán kívül, térkép 1844: SvT 42.

Megyei tűzifa- és szénraktár – Pócsi kapu előtt, sárvári út mellett, térkép 1848: SvT 43.

Johanniták majorja – Rózsa u. 1.

Jezuita major – Bécsi u. 7–11.

Ispotály majorja – Halász u. 44., Külváros 3. negyed.

Brand-major – Harka felé, városi tulajdonban.

Lackner-major: Ógabona tér északi vége mellett, a mai Lackner K. u.

betorkollásánál. Lackner leírása szerint 1616-ban meleg vizű forrást talált rajta, amit nyilvános használatra bocsátott (Lackner 2008, cap. XXXV.), 1631-ben a városra hagyta. A területén tavak voltak és festőház (Dávidházy 1996, 243.), a 17–18. században különféle célú további építményeket emeltek (lövőház, városi mosóhely), majd a 18. század közepén a telkén kaszárnyát létesítettek.

Majorok a 18. század közepén (Thirring 1941 alapján)

Utca	Házszám	Tulajdonos	Ismert időszak kezdete	Ismert időszak vége
Halász	44.	Kórház major	1734	1757
Halász	48.	Schilson báró majorja	1734	1766
Halász	50.	Schilson báró majorja	1734	1766
Halász	52.	Schilson báró majorja	1734	1766
Halász	27.	Deckard-major	1734	1757
Halász	23.	Fabricsi-, majd Wickenburg-, majd Festetics-major (azután laktanya, majd Petőfi Sándor Általános Iskola)	1734	1820
Végfordulat	9.	Türck-major	1734	1740
Végfordulat	11.	Schilson báró majorja (együtt a Halász u. 48–52. sz. alattiakkal)	1734	1766
Végfordulat	8.	Reisch Péter majorja	1734	1736
Végfordulat	10.	Reisch Péter majorja	1734	1736
Újteleki	33.	Mündl Jakab, majd Deimel Jakab majorja	1734	1740
Újteleki	4.	Pater Regentens, majd a Convictus Nobilium majorja	1734	1776
Újteleki	6.	Hackstock Mátyás, majd Neuhold D., majd Dr. Löw, majd Schwabendegen-major	1734	1757
Újteleki	10.	Greiner-major	1734	1736
Újteleki	16.	Reisch Mária majorja	1734	1757
Újteleki	18.	Kábodi-Wisink-major	1734	1740
Újteleki	36.	Waxmann György majorja	1734	1740
Újteleki	42.	Kampol-féle major	1734	1757
Festetics köz	1.	Festetics-major	1734	1885
Szélmalom	17.	Esterházy-major	1734	1869
Bécsi	7–11.	Jezuita, majd báró Meskó, majd Káptalan, majd gróf Amadé, majd gróf Széchenyi F.-féle major, 1801-től Víg paraszt fogadó	1734	1800
Szent Mihály	16.	Kampol Lipót majorja	1734	1757
Magyar	14.	Liebezeit-Roth-féle major	1734	1740
(Kis) Pócsi	3.	Artner-major	1734	1740
(Kis) Pócsi	5.	Wohlmuth János Konrád majorja	1734	1757
(Kis) Pócsi	13.	Freudenbach-féle major	1734	1748
(Kis) Pócsi	15.	Martin Mária Katalin majorja	1734	1740
(Kis) Pócsi	23.	Reinthaler-Reichenhaller-féle major	1734	1757
(Kis) Pócsi	25.	Kosáry Mihály majorja	1734	1757
(Kis) Pócsi	4.	Tieftrunck-féle major	1734	1757
(Kis) Pócsi	10.	Petrák-Hüderer-féle major	1734	1757
(Kis) Pócsi	22.	Paur-féle major	1734	1740
(Kis) Pócsi	28.	Dobner Gottlieb majorja	1734	1748
Domonkos	15.	Peteritsch Gottlieb majorja	1734	1740
Rákóczi	45.	Limberger-, majd Somody-, majd Esterházy-major	1715	1850
Rákóczi	10.	Pammer Nándor majorja	1734	1740
Rákóczi	14.	Chimling-féle major	1734	1736
Rákóczi	18.	Abschatz-féle major	1734	1748

24 Bányák / Mines

Fövényverem / Sandgrube (ld. 8 Utcák: Sandgruben), a Fövénydomb, a Szélmalom és a Szt. Mihály-templom között – *Sannntpühl*: 1544 (Gb. 735. sz.), térkép a beépítési tervéről: 1842 (SvT 41.); 1851 (SvT 49.).

Kavicsbánya / Schottergruben – a Pozsonyi út és a Csalánkerti gyalogösvény között, az 1931-es térkép már nem jelzi (Ruhmann 1990, 51.).

Kőbánya – a Dudlesz-erdő, a Nagytómalom és a balfi országút közötti rész, a Pinty-tetőtől délre, a ma is meglevő kőbánya, térkép 1788: SvT 1/10. (Nováki 1962, 341.; Frank 2001, 154.).

Kőbánya – Vas-hegy északi oldalán, a Gloriett oldalában, kisebb kőfejtő a Gloriett alatt.

Kőfejtő – (Sopron)bánfalva.

Kőfejtő – Váris, a Deákkút forrása alatt, a Récényi út alsó szakaszán, az út másik oldalán agyagfejtő gödrök.

Szénbányászat – Brennbergbánya, szén felfedezése: 1753; *brennender Berg*, 1768 (Faller 1957, 124–127.). Fontosabb telepek, aknák: Jóremény

kőfejtés, Rezső-, Nándor, Pál-, József-, Régi István-, Erzsébet-, Mária-, Borbála-, Új István-, Sopron-, Ilona- (ma Ausztriában), Hermes-, Új Hermes-, Szent István-akna.

25 Halastavak és halászóhelyek / Fishponds and fisheries

Várarok, Széchenyi tér, 2 halastó, 1846-ig. Kiszűrtése és kerítéssel való megerősítése: 1618 (Lackner 2008, cap. XXXVIII.); említi 1742 k.: Bél 2006, 182–183., 186–187.

Haltároló tavak (Mollay K. szerint halfiaztatók), *einsetz / insetz*, 3 db.

Az Ógabonatér és az Újteleki u. házai között, a Posztósok árkából táplálva, *hinder des khörnmarck* (GedB 61. sz.) (Mollay 1993a, XXXV.).

Tómalom, Kistómalom és Nagytómalom / Teichmühle, Aitengraben dűlő, *der teicht in Aëdtengraben*: 1491 (GedB fol. 21.); említi 1742 k.: Bél 2006, 188–189. (SSz. 1992, 150–167.), Új Tómalom a kistóalmi tóval: 1563 (Szkv., 55-75, 102.)

Satz dűlőben – *den grundt vnd erdreich Vnnder der klauen amb hof, da die vischer ausziehen, Bis vnnderm Roten peter hintz an die grëfften*: 1528 (GedB 364. sz.), ld. 23.1 Dűlők: Satz.

26 Malmok / Mills

Vízimalmok

Ispotály-malom – *Spitalmül*, városarok Ógabona tér, Széchenyi tér és Újteleki u. közötti szakaszán: 1438 (GerB 29., 43. sz., Házi II/3. 345.).

Malom az Előkapunál, a várarok felduzzasztott vizén – *rinnen zu den mul bey dem vorderntor*: 1437 (Házi II/3. 83.).

Kerschkerin és Zertlin – *zwo mullen die Kerschkerin und die Zertlin*: 1468 (GerB 351. sz.).

Ferences kolostor malma, Balfi kapu kívül – *münich Mül vor dem Schrippertor*: 1496 (Gb. 177. sz.).

Gát-malom – *Tammüll*, az Újteleki u. és az Ógabona tér között folyt patak gátján, a kapu kívül: *die Thamull vor dem Neustift thor gelegen*: 1521 (GedB 312. sz.); *ainer Müll, die Tammüll genannt*: 1544 (Gb. 745. sz.).

Gupfete Mühle – *gupfat mül oberhalb der stat*: 1465 (GerB 273. sz.); *In den Gernäckhern...*, *bei der gupfeten Müll*: 1546 (Gb. 804. sz.).

Malom a Balfi kapu előtt, az Ikván – *irer Müll, vor dem Schrippertor vber, Zwischen der päch daselbs gelegen*: 1548 (Gb. 860. sz.).

Pálos-malom (Pauliner Mühle) – Krausz-, Nagy-, Schwarz-, Perge-malom, Bánfalvi út 188. (Horváth 1993, 79–88.).

Erzsébet-kert környékén, udvarának képe: SSz. 1940, 285., 292.

Trobolits-, Perstl-, Schick-, Berger-, Schuh-, Hauer-, Páhr-malom, Sövény köz 15. (Horváth 1993, 89–98.).

Walter-, Greilinger-, Bruckner-malom, Fenyő tér 1. (Horváth 1993, 109–118.).

Greilinger-, Mühl-, Steiner-, 1913-tól Sopron városi malom, Dóczi L. u. 3. (Horváth 1993, 119–138.).

Cziráky-, Schönherr-, Szöllőssy-, Krausz-malom, Frankenburg u. 25. sz. telek helyén (Horváth 1993, 139–148.); Vízimalom (kétjárátú), Frankenburg u. 25. sz. telek helyén, a Bánfalvi-patak és a Krausz család malompatakja üzemeltette, 1772–1913.

Mühl-, Lamasch-, Moisser-, Wrchovszky-malom, Jókai u. 1. (Horváth 1993, 149–159.).

Marton-, Tschurl-, Heiry-, Kremsner-, Hayder-, Berger-, Gosztola-malom, Híd u. 11. (Horváth 1993, 161–176.).

Zeissl-, Urge-, Csíz-, Rehm-, Rosenheim-, Ringauf-, Cserny-, Sopron városi malom, az Ikva és a Liget-patak összefolyásától nyugatra (Horváth 1993, 197–206.).

Krautmühle, Puchmann-, Kornauer-, Köchler-, Seyberth-, Greilinger-, Spitzer-, Répcevidéki Takarékpénztár malma, Uzsoda u. 23. (Horváth 1993, 207–224.).

Trimmel-, Tschurl-, Greilinger-, Wrchovszky-, Sopron városi malom, Balfi u. 80. (Horváth 1993, 225–233.).

Kistómalom, Tutzenhaller-, Wolmuth-, Mühl-, Payrits-, Krauszler-, Schwenckberg-, Koller-, Spiess-, Brandlhofer-, Awecker-malom (Horváth 1993, 235–244.), kistóalmi Awecker-malom, 1767-es említés (kallómunkát is végzett).

Nagytómalom, Sopron város, Rosenwasser-, Schiebinger-, Mühl-, Posztós Ipartársulat malma (Horváth 1993, 245–255.).

Mezei-Poropatic-malom, Bánfalva, Malomhegy – Turista u. sarok, 1706-ban már működött. (Horváth 1993, 65–78.).

Jezuita-malom, Schönherr-, Germits-, Sopron szab. kir. város malma, Lehár Ferenc u. végén, 1750–1904. (Horváth 1993, 177–196.); Schönherrn Mühle: Schönherr-malom, a Pihenőkereszt alatt, az Ikvára telepítve.

Erdei malom, Waldmühle, Mühl-, Tiefbrunner-, Kárpáti-malom, 1761-ben már működött (Horváth 1993, 35–64.).

Krausz-Manninger-malom, Brennbergbe vezető út mentén (az Erdei Iskola mellett), 1847 (Horváth 1993, 21–34.).

Szárazmalmok

Szárazmalom – Roßmühl, Fegyvertár u. 1.: döntés építéséről/felújításáról: *Roßmul pawen geding...* *Roßmül mit zwaaien laufen*: 1531 (GedB 393. sz.); *Oede darauff der Roßmühl steht*: 1548 (Gb. 852. sz.); Dávid-Goda-Thirring 2008, 27. sz.)

Szárazmalom, Templom u. 26. helyén, létesítették/felújították az 1610-es években, említi Waigand 1965, 366.; Bél 2006, 116–117., 168–169. Utóbb színházzá alakították (ld. 16.2).

Szélmalomok

Szélmalom, a későbbi Szélmalom utcában – *Wintmul*: 1436 (Házi II/3. 57.; I/3. 122.); *müll vor dem windtmüllthor*: 1541 (Gb. 660. sz.); 1742-ben már nem áll: *mola pneumatica, quae ante eam portam erecta fuit aliquando* (Bél 2006, 172–173.).

Salzmann Károly szélmalma, Rozália út 3., épült: 1846, (1870: Szélmalom laktanya) (Winkler G. 1988, 68–69.; Horváth 1993, 270–274.).
 Krabel-féle szélmalom, a Szent Mihály kapun kívül (Horváth 1993, 275–277.).
 Kropf Mihály szélmalma, Rákóczi u. 1. (Horváth 1993, 278–280.).
 Lenk Ferdinánd szélmalma, Fraknoi u. 13. (Horváth 1993, 281–283.).
 Dániel Ágoston szélmalma, Kuruc krt. 6. (Horváth 1993, 284–286.; képe: SSz. 1957, 117.).
Kallómalmok
 Tómalom – 1582 (Szkv. 220., 232–233.); *an der untern Teichtmül der Wallichstampf*, 1607 (Szkv.), (Dávidházy 1989, 194.).
 Várarok, 1589 (Dávidházy 1989, 194.).
 Várarok, 1625–1641 (1625 Szkv. 133., Dávidházy 1989, 195.).
 Széplaki (Balfi) kapu előtt, az új puskapormalomnál, 1643–1646 (Dávidházy 1989, 196.).
 Újteleki kapu előtt, 1647–1680 (1647 Szkv. 16/b, 119/a; Dávidházy 1989, 196.).

Várarok, 1679–1692 (1679 Szkv. 232/a, 1682 Szkv. 132/a, 1683 Szkv. 53/b, Dávidházy 1989, 197.).
 Várarok, 1693–1857 (1693 Szkv. 153b; Dávidházy 1989, 197–198.).
 Tómalom, 1859–1922 (céhes számadások, magántulajdon; SVL APOe XXV. 12871; Dávidházy 1989, 198–204.).
 Baross út 24., 1924–1964 (Dávidházy 1989, 204–205.).
Gőzmalmok
 Soproni Gőzmalom Rt. (Ödenburger Dampf- und Wassermühl-Gesellschaft), az Újteleki kapu előtt, az Isteni Megváltó Leányai zárda helyén, 1834-ben kért rá engedélyt Weisz Henrik ecetgyáros, Széchenyi István is támogatta, még az 1830-as években csödbe ment (SSz. 1942, 7–8.; Horváth 1993, 266–269.).
 Stark-, Gosztola-, Jerkó-, Soproni Malomipar Kft. malma, Kőszegi u. 9–11. (Horváth 1993, 257–265.).
 Dániel Ágoston gőzmalma, Balfi út (Horváth 1993, 287.).
 Nitsch Lajos és Schwarz Viktor gőzmalma, 1890-es évek vége, Kőszegi út.

Bibliográfia / Bibliography

Rövidítések / Abbreviations

AAH.	<i>Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae</i>
AÉ.	<i>Archaeologiai Értesítő</i>
KÖH	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
MÉ.	<i>Művészettörténeti Értesítő</i>
MMV.	<i>Magyar Műemlékvédelem</i>
MNM TKCs	Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka, Budapest
MOL. DI.	<i>Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár</i>
Rég. Füz.	<i>Régészeti Füzetek, Ser. I.</i>
Rég. Kut.	<i>Régészeti Kutatások Magyarországon</i>
SL	Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron
SOM	Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága Soproni Múzeum, Sopron
SzMM	Szépművészeti Múzeum, Budapest
SSz.	<i>Soproni Szemle</i>
TSz.	<i>Történelmi Szemle</i>
WAB	<i>Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland</i>
WStLA Urk.	Wiener Stadt- und Landesarchiv, Urkundensammlung, Bécs

Rövidítve idézett levéltári források / Abbreviations of archival sources

Bb.	Soproni Levéltár, Bürgerbüchl (SVL D1 3630) (kiadatlan).
Gamauf	Gamauf Gottlieb [Teofil]: <i>Geschichte der evangelischen Kirche Oedenburgs</i> . Kézirat, Soproni Evangélikus Levéltár (SEL), Gamauf iratok, XIV/6.
Gb.	Soproni Levéltár, Erstes Grundbuch (SVL Lad. IX. et J. nr. 2). Kiadása: <i>Erstes Grundbuch I. Első telekkönyv, 1480–1553</i> . Hrsg. Mollay, Karl. (Sopron város történeti forrásai, A sorozat, 1. kötet.) Sopron, 1993.
GedB	Soproni Levéltár, Gedenkbuch (SVL DI 3797). Kiadása: <i>Gedenkbuch I. Feljegyzési könyv, 1492–1543</i> . Hrsg. Mollay, Károly – Goda, Károly. (Sopron város történeti forrásai, A sorozat, 3. kötet.) Sopron, 2006.
GerB	Soproni Levéltár, Gerichtsbuch. (Kiadása: <i>Gerichtsbuch I. Birósági könyv, 1423–1531</i>) Hrsg. Házi, Jenő – Németh, János. (Sopron város történeti forrásai, A sorozat, 1. kötet.) Sopron–Veszprém, 2005.
Pb.	Soproni Levéltár, Priesterbuch (kiadatlan).
SVL APOe	Soproni Levéltár, Sopron város levéltárának iratai, Acta Politica et Oeconomica.
SvT	Soproni Levéltár, Sopron város levéltárának térképei, vö. <i>Kéziratok térképek a Soproni Állami Levéltárban</i> . Levéltári jegyzék. Kézirat gyanánt. Budapest, 1968.
Szkv.	Soproni Levéltár, Városi számadáskönyvek (Kammeramtsrechnungen), 1528–1690 (kiadatlan).
Tjk.	Soproni Levéltár, Tanácsulési jegyzőkönyvek (Rathsprotocolle) (kiadatlan).
Zweites Gb.	Soproni Levéltár, Zweites Grundbuch (SVL, jelzet nélkül). (Kiadásra előkészíti Dominkovits Péter, tervezett megjelenés: 2011.)

Kiadott források és irodalom / Published sources and literature

Anreiter 2001	Anreiter, Peter: <i>Die vorrömischen Namen Pannoniens</i> . Budapest, 2001.
ÁÚO I–XII.	<i>Árpád-kori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus</i> . Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I–IX. Pest, 1860–1871; X–XII. Budapest, 1873–1874.
Askercz 1972	Dávidné Askercz Éva: A soproni Liszt Ferenc Múzeum grafikai gyűjteményének története. <i>Arrabona</i> 14 (1972), 157–163.
Askercz 1976	Askercz Éva: Polgári otthonok a 17–18. századi Sopronban. <i>Arrabona</i> 18 (1976), 89–113.
Askercz 1995	Askercz Éva: <i>Sopron anno, ahogy a festők látták</i> . Sopron, 1995.
Askercz 1998	Askercz Éva: <i>Soproni tájakon. Válogatás id. Storno Ferenc vázlatkönyveiből 1845–1860</i> . Sopron, 1998.
A. Szála Id. Szála	Bácskai 1988
Bácskai 1988	Bácskai Vera: <i>Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején</i> . Budapest, 1988.
Bácskai 2002	Bácskai Vera: <i>Városok Magyarországon az iparosodás előtt</i> . Budapest, 2002.
Bácskai–Nagy 1984	Bácskai Vera – Nagy Lajos: <i>Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban</i> . Budapest, 1984.
Balogh 1964	Balogh Jolán: A soproni Szent György-templom középkori szobrai. <i>SSz.</i> 18 (1964), 203–217.
Bán 1939	Bán János: <i>Sopron újkori egyháztörténete</i> . Sopron, 1939.
Baraczka 1969	Baraczka István: Az 1535/36. évi Sopron városi kamarai számadáskönyv néhány tanulsága. <i>SSz.</i> 23 (1969), 207–215.
Bartos 1994	Bartos György: Megjegyzések a soproni ferences templom és kolostor építéstörténetéhez. In: <i>Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon</i> . Szerk. Haris Andrea. Budapest, 1994, 177–196.
Bél 2001	Bél Mátyás: <i>Sopron vármegye leírása</i> . I. <i>Descriptio Comitatus Semproniensis</i> . I. Közzéteszi Déri Balázs, Földváry Miklós és Tóth Gergely, szerk. Kincses Katalin Mária. (Sopron város történeti forrásai, C sorozat, 2. kötet.) Sopron, 2001.
Bél 2006	Bél Mátyás: <i>Sopron vármegye leírása</i> . III. <i>Descriptio Comitatus Semproniensis</i> III. Közzéteszi Tóth Gergely, szerk. Kincses Katalin Mária. (Sopron város történeti forrásai, C sorozat, 4. kötet.) Sopron, 2006.
Bergmann 1939	Bergmann Pál: Sopron városfejlesztési terve. <i>SSz.</i> 3 (1939), 211–231.
Bergmann 1940	Bergmann Pál: Sopron városrendezésének kérdései. <i>SSz.</i> 4 (1940), 74–93.
Bóna 1998	Bóna István: <i>Az Árpádok korai várai</i> . Debrecen, 1998.
Bonfini 1936–1976	Bonfinis, Antonius de: <i>Rerum Ungaricarum decades</i> . I–IV/1. Lipsiae–Budapest, 1936–1941; IV/2. Budapest, 1976.

Boronkai 1963	Boronkai Pál: A soproni belváros talajvizsgálatának eredményei. <i>SSz.</i> 17 (1963), 57–69.
Boronkai 1964	Boronkai Pál: Sopron csatornázása. <i>SSz.</i> 18 (1964), 58–66.
Boronkai 1969	Boronkai Pál: Sopron parkosításának története. <i>SSz.</i> 23 (1969), 145–161.
Bredetzky 1805	Bredetzky, Samuel: <i>Physisch-topographische Übersicht des Oedenburger Komitats</i> . In: <i>Beiträge zur Topographie des Königreichs Ungarn</i> . IV. 1805, 112–159.
Bulla–Mendöl 1947	Bulla Béla – Mendöl Tibor: <i>A Kárpát-medence földrajza</i> . Budapest, 1947 (reprint: Budapest, 1999).
Buzás 2006	Buzás Gergely: 11. századi ispáni várainkról. In: <i>„Gondolják, látják az várnak nagy voltát...” Tanulmányok a 80 éves Nováki Gyula tiszteletére</i> . Szerk. Kovács Gyöngyi – Miklós Zsuzsa. Budapest, 2006, 43–54.
Cennerné Wilhelmb 1957	Cennerné Wilhelmb Gizella: Wilhelm Peter Zimmermann magyar vonatkozású rézkarc-sorozatai. <i>Folia Archeologica</i> 9 (1957), 187–203.
Csapody 1959	Csapody István: A Sopron környéki szelídgesztenyések. <i>SSz.</i> 13 (1959), 238–256.
Csapody 1961	Csapody István: Loew és Deccard „Flora Semproniensis”-e. <i>SSz.</i> 15 (1961), 26–37.
Csapody 1975	Csapody István: Sopron város erdőbirtokainak kialakulása és a középkori erdőgazdálkodás nyomai. In: <i>Az erdőgazdálkodás története Magyarországon</i> . Szerk. Kolosváry Szabolcsné. Budapest, 1975, 107–123.
Csapody 1987	Csapody István: A soproni Lővérek növényvilága. <i>SSz.</i> 41 (1987), 2–19.
Csatkai 1937a	Csatkai Endre: A soproni utcanevek történetéhez. <i>SSz.</i> 1 (1937), 58–68.
Csatkai 1937b	Csatkai Endre: A Mária-oszlop a soproni piacon. <i>Soproni Hírlap</i> 24 (1937), 292. szám.
Csatkai 1938	Csatkai Endre: A városi mosóhely (Waschstatt). <i>SSz.</i> 2 (1938), 169–170.
Csatkai 1939	Csatkai Endre: Hogyan tűnt el Sopron arculatáról a Hátsókapu? 1. rész: <i>Sopronvármegye</i> , 1939. június 25.; 2. rész: uo. július 2.
Csatkai 1941a	Csatkai Endre: Az első soproni (Rupprecht-féle) cukorgyár sorsa. <i>SSz.</i> 5 (1941), 244–245.
Csatkai 1941b	Csatkai Endre: Kinek a műve a soproni régi színház oromcsoportja? <i>SSz.</i> 5 (1941), 314–317.
Csatkai 1942	Csatkai Endre: <i>A soproni szappanosok és gyertyamártók története</i> . Sopron, 1942.
Csatkai 1944	Cs. E. [Csatkai Endre]: Lőportorony a Szent Mihály-templomnál. <i>SSz.</i> 8 (1944), 33.
Csatkai 1956	Csatkai Endre: Soproni látképek (Veduták) 1890-ig. In: Csatkai–Dercsényi 1956, 157–162.
Csatkai 1961	Csatkai Endre: A soproni nyomdászat a 18. század első felében. <i>SSz.</i> 15 (1961), 38–51.